

ԲԱՐՍԵՂ Ե՝ ԷՔՍԵՐՃԵԱՆ

ՏԱՐԵՐՔ ՄԱՅՐԵՆՆԻ ԼԵԶՈՒԻ

ՀԱՏՈՐ Գ.

ՎԻՍԵՐԱՅԻՄ

յն ստամուկան Խարհրդոյ Սպգ. Կեդր. Վարչութեան

معارف نطارت جليله نيك رخصتيله طبع اولنشد.

Կ. ՊՈԼՅԱՆ

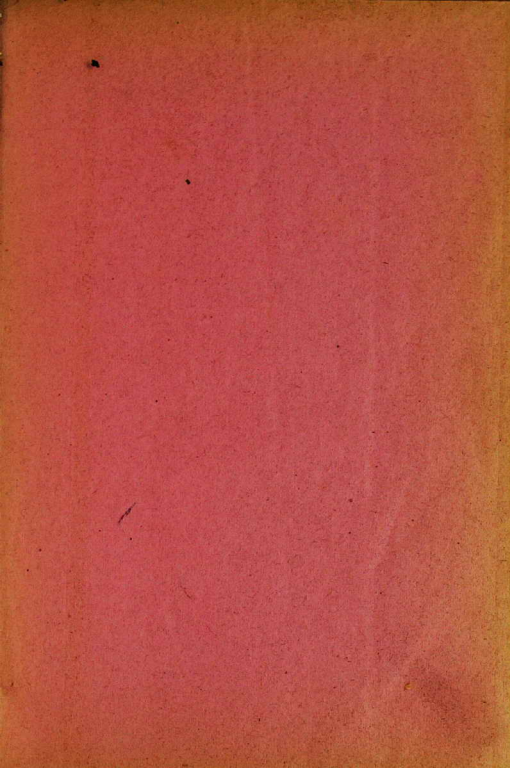
ԴՐԱՑՈՒՄ ԵՎ ՊԱՆԴՆՑ

ՏԵԶՈՐԻ Զ. ԳԱՎԱՏԵԱՆԻ

Գալմաստը իւր Կոպուչու, Թիւ 20 և Քիւրճիւ իրմն. 24

1903

809. 192. 1-8

ԲԱՐՍԵՂ Ե. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ

ՏԱՐԵՐՔ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ

ՀԱՏՈՐ Գ.

ՎԱՆԵՐԱՑԵՍԱ

յն սուսմնական տարեդոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան

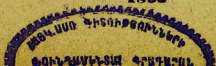
A 59573

Կ. ՊՈԼԻՍ
ԴՐԱՑՈՒՆ Պ. ՊԱԼՆՆՑ
ՑԱԶՈՐԴ Յ. ԳԱՎԱՑԵԱՆԻ

Չախմահըլար կողուչու, Թիւ 20 և Քիւրճիկ խան 24

1893

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Այս անգամ « ՏԱՐՆԻՔԻ ՄԱՅՐՆՆԻ ԼԵԼՈՒԻ » պատկերա-
գարդի գասագրքին Գ. Հատորն 'ի լոյս կածեմք, օգտակար ծա-
ռայութիւն մի ևս մատուցանելու մտօք, իսկ 'ի մասին մայրենի
լեզուիս ունեցած առաւելութեանց, Բ. Հատորին յառաջաբանին
մէջ արդէն գրուած ըլլալով, աւելորդ համարեցինք յայսմ ևս
կրկնել:

Հրատարակիչն

Պ. Պ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Համար 290

Վ Ա Ի Ե Ր Ա Պ Ի Ր

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԳՈՅ ԱԶԳ. ԿԵԳՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Ազգային Ուսուցիչներու. Պ. Բարսեղ Էքսլ. քճեանի աշխատասիրութեամբ պատրաստեալ « ՏԱՐԵՐԻ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՍԱԳԻՐՔԻ Ուսումնական Խորհուրդս քննելով՝ օգտակար գտաւ զայն Ազգային մանկտւոյն ընթերցանութեան, Եւ կ'արտօնէ նորոգործածութիւնն յԱզգային վարժարանս .

Ի դիմաց Ուսումնական Խորհրդոյ

ԿՆԻՔ

Վ. ԱՏԵՆԱԴՐԻ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ

Ա. Յ. ԱՐԱՊԵԱՆ

Ռ. Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱ

Դ Ա Ս Ժ Բ .

Ս Ո Ւ Տ Է

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Յանիրաւի . — Անիրաւ տեղը		կարծուած . — Համարուած
Անվայել . — Չը վայլող		Ստախօս . — Սուտ խօսող

1. Խուճի մը տղայք մէկտեղ կը խաղային քարէ գնտակներով : Մննիկ իր գնտակը նետեց դէպ ի Յովսէփիկ , և ետքը գնաց զայն վնտռելու . տեսաւ որ Յովսէփիկ ծռելով բան մը առաւ գետնէն և ծոցը դրաւ : Մննիկ ասիկայ տեսնելով դոչեց Յովսէփիկին ըսելով . « Դուն իմ գնտակս առիր և ծոցդ դրիր » : « Ոչ , ըսաւ Յովսէփիկ , Չառի , չառի » : « Սուտ է , սուտ է . » պոռաց Մննիկ բարկութեամբ :

2. Մննիկին մայրը այս բարձրաձայն խօսքերը լսելով զայն կը կոչէ . Մննիկ ալ մօրը երթալու ատեն գետնին վրայ կը գտնէ կորսուած գնդակը , և կը ցաւի որ յանիրաւի դատապարտած էր զՅովսէփիկ իբրեւ գող և ստախօս , մանաւանդ թէ բարկանալով անվայել խօսքեր ըսած էր անոր :

3. Մննիկին մայրը քաղցրութեամբ բայց տրամուծեամբ խօսեցաւ , և տղուն զգացուց անոր յանցանքը ըսելով թէ « Բարկանալ և անվայել խօսքեր ընելն ոչ միայն Աստուծոյ դէմ մեղք է , այլ և նախատինք կը բերէ թէ՛ տղուն՝ և թէ՛ անոր ծնողացը , վասն զի այլք նորա այսպէս խօսին երբ լսեն , կը խորհին թէ նա լաւ կրթութիւն առած չէ , և թէ նորա ծնողքը՝ իրենց պարտքը չեն կատարած » :

4. Մենիկ մօրը այս խօսքերը լսելով զարմացաւ, և հարցուց . « Իրաւ է որ ուրիշներն իմ անվայել խօսքերուս համար հօրս և մօրս վրայ գէշ համարում կ'ունենան » : « Այո, այնպէս է » , ըսաւ մայրը : Տղան ասոր վրայ շատ տխրեցաւ , քանզի հայրը ու մայրը կը սիրէր և գիտէր թէ նոքա շատ բարի էին , ուստի գնաց և Յովսէփիկին ձեռքը բռնելով ըսաւ անոր . « Ես շատ սխալեցայ , վշտացուցի զքեզ յանիրաւի , կը խնդրեմ որ ներողամիտ լինիք , այլ եւս չպիտի զրպարտեմ զքեզ : »

Հարցմանք . — Գնդակը ո՞ր էր : — Մենիկ թնչ կ'ըսէր : — Մայրը թնչ ըսաւ : — Ի՞նչու տխրեցաւ Մենիկ : — Ի՞նչպէս ներողութիւն խնդրեց եղբօրմէն :

Բացատրոթիւն . — Առարկայ մը , որ ապակիէ շինուած է և կը բաղկանայ երկու անօթներէ , ունի անգեղ մը (բռնելիք) , և որուն մէջ կը դնեն աղ : — Ի՞նչ է :

Առածք . — Մառին և կեղեւին մէջ մատ դնելու չէ : (Առն և կնոջ կռուին մէջ խառնուելու չէ) : — Մարդիկ կանգունով չեն չափուիր : — (Մարդուն արժանիքը իւր հասակէն չը հասկցուիր) : — Քու կանգունովդ կտաւ չեն տար : — (Քու ուզածիդ պէս չըլլար) : — Նուէր եղած ձիուն ակռայները չեն նայիր : — (Նուէրի մը աղէկ կամ գէշ կողմերը գիտելու չէ) :

Նմանոթիւնք . — Մահուան պէս տժգոյն , մարմարի պէս ցուրտ , անծեղի պէս շաղակրատ , գիշերուան պէս մութ , պղնձի պէս կարծր :

Գ Ա Ս Ժ Գ.

Փ Ո Ք Ր Ի Կ Ա Ր Ա Յ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Անգիտակ . — Չը գիտցող	Անփորձ . — Չը փորձուած
Անպատկառ . — Պատկառանք	Ռումբ . — Գնդակ
չունեցող	Հայցելու . — Խնդրելու .
Վրձին . — Ֆռչա (պատկերի)	

1. Սիրուն , զարդարուն սենեակ մ'է դասի
Ո՛ւր ո՛չ լոյս և ո՛չ ծաղիկ կը պակսի ,
Եւ ուր մինակ , Նարդիկ ու վերգին՝
Ուսեալ վարժուհւոյ մը հսկողութեան ատակ՝
Կը ջանան կրթել իրենց անգիտակ ,
Մանկական նուրբ միտքն և անփորձ հոգին :
2. Բայդ ահա հնչեց ժամն զբօսանաց .
Վարժուհին թողուց սենեակն և դնաց
Ժուռ գալ պարտիզին խոտերուն վրայ .
Եւ ահա յանկարծ — որդի որոտման —
Դրան բաղխելով մի ռումբի նման՝
Ներս մտաւ փոքրիկ եղբայրնին Արայ :
3. Եւ իբր անպատկառ , անկիրթ այցելու ,
Առանց նախապէս հրաման հայցելու ,
Աթոռին վրայ ցատկեց և իսկոյն
Իրմէ տասն անգամ մեծ սեղանին քով
Բաղմելով , « Նարդիկ , գոչեց նա կիրբով ,
Շնուտ տո՛ւր ինձ մի թուղթ , վրձիններ և գոյն . . . »

4. « Ի՞նչ պիտի ընես . » հարցուց Արմենակ :
 — « Երկու ականջով մի մեծ աւանակ ,
 Ո՛յր վրայ կարենամ հեծնել առանձին . . .
 Քանցի ծառաներն — ոյց մին է գընչու —
 Ո՛րքան որ պուամ , չեմ գիտեր ինչո՞ւ ,
 Կը մերժեն ինձ տալ հօրս սպիտակ ձին . . . » :

Քերականական վարժ

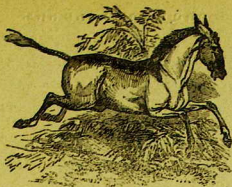
Կանոն . — Յստոյն անոն կ'ըսուին այն բառերը որ իրենց տեսակին մէջ մէկ հատ կը ցուցունեն :

Օրինակ . — Յոսիպի , Մահոր , Եփրատ , Աստուած , Փարիզ , Մասիս , Կարիս , Նեղոս , որ անձի և տեղւոյ անուններ են : Յստոյն անոն են այն բառերը որ անձ կամ տնդ և կամ այնպիսի անուններ կը ցուցունեն որ մէկ հատ են բնութեան մէջ . ինչպէս , Աստուած , շուսիս , երկիր , եւ :

Հրահանգ . — Ստիճիկ կը խաղայ . — Արեւը կը փայլի . — Արշակ աշխոյժ է . — Դաւիթ յարձակեցաւ Գողիաթի վրայ . — Պէտք է որ սիրենք զԱստուած . — Երկիրս լի է Աստուծոյ բարիքներով . — Նոյ նահապետ Աբարատ լեռան վրայ իջաւ . — Դաւիթ մարգարէն սաղմոսները գրեց . — Գոլոմպոս Ամերիկան գտաւ . — Տիգրիս գետին քով շինուած է Տիգրանակերտ քաղաքը (1) :

Ուղղելիք . — « Զօպան հիչ » չը վառիր . — « Աս » օր « հայրուր իդցուն » բարայ ունէի , կորսունցուցի . — « Տուրը » գոց պահէ . — « Աղբարս » շատ աղէկ կ'երգէ , « ամա քուրոջս ծանը փէք գէշ է » . — Աշխատիմ « տէյի » հայրս « ինժի » շատ մը « կիրքեր » առաւ . — « Մէկ տիւղիւյէ քուրս » կուլայ . — Անոր խօսքը իրեն շատ « ստարը » եկաւ . — « Էն » աղէկը իմ « կիրքս » է . — « Էն առաջները » կարգալ « չիտէի » :

(1) Յոսիպի — Նեղոսի որոշել :

Գ Ա Ս Ժ Գ .

ՈՒՐԻՇԻՆ ՀՈՐ ՓՈՐՈՂԸ ԻՆՔԸ ՄԷՋԸ Կ'ԻՅՆԱՅ

Գ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կ'արձակէ . — Ազատ կը թո-
ղու
Ընկերացաւ . — Ընկեր եղաւ
ինչպէս սովոր է . — Ինչպէս
վարժուած է
Ձը դրժեն . — Խոստման դէմ
չը գործեն

Ճարտարութիւն . — Ճարպի-
կութիւն
Դատաւոր . — Դատ տեսնող
Պայտ . — Նալ
Տապան . — Նաւ (Նոյի)
Յիրուցան . — Յրուած
Խորամանկ . — Խարդախ

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Ց Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Գայլ , Աղուէս և Ջորի ընկերացած անապատէ մը կ'անցնէին ,
անապատին մէջ առաջին երկուքն ուտել կ'ուզեն զջորին տարիքի
մեծութեան իրաւամբ , մին միւսէն ինքզինքն մեծ կը ցուցունէ ,
ջորին կը հասկնայ և ճարտարութեամբ կ'սպաննէ զգայլն և ինքն
ալ կը փախչի :

ԲՈՎԱՆԿԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. Մարդ մը իւր ծերացած ջորին կ'արձակէ : Գայլն և Աղուէսն ասոր կը հանդիպին , երբ սա լեռներն կը ճարակէր , և կ'ըսեն . « Եկուր , ջորի եղբայր , հիմա ազատ եմք , եկ մէկտեղ ընկեր ըլլանք , ինչ որ ձեռքերնիս իյնայ մէջերնիս բաժնեմք . » — Չէ , կ'ըսէ ջորին , այդ ըլլալու բան չէ , դուք երկուքնիդ ալ գիշակեր էք , ես ձեզի ընկեր չեմ ըլլար : — Երդու՞մ կ'ընեմք , կ'ըսեն , որ բնաւ քեզի չենք դպչիր , ջորի եղբայր : Ջորին հաւատաց անոնց խօսքերուն և ընկերացաւ իրենց : Երեքն ալ հասան անապատ մը . ջորին ովասիսներուն* մէջ կարճ կարճ խոտերն , ինչպէս սովոր էր , կը ճարակէր , իսկ գայլն ու աղուէսն , որովհետեւ որս մը չունէին , անօթի մնացին հինգ , վեց օր , ուստի խորհեցան ուստե՛ղ զջորին , բայց որպէսզի իրենց երդման չըրժեն , պատճառ մը մտածեց աղուէսն , և գայլ ընկերոջն այսպէս ըսաւ . « Իս տարիքի վրայ խօսք կը բանամ , դու նայէ որ տարիք մեծ ցուցունես , ես ալ նոյնը կ'ընեմ , և երբ ըսեմ որ փոքրը իրաւամբ մեծին կերակուր պէտք է լինի . դու ալ իրաւունք տ՞ուր ինձ » : Այս խորհրդով խորամանկ ընկերները կը մտտենան ջորւոյն , և աղուէսը կ'ըսկսի խօսիլ . « Ջորի եղբայր , վեց օրէ օր , մենք բան մը կերած չենք , որոշեցինք որ ո՛վ որ փոքր է մեծին կերակուր ըլլայ » : — Այո՛ , այդպէս է , այդպէս կը վայլէ , ըսաւ գայլը : — Ուրեմն , ըսաւ աղուէսը , դու դատաւոր եղիր , մենք տարիքնիս համբնք , դու վճռէ և մենք կը հնազանդինք :

2. Ջորին ընդունեց նոցա սոյն առաջարկն , և իբր դատաւոր հարցուց նախ գայլին . « Դու քանի տարեկան ես » . « Իս տարիքս չեմ համրած , բայց կը յիշեմ որ , երբ փոքր էի , զիս հայրս ծեծեց լաւ մը , « ինչո՞ւ Ադամայ ջաղացքին էջը կերար . » ըսելով : Ջորին հասկցաւ թէ Ադամայ հետ միասին ստեղծուած էր յետոյ աղուէսին հարցուց . « Դու քանի տարեկան ես » : — Իմ տարիքիս նշանն այս է . մայրս

կըսէր որ Նոյ նահապետին տապանին մէջ ծներ եմ, անոր համար հայրս « Նաուու աղուէս » կը կոչէր զիս : Խեղճ ջորին , որ յառաջ ինքզինքը ամենէն մեծ կը կարծէր , հասկցա՞ գլխուն գալիքը , և իւր անձը ճարտարութեամբ մահուանէն ազատելու համար խորհեցաւ այսպէս . « Ամենքնիդ ալ խօսեցար , հիմայ կարգն ինձ եկաւ . ես տարիքս չեմ յիշեր , միայն թէ իմ տէրս զիս ծախու առած ատեն՝ ետեւի աջ ոտքիս պայտին վրայ ծննդեանս թուականը գրել տուաւ , եթէ կարդալ գիտէք , կարդացէք , կը հասկնաք » : Գայլը աղուէսին յանձնեց այդ պաշտօնը , բայց աղուէսն պատասխանեց թէ կարդալ չէր գիտեր . այն ատեն գայլն « դու ալ բան մը չես գիտեր , » ըսելով մօտեցաւ ջորւոյն ոտքին , և երբ նա ոտքն վեր առաւ . « Ո՛ւր է , հոս գիր չ'երեւար » , ըսելուն չըմնաց , ջորին այնպիսի զօրաւոր կից մը տուաւ գայլին որ ցիրուցան ըրաւ անոր յուղեղն և սրարշաւ սկսաւ վազել :

Հարցմուտք . — Ջորւոյն ընկերներն որո՞նք էին : — Ինչո՞ւ ջորին չէր ուղեր ընկերանալ անոնց անապատին մէջ . — Երեքին պատասխաններն ալ ըսէ : — Ջորին ի՞նչպէս ազատեցաւ :

Բացատրնչի խտեր . — Խաւար . լոյս , յիմար , գող , ընտանի , անիւ :

Հանձնող . — Հինգ մարդ , հինգ լեզու , չորս հոգի : — Ի՞նչ է . — Մեռել :

Հսկանիք . — Շատ — քիչ , Հպարտ — խոնարհ , Տգէտ — գիտուն , Համառօտ — ընդարձակ , Անմարդ — բազմամարդ : Ելնել — նստել , Ներս — դուրս :

Առածք . — 1. « Շատ ապրողը չէ գիտուն , շատ կարդացողն է գիտուն » : 2. « Այն մարդէն հաւկիթ առնողն , մէջը գեղնուց չը գտներ » : 3. « Մի թքներ այն ջրհորը , որուն ջուրը խմեր ես » :

Շոտաստոյթիւն . — Դռոյդ ընդ տամալ տայ կուռ կար-
կուտ գոռ բարկաճայթ :

Ողորագրոյթիւն . — Գտնել քսան բառ որ իր մէջ ունենայ
9 գիրը :

Քերականական վարժք

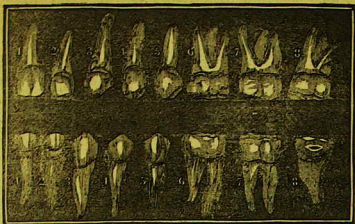
Կանոն . — Հասարակ տնոն կը կոչուին այն բառերը , որ
իրենց տեսակին մէջ մէկէ մէկ տանի բան կը ցուցունեն . ինչպէս ,
ծառ , մանուկ , տուն , ծաղիկ , որդի , ձիթենի , դուռ :

Հրահանգ . — Եունն հալածեց գայլը . Որսորդն սպաննեց
նապաստակը . Զուր տուէք ծաղկանց . Հնազանդ եղիք ձեր
հօր և մօր հրամանին . Ուղտին մարթը հանեցին . Այս ծա-
ռերուն պտուղները հասուն են . Պարտիզին դուռը բաց է .
Ամպերը փարատեցան . Մուկը ծակը փախաւ . Եղբայրս նոր
տուն մը կը բնակի . Այս տղան իւր հայրը շատ կը սիրէ : (1)

Ողորդիք . — Մկրտիչը դուռը կը « չալէ » : Եունը « կ'էրի » :
Տունէն « չիյտէն » որ « մօրմէս » և « մօրմէս » յանդիման-
ուեցաւ : « Բուրս » խիստ խելօք է : « Հարս » և « մարս »
զիս պտտցնել տարին : Երբերը « ձերին » տունը մոռցանք :

Նմանաձայն տարածիչք . — Դաւ (նենգ) , թաւ (խիտ) :
Դիւր (հանգիստ) , թիւր (ծուռ) : Եառ (կարմիր) , շար
(կարգ) : Քանցել (փրցնել) , գանձել (ժողովել) :

(1) Որոշել է---

Գ Ա Ս Ժ Ե .

Ա Տ Ա Մ Ո Ի Ն Ք

Ի Ա Ս Ա Խ Օ Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ծնօտ . — Կզակ
 Անյադ . — Չկշտացած
 Ջետեղուած . — Շարուած
 Առ ժամանակեայ . — Ժամա-
 նակուան մը համար
 Ճաշակելիք . — Ուտելու բան
 Շօշափել . — Բռնել
 Տափակութիւն . — Շիտակու-
 թիւն
 Կամարածել . — Կամարի ձել

Փոփոխելի . — Որ կը փոխուի-
 վերաբերել . — Բանի մը կյ-
 նալ
 Մշտակայ . — Միշտ եղող
 Չափահասութիւն . — Տա-
 րիքն առած
 Սեղանատամն . — Տափակ կ-
 ոայ
 Ատամունք . — Ակռայներ
 Ժանիք . — Կտրող կկռայներ

1. Ճամբուն վրայ դուք տեսած էք անշուշտ կովեր , ոչ-խարներ , որք ոսկրեղէն կազմութիւն մը ունին , որոց միսն կերած ատեննիդ՝ ձեր իսկ ձեռքովս (1) անոնց ոսկրներն (2) կը շօշափէք** : Ձեր ակռայներն ալ ահա գրեթէ այդ ոսկորներուն (3) տեսակէն (4) են , բայց տարբեր ձեւով (5) և կարծրութեամբ : Ակռայներն մանր և գրեթէ իրարու նման ոսկորներ են , որ երկու ծնօտներու** վրայ կամարածեւ շարուած են : Գիտէ՞ք , որն է ծնօտ ըսուածը . — Այո՛ , ամեն մարդ (6) երկու ծնօտ ունի , ալ ծնօտ ու ձախ ծնօտ : — Յոյց՝ քու ալ ու ձախ ծնօտներդ : — Ահա ասիկ աջ ահա ասիկ ձախս : — Բայց ինչո՞ւ կամարածեւ՝ ըսինք ծնօտին (1) համար : — Որովհետեւ կամարի մը ձեւ ունի : — Բարի , մտիկ ըրէ՛ք . ինչպէս աչքը տեսնելու , այսպէս ալ ակռայները ծամելու պիտանի են , ուտելիքը մանրելու և մարսողութիւնը պատրաստելու կը ծառայեն : — Մեծ մայրս բնաւ ակռայ չ'ունի , ո՛չ միս , և ո՛չ պտուղ կրնայ ուտել . եթէ ունենայ , կը նուիրէ ինձ . խեղճ ծերունին ախորժակ չ'իմանար կերածէն , և շատ դժուարաւ կը մարսէ . պատճառն ակռայ , չունենալն է եղեր : — Այդպէս է . Թաթուլ , ի՛նչ ընելու է ճաշի ատեն : — Նախ ճաշակելիքն լաւ մը ծամելու է և ապա կուլ տալու է : — Իսկ այն որ առանց ծամելու կուլ կուտայ , ի՛նչ կ'ըլլայ : — Անոր մարսողութիւնը կը խանգարի և ինք անկիրթ , կոշտ տղայ մը կը ճանչցուի : Շարունակեմք մեր խօսքն : Ատամունք կը բաղկանան գլուխէ և արմատէ : (8) արմատն լինտերով ծածկուած լինելուն չ'տեսնուիր , մինչդեռ գլուխն դուրս ցցուած է և դուք կրնաք շօշափել ձեր մատիկներով : (9)

2. Ակռայներուն երեւցած մասն շրջապատուած է մասնաւոր նիւթով մը , որ ակռայներն չ'մաշեցունեն : Բայց իմ փոքրիկ եղբայրս (10) բնաւ ակռայ չ'ունի : — Նորածին տղայք ակռայ չ'են ունենար , վերջէն կը բուսնին , որ կը տեւէ

1 . 2 . 3 . 4 . 5 . 6 . 7 . 8 . 9 . 10 . Սոյն բառերն ի՞նչ թիւ ի՞նչ հոլով են :

մինչեւ քօթն տարեկան հասակին մէջ, այնուհետեւ « Մշտակայ կամ հաստատուն ակռայներն » (1) կը բուսնին. նախ հաստատուն ակռայներէն (2) չորան կը բուսնին** և չորան ալ ասանեւերկու տարեկան հասակին մէջ, Չափահասութեան ժամանակ կը բուսնին « Իմաստոյթնամ ակոյաներն » որ է աղօրիք կամ սեղանատամ : Չափահասութեան** ժամանակ ատամունք մինչեւ երեսուն երկու կը հաշուուին, իսկ տղայութեան ժամանակ քսան : Աղօրիքն և սեղանատամն միեւնոյն են : Աղօրիքն քսան հատ են և իւրաքանչիւր ծնօտի վրայ տասնական հատ շարուած են, որք միւս ակռայներէ (3) բոլորովին կը տարբերին իրենց լայնութեամբն և գլուխներու (4) տափակութեամբն . ասոնք էին որ ուտելիքներն կը մանրէին : Ժանիքներն (5) չորս հատ են և հատիչներուն (6) մօտ, ասոնցմէ երկուքն վարի ծնօտին վրայ դետեղուած են, երկուքն ալ վերի ծնօտին վրայ, որոց գլուխը սուր, երկայն լինելուն, ուտելիքներն կը բզբտեն : Հատիչները ութ են, չորսը վարը և չորսը մէջ տեղը, որոց գլուխը խիստ բարակ լինելուն, ուտելիքներն** կը կտրտեն և ասոր համար ըսուած են հատիչք : Այսպէս ատամունք իրենց պաշտօնին համեմատ այլ և այլ անուններ ունին, և կը կոչուին 1. Հատիչ կամ առաջնատամն : 2. Շան ակռայ կամ ժանիք : 3. Աղօրիք կամ սեղանատամն :

Հարցումք . — Ակռայք ի՞նչ նիւթէ են : — Ինչի՞ կը ծառայեն : — Ո՞ւր շարուած են : — Ի՞նչ ձեւ ունի ծնօտն : — Քանի՞ տեսակ ակռայ կայ : — Ի՞նչ կ'ընեն հատիչներն, աղօրիքն, շանակռայք, և ինչո՞ւ համար այնպէս կը կոչուին : — Ե՞րբ կը բուսնին և քանի՞ հատ են : — Ուրիշ ի՞նչ կը կոչուին :

Հսկանիքք . — Լուսատու — Մթին : Զօրաւոր — Տկար : Հիւանդ — Առողջ : Յուրտ — Տաք : Պայծառ — Ամպոտ : Մաքուր — Աղտոտ : Սուրբ — Անսուրբ :

(1. 2. 3. 4. 5. 6.) Սոյն բառերն ի՞նչ թիւ եւ ի՞նչ հոլով են :

Առածք . — 1. Գայլին գլխին Աւետարան կարդացեր են .
ըսեր է . «Շ՛ուա ըրէք , ոչխարը սարէն անցաւ » : 2. «Ո՛ւր որ
փորդ չը կշտանար , անօթութիւնդ մի՛ յայտներ հոն » :

Կրթանք . — Մէկ շաբաթն վեց օր , կիրակիներն չը հա-
շուելով , մէկ օրը տաան և երկու ժամ , գիշերներն չը հա-
շուելով , երկու շաբաթն քանի՞ օր և քանի՞ ժամ կ'ընէ .
եթէ գիշերներն և կիրակիներն ալ հաշուենք , քանի՞ :

Ողորդութիւն . — Դանել քսան բառ որ իր մէջը ունե-
նայ Վ գիրը :

Բացատրութիւնք գաղափարաց . Փողոցներն լի էին ահագին
բազմութեամբ . — Կրնաս ըսել թէ փողոցները ահագին բազ-
մութիւն չկար . — Ո՛րչափ ահագին բազմութիւն կայ փո-
ղոցները . — Այնչափ ահագին բազմութիւն կար փողոց-
ները որ մարդ չէր կրնար անցնիլ :

Քերականական վարժի

Կանոն . Դերանունը իրմէ առաջ դրուած բառը կը ցու-
ցունէ . զոր օրինակ . նս քու բարեկամդ եմ , նա իմ եղ-
բայրս է , դու իմ ազգականս ես , քննէ գրիչ մը կը խնդրեմ :

Այս խօսքերուն մէջ նս , սա , դու , քննէ , Դերանուններ են :

Հրահան . — Թագաւորը և անոր զինուորներն տեսայ :
— Սաթինիկ և անոր քոյրը դպրոց գացին : — Սաթինիկին
քոյրը ինձ հետ դասընկեր է (1) :

(1) Դերանուններն որոշել . ըսել թէ ի՞նչ թիւ ու հոլով են , որո՞նց տեղ
դրուած են :

ԴԱՍ ԺՁ.

ՄԿՈՒՆԴ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սկունդ. — Շնիկ

ձղճիմ. — ձրղրղ

Դամիւ. — Ոչխարի շուն

Աղտեղի. — Աղտոտ

Մինակուկ. — մինակ

Անխուով. — Առանց խուովելու

1. Զուր (1)* խմելու կովն բերէին ,
Գոմին (1) քովէն (2) անցընելով ,
Ապա յանկարծ* սկունդն ճրղճիմ ,
Վրան վազեց միշտ հաչելով :
— Զայնդ կտրէ , դրացի եղբայր ,
Ըսաւ դամիւր (3) մեր ըսկունդին ,
Զես տեսներ որ ծաղր եղար ,
Թաղին (4) բոլոր շանց առաջին :
Դնւ (1) ո՞վ ես և կովը ո՞վ ,
Քու շունչդ ահա կը բռնուի ,
Իսկ նա հանդարտ ու անխուփ ,
Վրադ խնդայ , շունդ աղտեղի :
— Հն , հն , հն , հն , դու չիմացար :
Պատասխանեց , մեր սկունդն (2) ,
Դու իմ միտքս չ'հասկցար ,
Հեռուստ** հաչեմ ես մինակուկ ,
Որ մեծ գործի (5) մէջ երեւնամ** ,
Պարիշներուն ալ ըսե՛լ տամ ,
« Տես սա սկունդն ինչպէս քաջ (4) է :
Որ կովին (5) դէմ իսկ կը հաչէ՛ր » :

Հարցմունք . — Կովին վրայ ո՞վ յարձակեցաւ : — Ո՞վ էր իւր դրացին և ինչ ըսաւ : — Ի՞նչ պատասխանեց սկունդն :

Բաղդաստնի խտեր . — Գորտն ու արջն : Որբն ու այրին : Կաթսայն ու սանն : Առագաստն և վարագոյրն :

Հաննուկ . — Կծեմ , կծեմ , չ'հասնիր . ինչ է : — Ճամբայ :

Ի՞նչ կըմնն . — Սանարով , թաշկինակով , մուրճով , լուցկիով , լապտերով , ակնոցով , սուրով :

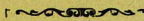
(1. 2. 3. 4. 5.) Ասոնց մէջ որո՞նք ածական որո՞նք գոյական և ի՞նչ հոլով և թիւ են :

Ուղղիթք . — Դուռը « գոցեցի որ դուրս ելնեմ » : Անօթի էի « ջուր խմեցի » : Շատ յոգնեցայ ճամբան , ուստի « սկսայ քալել » :

Ուղղագրութիւն . — Գտնել քսան բառ որ իւր մէջը ունենայ և գիրը :

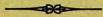
Նսմանսայն-տարամիջք . — Խորդ (թռչուն մը) , Խորթ (անհարազատ որդի , այսինքն միեւնոյն մօրէ չեղող) : Թիակ (պզտիկ թի) , Դիակ (մեռած մարմին) , Քուղ (դերձան) , Կուղ (խաթ) , Կուռ (ամուր) , Կուր (կերակուր) , Քըրքանք (քրքրելն) , Գրգանք (փայփայանք) : Կորով (ոյժ) , Գորով (գութ) : Հառաչել (յոգւոց հանել) , Յառաջել (յառաջ երթալ) :

A 11
5573

Գ Ա Ս Ժ Է .

ԱՆՕԹՈՒԹԵՆԷ ՄԵՌՆՈՂ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

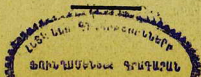
Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ծ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Շտեմարան . — Ամպար
Բաւական . — Հերիք
Դագաղ . — ճաղ
Թէ որ կարելի է . — Եթէ
կրնայ ըլլալ

Թերեւս . — Կրնայ ըլլալ որ
փնար . — Քէմէն
Բոլորովին . — Ամբողջ
Վշտացեալ . — Յաւ ունեցող
Տրտմիլ . — Յաւիլ

1. Չմուան ցուրտ երեկոյ մ' է . նուամար անտառէն (1) իւր խրճիթը կը դառնայ : նուզէ որ իւր տղայոց (2) կտոր մը հաց* շինէ , բայց ոչ ալիւր* ունի , և ոչ ամպարը հատ մը ցորեն կայ :

Իրեն երկու տղայքն դէմը կ'ենեն , իրենց անօթութեանէն(3) երեսնին* գոյն չ'կայ : Հայրիկ , կ'ըսեն , մեզ կտոր մը հաց տուր , փորերնիս անօթի է . պզտիկ կտոր մ'ալ տաս՝ մեզ բաւական է : Ո՛վ որդեակիք իմ , բան մը չունիմ . Աստուած (4) մեզ ողորմի : Երբ որ մայրերնիս այն սեւ (5) քաղաղին* մէջ դրած ասկէ տարին ու եկեղեցւոյն* քովի ձորը (6) թաղեցին , մեզ հաց մը տուիր՝ որ բոլորովին արցունքով (7) թրջած էր . ըսէ մեզ , հայրիկ , այն վերջի հացն էր որ մեզ կուտայիր : Ո՛հ , այո՛ , որդեակիք իմ , այսօր ալ ամենեւին բան մը չ'ունիմ որ ձեզի տամ , վաղը Աստուած ողորմած է , իրեն օգնութեանն (8) սպասենք , ո՛հ , թէ որ կարելի է՝ դուք ալ ինձ պէս համբերեցէք , թերեւս վաղը բան մը գտնէք : Այս ըսելով՝ պատին վրայ կախուած քնարը (9) վար կ'առնու , որ անոյշ ձայն մը ունէր , և կ'սկսի նուագել . իսկ տղայքն կ'ուրախանան , քնարին ձայնը մոռցնել կու տայ անօթութիւննին և այլ ևս չեն խնդրեր հաց :

2. Հայրը՝ երեսը մէկդի կը դարձունէ , որ արցունքը չ'տեսնան տղայքն և չ'տրտմին , և ուրախութեան եղանակ մը նուագելով՝ տղայքը բոլոր՝ իրիկունը կը խաղցունէ , մինչեւ որ յոգնած դադրած կ'իյնան , կը քնանան :

Խեղճ հայրը (10) թշուառ (11) տղայոց յարգէ անկողնոյն կը մօտենայ՝ ձեռքերը բացած . « Աստուած իմ , կը գոչէ , դու որ վշտացելոց հայր ես , ազատէ՛ զիրենք իրենց նեղութիւններէն (12) » : Եւ Աստուած լսեց իրեն աղօթքը , մահը վրայ հասաւ ու տղայքը մէյ մ'ալ չ'արթնցան :

(1—12) Ասոնց մէջէն որոշել յատուկ , հասարակ անուններն , սեռական հոլովներն եւ ածականներն :

Հարցմունք . — Կուսմար ո՞ւր կից կը դառնար : — Ի՞նչ
ըսին տղայքն և հայրն ի՞նչ պատասխանեց : — Ինչո՞ւ հա-
մար քնար զարկաւ : — Հայրն ի՞նչ աղօթեց Աստուծոյ :

Բացատրելի խոտեր . — Աղանի , շուն , ծաղիկ , կով , բանտ ,
չղջիկ , պատկեր , փունջ , վրան , նամակ , գնդասեղ , վէրք ,
ոսկի , գիշեր :

Համնչոսկ . — Այն ո՞ր թիւն է որուն կէսը տասն է , բայց
ինքը քսան չէ . — 18 , իւր մէջէն գիծ մը քաշուած :

Կրթանք . — Պարտիզի սը մէջ չորս խնձորենի կայ , ամեն
մէկը հարիւրական խնձոր տուած է , չորս ծառին վրայ
քանի խնձոր կայ . եթէ պարտիզպանը ամեն մէկ ծառէն
յիսունական խնձոր բրցնելու ըլլայ , քանի խնձոր կը պակսի :

Նմանաւայն-տարածիչք . — Փուտ , (փառութիւն) . Բուտ ,
(կերակուր) : Կանթ , (կոթ) . Կանդ , (արուարծիւ) : Դեր-
փուկ , (վայրի խոտ մը) . Դերբուկ , (խորտուբորդ տեղ) :
Փլիթ , (ծոյլ) . Բլիթ , (կլորակ , փափուկ հաց) : Քամել , (սեղ-
մել) : Գամել , (դամ դենել) : Քայլ , (քալուածքի մը չա-
փը) . Գայլ , (տանջանաց գործիք մը) : Թուռ , (մեծ պա-
տած) . Դուռ , (անցք) : Բարբառ , (ձայն , խօսք) : Փարփառ ,
(անոյշ , փայլուն աչք) : Մնգոյր , (ներկ մը , մանր) : Մնգոյր ,

(տեսակ մը ձուկ) : Գալարս , (զողալի , Իւււլէնի ծառ) .
Գաւարս , (կորեկ) :

Ուղղելիք . — Եթէ « հայրիս մայրիս » ըսեմ , զքեզ կը
յանդիմանեն : — « Չեռուըներդ » մաքուր չեն՝ աղէկ մը
« վուլայ » : « Ասոր » դասերդ « չգիտնաս նէ հարիդ » պիտի
ըսեմ որ զքեզ պատժէ : « Հայրուր » , որէն հարս « ինծի »
պարգեւ մը « պիտոր » տայ : Պարտէզները շատ « մենծ » են :

Գ Ա Ս Ժ Ը .

Ս Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Մ Ի Ը Ն Ե Ր

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Քստմներով . — Փուշ , փուշ	կ'ընդոստնուր . — կը ցտակէք
ըլլալով	Սարսափեցայ . — վախցայ
Անջատուած . — Չատուած	Աներեւուլթպցան . — Չերեւ-
Խուպոտ . — Անխորժ ձայն	ցան
Դիմադրել . — Դէմ դնել	Արիւնուռչտ . — Արիւն լուայ
Չետ . — Պոչ	Մեղանչել . — Մեղք գործել

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Ց Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Նրեք հովիւ եղբարք անտառ կ'երթան , կ'որոշեն իրենց
հօտը զատ զատ արածել այն պայմանաւ որ վասնդ ունեցած
ատենին « Գայլը՛ , Գայլը՛ » պոռան : Յովսէփ պարսպ մնալուն
պատճառաւ կը խարէ եղբայրներն « Գայլը՛ , գայլը՛ » պոռալով ,
որք երկրորդ անգամուն այլ եւս չեն հաւատար Յովսէփին : Գայլը
կը յարձակի Յովսէփին հօտին վրայ . կը մնասէ շան և իրեն , և կը
յանդիմանուի եղբայրներէն :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. Պետրոս, Յովհաննէս և Յովսէփ՝ երեք եղբայրներն ալ հովիւ էին: Ասոնցմէ ամենէն խելացին էր Յովհաննէսն: Սղբա (1) օր մը անտառի (2) մը մօտ մարդ* մը գացին իրենց հօտն՝ արածելու՝: « Լաւագոյն պիտի ըլլայ, ըսաւ Պետրոս, որ զատ զատ տեղեր երթանք:

Եթէ այսպէս անջատուած* ըլլանք, գայլը* մեր վրայ յարձակած ատեն՝ մեծ վտանգ (3) պիտի ունենանք, որովհետեւ մեր երեքին ղօրութիւնը բաժնուած կ'ըլլայ և մենք կը տկարանամք: Յովսէփ պատասխանեց ասոնց. « Որո՛ւ որ այդպիսի դէպք մը պատահի, թո՛ղ նա (4) բարձր ձայնիւ պօռայ. « Գայլը, գայլը »: այն ատեն լսողը օգնութեան թող հասնի: Զայս ամենքն ալ ընդունեցին, և գացին զատ զատ արածելու իրենց հօտն: Երբ Յովսէփ խոտաւէտ(5) տեղ մը հասաւ հանգչելու, պարապ մնալովն սաստիկ կը նեղանար, ուստի սրինդը ձեռքն առաւ և անով զբաղած ատեն ինքնիրեն ըսաւ. « Հիմա ընկերներս կը խաբեմ և կը զուարճանամ: « Գայլը, գայլը. » կը պօռամ ես, նոքա խաբուելով կը վազեն կուգան քովս, և ես կը ծիծաղիմ՝ վրանին. ինչ գեղեցիկ (6) խորհուրդ. » ըսաւ զայս և պօռաց. « Գայլը* », գայլը: Յովհաննէս (7) և Պետրոս այս ձայնն լսելուն պէս՝ իրենց շուներուն (8) հետ մէկտեղ վազեցին Յովսէփին քով, բայց բնաւ գայլ (9) չ'տեսան, այլ միայն Յովսէփ(10), որ առանց պատասխանելու կը խնդար: Ա՛հ, կը նարե՞ս զմեզ, կը խաբե՞ս զմեզ, և բնաւ չե՞ս ամչնար և չե՞ս մտածեր թէ կը մեղանչես*, ամօ՛թ քեզ. այսուհետեւ պիտի հաւատամք քու խօսքերուդ (11): » Հովիւք դարձան ուստի իրենց հօտին (12) քով: Յովսէփ ստախօս (13) տղայ մը անչցուեցաւ: Մտիկ ըրէք թէ ինչ եղաւ նորա(14) վախճանը: Երբ հովիւներն (15) աներեւութացան*, Յովսէփ յանկարծ բազանի ձայն մը լսեց, հասկցաւ թէ վտանգ մը կայ, սաստիկ վախցաւ, շունը քովը կանչեց, որ անշարժ կենալով,

աչքերը դէպ ի ձախ կողմն տնկելով, ունդունքը բանալով
և ձեռը սրունգներուն մէջ երերցնելով, մազերը քստմնե-
լով խռպոտ (16) ձայն մը կը հանէր: Յովսէփ չ'տարակուսե-
ցաւ այլ ևս թէ գայլ մը կը մօտենար, ուստի բոլոր ուժովը
պօռաց. « Դայլը, գայլը »: Ոչ որ երևցաւ: Արդարեւ գայլ
մը հեռուէն տեսնուեցաւ և եկաւ յարձակեցաւ հօտին (17)
վրայ. գամփռն և գայլն արիւնդուցտ (18) կռիւ մը սկսան,
հովիւն ալ իւր տապարով օգնեց շան, բայց շունն արիւն-
լուայ ** ինկաւ, թէպէտև յայլը փախցուց: Հովուին լա-
թերը բզքտեցան: Միւս եղբայրներն երեկոյին երբ տեսան
իրենց ստախօս* եղբայրը, որ կուլար այս ցաւալի վիճակին
մէջ, ըսին. « Արժանի ես այդ պատժոյն, թող սուտ չխօ-
սէիր որ մենք քեզ օգնէինք: Ո՞վ որ սուտ կը խօսի, քեզ
պէս վերջը կուլայ »: Յովհաննէս ըսաւ յետոյ. « Եթէ զատ
զատ չ'արածէինք մեր հօտերն և միանայինք, այս դժբաղ-
դութիւնը չ'էր պատահեր: Ո՞ր որ մարդիկ միութեամբ կը
գործեն, անոնք միշտ երջանիկ կ'ըլլան »:

Հարցմանք. — Ի՞նչ ըսելով բաժնուեցան եղբայրներն :
— Ի՞նչպէս խաբեց Յովսէփ: — Պետրոս ի՞նչ ըսաւ: — Ին-
չո՞ւ համար Յովսէփին օգնութեան չ'եկան: — Շունը ինչո՞ւ
անշարժ կեցած էր: — Որո՞նք վիրաւորուեցան: — Ի՞նչ խօ-
սեցաւ Յովհաննէս միասին իրենց հօտը արածելուն վրայ:

Հակասիքք. — Ծածուկ — Յայտնի: Յոգնիլ — Հանգչիլ:
Խելօք — Անառակ: Աշխատասէր — Ծոյլ: Զգուշաւոր — Ա-
նըզգոյշ:

Շոտաստութիւն. — Տո՞ւր իւր թոյր թուլս թիկան թեւ,
ի թիւ թեթեւ թիւ թիւ թուչի ի լուրթ յեթերն զերթ
թուխպ թիթեռն:

(1—18) Ասոնց մէջ որո՞նք յատուկ, որո՞նք հասարակ են, որո՞նք ան-
կան են. ի՞նչպէս կը հղովուին, որո՞նք ղդերանուն են. ի՞նչ հղովով դրուած են:

Հանձնող . — Մեռնելէն առաջ ահարկու ; մեռնելէն վերջը արիւնարբու . ինչ է : — Այն իշուն ծնօտն , որով Սամիսոն հաղար մարդ սպաննեց :

Դիտողութիւն . — (Հայր մը մտնելով կանոնց իւր որդիքն և խրատ տուաւ անոնց որ միշտ բարիք դործեն) :

Երբ հայր մը մտնելով կ'ըսեմք . կը հասկնամք թէ մեռած էր , ոչ թէ տակաւին պիտի մեռնի . ուստի քանի որ մեռած էր , ինչպէս կարելի էր որ իւր որդիքն կոչէր և խրատ խօսէր անոնց , Պէտք է ըսել , հայրը մտնելու մօտ ժամուն՝ կամ հայրը դն ըն մտած , և :

Բացատրութիւն . — Երբ երկրիս վրայի ջուրերը շոգիանան , վեր կելնեն և կը խտանան , և փոքրիկ՝ մէջը պարապ գընդակներու ձեւ առնելով օդին մէջ կախուած կը մնան . — Ի՞նչ է այն .

Նմանաձայն-տարածիչք . — Խորդ . (քուրձ) , Խորք . (խոր տեղ) : Դեւ (սատանայ) , Թեւ (բազուկ) , Գայռ (ցեխ) , Քայռ (մանեակ) , Գարշիլ (զղուիլ) , Քարշիլ (քաշքշուիլ) : Յորդեւ (առատանալ) , Հորդեւ (ճամբայ բանալ) , Հեղուլ (թափել) , Յեղուլ (դարցնել) , Յաշտ (զոհ) , Հաշտ (հաշտուած) , Բարդ (Դէզ) , Փարթ (աղիք , քաղիթ) :

Գ Ա Ս Ժ Թ .

ՍԱԹԵՆԻԿ ԵՒ ՊԵՏՐՈՍ

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Արկղիկ . — Պզտիկ սնտուկ	Խնայողութիւն . — Տնտեսա-
Կափարիչ . — Խօփօտ	գիտութիւն
Շաքարավաճառ . — Շաքար	Հաճոյք . — Զուարճութիւն
Ժախող	Կրպակ . — Խանութ
Հետաքրքուեց . — Ուշադրու-	Բարեգործութիւն . — Աղէկ
թիւնը արթնցուց	բան մը գործելն

1. Սաթենիկ⁽¹⁾ և Պետրոս⁽²⁾ մէյմէկ արկղիկ** նուէր ընդունեցին իրենց հօրմէն⁽³⁾, որուն վրայ գրուած էր . Խնայողութիւն : Կափարիչին⁽⁴⁾ վրայ ծակ մը բացուած էր , որպէս զի մանր⁽⁵⁾ դրամները անկէց նետէն առանց զայն բանալու : Արկղիկին մէջ կամաց կամաց անհաւատալի կերպով դրամները⁽⁶⁾ շատցան :

2. Եղբայրը⁽⁷⁾ և քոյրը⁽⁸⁾ երբ ամեն շաբաթ երեկոյ իրենց դպրոցի բարենիշները⁽⁹⁾ կը բերէին , մէկ քանի դրամ կ'ստանային իրենց ծնողքէն : Այն ատեն Սաթենիկ իւր դարանին⁽¹⁰⁾ առջեւ կերթար , արկղիկը կը հանէր և իրեն տրուած դրամը մէջը կը դնէր : Բայց լաւագոյն պիտի ընէր դրամը ծակէն** ներս նետելով քան թէ՛ բանալով կոփարիչը և համբելով դրամը , սակայն նա այսպէս ընելով հաճոյք մը կ'իմանար :

3. Պետրոս շատակեր⁽¹¹⁾ էր , ամեն շաբաթու երբ իրեն նուիրուած ստակը ընդունէր ուղղակի շաքարավաճա-

ուին** կրպակը կը վազէր : Անուշեղէնները ⁽¹²⁾ թէպէտ և լաւ ⁽¹³⁾ բաներ են , բայց անոնց տուած հաճոյքը երկարատեւ ⁽¹⁴⁾ չէ : Այսպէս տարի** մը անցաւ , Սաթենիկ իւր դրամը միշտ կը պահէր : Պետրոս իւր դրամներովը միշտ անուշեղէններ կուտէր : Սաթենիկ գրավածառի** մը խանութին* առջեւ պատկերազարդ ⁽¹⁵⁾ գիրք մը տեսաւ որ շատ հետաքրքրեց զինքը , ուստի իւր մօր կարծիքը առաւ , խնայողական արկղիկը պարպեց , ուրախութեամբ գնաց անձամբ գնել նոյն գիրքը : Գրքերը աւելի երկարատեւ ⁽¹⁶⁾ հաճոյք կուտան քան թէ անուշեղէնները :

4. Սաթենիկ նոյն գիրքը գնելէն վերջը իւր գրպանէն ⁽¹⁷⁾ մէջ ունեցաւ տակաւին քիչ մը քստակ : Նա ⁽¹⁸⁾ պատահեցաւ աղքատ ⁽¹⁹⁾ կնոջ մը որ երկու փոքրիկ տղայքներ ունէր : Այդ կինը իւր դրացուհին* էր , պարկեշտ ⁽²⁰⁾ գործաւորի մը կինն էր , որուն այրը հիւանդացած ⁽²¹⁾ էր : Սաթենիկ ըսաւ կնոջ քաղաքավարութեամբ մը . « Տիկին , կուզէք առնուլ այս դրամն , ձեր փոքրիկ տղայոց ⁽²²⁾ բան մը կը գնէք* » : Կինը շատ ուրախացաւ և շնորհակալութեամբ Սաթենիկան նուէրն** առաւ : Սաթենիկ երբ տուն դարձաւ շատ գոհ էր իւր սիրուն գիրքովը և այն բարեգործութեամբն որով մխիթարած էր թշուառ ⁽²³⁾ կին մը : Ահաւասիկ հաճոյք մ'ալ որ անուշեղէնէ մը աւելի լաւագոյն է :

5. Պետրոս ալ ուզեց իւր քրոջ նման գիրք մը առնել . ուստի գնաց արկղիկը բացաւ , զոր մտնալով դարանի մը մէջ դրած էր : Արկղը բոլորովին բաց և փոշիներով ⁽²⁴⁾ լեցուն էր , հոն փոխանակ դրամ գտնելու ինչ գտնայ . տգեղ ⁽²⁵⁾ մամուկ մը որ խաղաղութեամբ իւր ոստայնը* դրած էր այն արկղիկին մէջ ուր զինքը ոչ ոք կրնար նեղել : Այն ատեն Պետրոս շատ ամօթահար* եղաւ և սկսաւ շատակերութեան**

(1—25) Որո՞նք գոյական , որո՞նք ածական , որո՞նք դերանուն են . ի՞նչ է իրենց հոլովն եւ թիւն . այդ ածականներն ո՞ր գոյականաց որպիսութիւնը կը ցուցնեն . դերանուններն որո՞նց տեղ դրուած են :

մոլութիւնը կամաց կամաց վերցնել և իւր դրամը լաւագոյն կերպով գործածել :

Հարցմուկք . — Տղայք ի՞նչ ընդունած էին իրենց հօրմէն : — Սաթենիկ և Պետրոս ի՞նչ կ'ընէին իրենց դրամները : — Սաթենիկ ի՞նչու համար ուրախ տուն դարձած էր : — Պետրոս ինչո՞ւ համար տխրեցաւ :

Նմանաձայն-տարանհիշք . — Հարկ (տուրք), Յարկ (տուն, տան յարկ), Կիւ (ոստղ, եօտե), Քիւ (տօտ), Յոյլ (ծոյլ), Հոյլ (խումբ), Բուք (ձիւնախառն հով), Փուք (փրոց), Հուսամ (թռչուն մը), Յուսամ (յոյս ունենալ), Համբ (չք խօսող), Յամբ (ծանր), Ներգեւ (տկար, ճշած), Ներբեւ (տակ), Գժիւ (տհաճելի), Գզիւ (խսիր շինելու սէզ), Փարա (տեսակ մը խոտ), Բարա (դրամ) :

Քերականական վարժք

Կանոն . — Բայ կ'ըսուին այն բառերը որ ընծի, ըլլալ և ըլլալի կը ցուցունեն, զոր օրինակ . կատուն ինչ մտակ, շունը ինչ հաշ, մարդը ինչ խօսի, սոխակը ինչ քրք, եղբայրս եկեղեցի մ'երթայ, ապերախտը ինչ մոռնայ իւր բարերարը :

Հրահանգ . — Երուանդ և Աշոտ դպրոց երթալ . — Այժն և մաքին խոտն ճարակի . — Չին և եզը մեր բեռները կրնի . — Ես և եղբայրս զքեզ չմտնի . (1) :

Շոտատոթիակ . — Փութ դուրթ անդրուվարեան ոտին դընդիւն ընդ ուկն իմ թնդէ :

Բացատրութիակ . — Բազմոտանի պզտիկ ճճի մը՝ դեղնա-չորդ . — Ի՞նչ է : — Յողկ կամ Նեպուկ (+ք + ք +) :

(1) Նօտր գրով նշանակուած բառերը յարմարցնելով գրել :

Գ Ա Ս Ի .

ԱՆՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

<p>Անձրեւանոց. — Անձրեւի դէմ պատսպարելու գործիք թաթախուած . — թաթ- խուած</p>	<p>կ'աքանչանան . — կը զարմա- նան Շփոթիլ . — վարանիլ</p>
---	---

1. Հրանդ⁽¹⁾ դպրոց⁽²⁾ երթալու ժամանակ ըսաւ . «Մայրիկ անձրեւ պիտի գայ , հայրիկիս անձրեւանոցը՝ առնեմ՝ . — Ո՛չ , ըսաւ մայրը , դպրոցը՝՝ մօտիկ է , շուտ վազէ , անձրեւը՝՝ սկսելէն առաջ դուն կը հասնիս , չեմ ուզեր որ հայրիկդ անձրեւանոցը առնես , » Սակայն Հրանդ մեկնելու առտեն՝ հայրիկին գեղեցիկ⁽³⁾ անձրեւանոցը առաւ ինքնիրեն ըսելով . « Է՛հ , ո՛վ պիտի գիտնայ թէ ես առած եմ անձրեւանոցը , » Երբ փողոց⁽⁴⁾ ելաւ , բացաւ զայն և փոխանակ շիտակ դպրոց երթալու երկայն⁽⁵⁾ ճամբայներէ անցնելով կը պտտէր հպարտութեամբ⁽⁶⁾ կը բռնէր իւր անձրեւանոցը և կը մտածէր թէ ինք մեծ⁽⁷⁾ մարդ մ'է , և թէ իւր⁽⁸⁾ ընկերները իւր վրայ կ'աքանչանան :

2. Յանկարծ սաստիկ⁽⁹⁾ հով մը ելաւ . փոքրիկ Հրանդ մէջքին վրայ ծռեցաւ և երկու ձեռքով անձրեւանոցը՝՝ ուժգին կը բռնէր բոլոր ուժովը հովին՝՝ դէմ դնելու համար , Հրանդ ⁽¹⁰⁾ կ'սկսէր շփոթիլ և կըսէր ինքնիրեն . « Կարծեմ թէ անիրաւ եմ , » Հովի երկրորդ հարուած մ'ալ եկաւ , որ առջինէն⁽¹¹⁾ աւելի զօրաւոր էր , անձրեւանոցը կոտրեցաւ և

հակառակ կողմը դարձաւ : Հրանդ բազուկները⁽¹²⁾ վեր վեր-
ցուցած ուժգին կը բռնէր կոթէն , գրքերը ձեռքէն տղմին⁽¹³⁾
մէջ կ'իյնային և ընկերները , որոյ առջեւ կը հպարտանայր ,
կը ծաղրէին** զինքը : Հովը աւելի կը սաստկանայր , Հրանդ
այլ եւս չէր կրնար դէմ դնել անձրեւանոցին կոթը ձեռքէն
կը սահի և հովը զայն հեռուն կը թռցնէ , Հրանդ ետեւէն
կը վազէ տիղմերու մէջ⁽¹⁴⁾ կոխոտելով , վազած ատեն գլխար-
կը գլխէն կը թռչի , բայց նա միշտ կը վազէ ըսելով . « Ա՛հ ,
մէյմը զայն բռնէ՛ի , ճշմարիտ կ'ըսեմ անիրաւ եմ : »

3. Վերջապէս զայն կը բռնէ , բայց ի՞նչ վիճակի մէջ ,
Երեկոյն տուն** երթալու է , գեղեցիկ անձրեւնոցը կոտոր-
տած և տիղմերու մէջ թաթախուած դարձնելու է իւրջհօրը :
Հայրը զայն տեսնելով կը բարկանայ և կ'ըսէ . « Այդ ի՞նչ
ըրեր ես : » Հրանդ սաստիկ ամօթահար** գլուխը վար կը
ծռէ և կը պատասխանէ . « Ո՛հ , հայրիկ , ո՛հ , ալ չպիտի ը-
նեմ : » Բայց Հրանդ պատժուեցաւ** խստիւ իւր հօրմէն :

Հարցմունք . — Հրանդ ո՛ւր կերթար . — Անձրեւանոցը
ի՞նչ եղաւ . — Հրանդ ի՞նչ կ'ըսէր վազած ատեն . — Հայրը
ի՞նչ ըրաւ :

Քերականական վարժի

Տղան կը խաղայ . աչակերտը կը կարգայ . օձը կը սողայ .
տէրը կը հրամայէ . մըջիւնը կ'աշխատի . հաւերը կ'ածեն .
արեւը կը տաքցնէ . հովը կը փչէ . անձրեւը կ'ուգայ . փայ-
տը կ'այրի⁽¹⁵⁾ :

(1—14) Որո՞նք ածական , որո՞նք գոյական են . որո՞ց որպիսութիւն կը
ցուցնեն , որո՞նք դերանուն են , ի՞նչ թիւ , եւ ի՞նչ հոլով են :

(15) Որո՞նք են գոյականներն . որո՞նք են բայերն :

Գ Ա Ս Ի Ա .

Հ Ո Վ Ա Ն Ո Ց

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Անարփի . — Արեւ չունեցող
 Տարօրինակ . — Օրինակը չը
 տեսնուած
 Բարկացայտ . — Խիստ բար-
 կացած
 Հեղու . — Կը թափէ
 Եթեր . — Օդ
 Զերդ . — Նման
 Կորչի . — Կը կորսուի
 Անթայ . — Զոր , չթրջած

Երկնածորան . — Երկինքէն
 վազող
 Շուտ . — Արագ , շուտով
 Ոգեւորին . — Ուժովնալ
 Խոժոռադէմ . — Դէմքը ծը-
 ոած
 Անստուեր . — Շուք չունեցող
 Վայրապար . — Պարագ տեղ
 Խինդ . — Խնդուժիւն
 Անդանդաղ . — Առանց դան-
 դաղելու

1. « Մայրիկ , մայրիկ . ըսաւ Տիրան ,
 Տես երկինքէն⁽¹⁾ անարփի
 Կաթիլ կաթիլ դետնին վրան
 Մաքուր միջատ կը թափի .
 Տե՛ս , տես ի՞նչ տարօրինակ ,
 Ի՞նչ ջուր⁽²⁾ անվերջենալի .
 Մեր դիմացի երկայն⁽³⁾ ճամբան*
 Շուտով մ՞եղաւ ցեխող⁽⁴⁾ լի :

2. Հրեշտակներն** արդեօք վերէն⁽⁵⁾
 Կը թափեն զայն դէզ առ դէզ

Որպէս զի շոյտ մ'ոգեւորեն
Դրախտային⁽⁶⁾ մի պարտէզ .
Մի' գուցէ մանկանց չարեաց դէմ
Երկնային պատիժ մ'ըլլայ ,
Կամ բարկացայտ , խոժոռադէմ
Աստուած պսպսակ իսկ որ լա՛յ . . . »

3. « Ո՛չ, որդեակ իմ , դու չես գիտեր ,
Ըսաւ մայրիկն իւր բարի ,
Թէ ի՞նչ են այն ջուրերն , որ Տէ՛ր
Հեղու յօգուտ աշխարհի :
Ծովեր⁽⁷⁾ , լիճեր , գետեր ամեն
Արեւուն տակ անստուեր
Երբոր տաքնան՝ շոգի կազմեն
Եւ առաքեն զայն ի վեր :
Այն թուխ* ամպերն , որք եթերին
Մէջ թաւայլին* անդադար՝
Շոգւոյ* կոյտեր են խաւարին ,
Անգոյն , անզօր , անզարդար⁽⁸⁾ :
Այլ պաղելով բարձանց վերեւ
Ամպ* ջուր կ'ըլլան վերստին
Եւ զերդ կարկուտ , ձիւն կամ անձրեւ
Կը թօթափին ի գետին . . . »

4. Մայրիկ , ուրեմն , յարեց Տիրան ,
Այսօր տունն եմ , այնպէս չէ՞ . . .
Քանզի եթ' երթամ վարժարան
Այս ջուր զիս պիտի թրջէ՛ . . . »
— « Ո՛չ , վարժարան եթէ չ'երթաս՝
Այն ատեն ալ՝ վայրապար
Պիտի թրջի՛ , կորզի քու դաս
Ի խաղ , ի խինդ և ի պար :

Ես քեզ կուտամ մի հովանոց** ,
 Գլխուդ վրայ կը բանաս ,
 Եւ կը հասնիս մինչեւ դպրոց** .
 Անթաց , անհոգ , անգլխաս :

5. Քառորդ մ՝ յետոյ փոքրիկ⁽⁹⁾ Տիրան
 Ձեռքն համբուրեց մայրիկին ⁽¹⁰⁾
 Եւ անդանդաղ՝ երգ ի բերան
 Ճամբայ ելաւ խնդադին .
 Տեղայր** անձրեւ** երկնածորան⁽¹¹⁾ ,
 Այլ նա կրէր յաղթական՝
 Մի մետաքսեայ⁽¹²⁾ շարժուն վըրան ,
 Մի հովանոց պատուական :

Շոտաստիթիւն . — Անդ քառատրոփ դուրյթ , անդ գոռ ,
 անդ ստն ի դօփ , մկունչ ի կօփ :

Դիտողութիւն . — 1. (Գիւղացին լեռան գագաթէն տնստ
 իւր խրճիթն , որ բոլորովին ձիւնով ծածկուելով անհետ նդած
 էր անոր մէջ) — Սխալ է այս . զի եթէ ձիւնով ծածկուած
 և անհետ նդած էր խրճիթն , գիւղացին չէր կրնար տեսնել
 զայն : Պէտք է ըսել գիւղացին չտեսաւ իւր խրճիթն , զի բո-
 լորովին ևս :

2. (Երբ Քրիստոս ծնաւ , Աստուած հրամայեց Նոյ նա-
 հապետին , որպէս զի տապան մը շինէ ջրհեղեղէն ազատելու
 համար :)

Նոյ նահապետ ժամանակակից չէր Քրիստոսի , ոչ ալ
 Քրիստոսի ժամանակ ջրհեղեղ տեղի ունեցած էր , այլ Քր-
 իստոսի ծննդեանէն դարեր յառաջ . ուստի սխալ է այս խօս-
 քը : Պէտք է ըսել . Քրիստոսի ծննդեանէն դարեր յառաջ Աստ-
 ուած հրամայեց ևս :

(1—12) Որո՞նք են անականներն , գոյականներն , ի՞նչ թիւ , ի՞նչ հո-
 լով են :

Գաղափարաց խացատրոսթիւն . — Սիրով աշխատողն միշտ կը յաջողի : — Ո՛վ յաջողութիւն չգտնե՛ր երբ սիրով կ'աշխատի : — Սիրեցէք աշխատութիւնը և պիտի յաջողիք : — Ձը յաջողիք այն մարդը որ աշխատութիւնը չսիրէր : — Ով որ աշխատութենէն կը փախչի յաջողութիւնն ալ անկէց կը փախչի : — Ե՛րբ սիրեցիր աշխատութիւնը և չյաջողեցար : — Սիրէ աշխատութիւնը և կը յաջողիս : — Առանց աշխատութեան յաջողութիւն չկայ : — Եթէ չես ուզեր յաջողութիւն գտնել , մի՛ աշխատիր :

Նմանաձայն-տարանիչք . — Գօշ , (քարձ , բոսի) քօշ . (այծ) խեչ . (խաղողին չեչը) խէչ . (խէչակ , տեստիք) . թաղհար (կանանց գլխարկ .) թաղար . (ծաղկաման սարսի) :

Գ Ա Ս Ի Ա .

Մ Ա Յ Ր Ը

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Գգուէր . — Կը սիրէր
Արբենալ . — Գինովնալ
Խնամէր . — Հոգ կը տանէր

Գործաւոր . Աշխատող
Տօնախմբութիւն . — Տարե-
գարձ

1. փոքրիկ վահրամ⁽¹⁾ այլ եւս ոտքի⁽²⁾ ելեր էր , մայրիկը թեւէն** կը բռնէր և կամաց կամաց կը պտտցնէր : երբ լալու ըլլար անմիջապէս քովը կը վազէր և գիրկը* առնելով կը գգուէր և իրեն հասկնալի լեզուաւ կը խօսէր հետը : Եթէ յոգնելու ըլլար վահրամ օրորոցը** կը դնէր՝ կ'օրորեր երգելով , քաղցրիկ⁽³⁾ ձայնով մինչեւ որ քնացնէր :

1. Օր մը փոքրիկ⁽⁴⁾ վահրամ հիւանդացաւ . իւր մայրը անոր անկողնոյն քով նստելով կը հսկէր գիշեր ցերեկ և կը խնամէր զինքը . սենեկին մէջ լաւ պատրաստուած կրակ շինած էր հողէ կրակարանի մը մէջ , ուր կը պատրաստէր անոր⁽⁵⁾ դեղերը որ իրեն առողջութիւն պիտի տային : վահրամ անոյշ անոյշ քնացաւ , և զգաց որ իւր անկողնին վրայ մայրիկին ձեռքը դրուած էր :

2. Երբ վահրամ բաւական ժամանակ կը քնանար , մայրիկը կը հսկէր գիշերը** միայնակ , կը յոգնեցնէր իւր աչքերը , ճրագին լուսով անոր լաթերը** կը կարկտէր : Տղան կը հանդէսէր , իսկ մայրը ամեն նեղութիւն կը կրէր՝ թէպէտ աղքատ՝ իւր մանկիկին** մաքուր զգեստներ հագցնելու համար : Հիմայ մայրիկը՝ ծերացած է , և վահրամ կտրիճ գործաւոր մը եղած . հիմայ նա է որ կ'աշխատի իսկ մայրը իւր թիկնաթուին վրայ նստած գուլպայ** կը հիւսէ . « Մայրիկ , ըսաւ վահրամ , մի յոգնիր , դուն բաւական աշխատած ես արդէն ինձ համար . հիմայ կարգը իմն է : »

3. Կիրակի օրը վահրամ իւր նոր լաթերը հագաւ . « Մայրիկ , ըսաւ , օդը գեղեցիկ է այսօր , եկ պտտինք : » Եւ փոխանակ իւր ընկերաց հետ գինետուն** երթալու , մօրը կ'առաջնորդէ որպէս զի մաքուր օդ ծծէ , կամաց կը քայլէ որպէս զի չյոգնեցնէ մայրը : Եւ մայրը շատ⁽⁶⁾ ուրախ էր այս բարի տղան իւր բազուկը առած պտտելուն համար :

4. վահրամ իւր հայրենակցին** աղջկանը* հետ ամուսնացաւ** , հիմայ տուն տեղ ունի , մայրը շատ ծերացած է , բայց միշտ կը յարգուի իւր տղայէն⁽⁷⁾ և հարսէն : Օր մը , իւր մօրը անուան տոնախմբութեան օրը իւր թուր** իրեն բերաւ որ անոր⁽⁸⁾ ծաղիկ** կը բերէր և կ'ըսէր . « Մեծ մայր , կը շնորհաւորեմ քու տոնախմբութիւնդ : » վահրամ շատ ուրախ էր իւր ծերունի⁽⁹⁾ մայրը մեծ երջանկութեան մէջ տեսնելով :

(1—9) Որո՞նք ածական , զոյական , դերանուն են . ի՞նչ թիւ եւ ի՞նչ հոլով դրուած են :

Հարցմանը . — Մայրը ի՞նչպէս կը քալեցնէր և կը քնացնէր իւր տղայն . — Անոր հիւանդութեան ատեն ի՞նչ կընէր : — Տղայն ե՞րբ կ'աշխատէր , մայրը ի՞նչ կ'ընէր . — Մայրը որուն հետ պտոյտի կ'երթար . — Մօրը տօնախմբութեան օրը որո՞նք այցելութեան եկան :

Նմանանայն-տարածիչը . — Թանաք (մելան) . Թանազ (թիթեղ) . Թուպ (տկար պտուղ) . Թուփ (մացառ) . Կնճիթ (խողի քիթ) . Կնջիթ (սուսամ) . Բերդ (պարիսպ) . Փերթ (կրտոր) . Դանկ (ստակ) . Թանկ (սուղ) :

Քերականական վարժի

Ձին կրնայ . . . — Լեւոն կուզէ . . . — Խաղամուրը չըյազենար . . . — Հացադործը գիտէ . . . — Միշտ պէտք է . . . — Այս տղան շատ կը սիրէ . . . — Մոյլ աշակերտը չկըրնար . . . — Հովիւները կ'սկսին իրենց կրակը . . . — Համբերը կը ջանան . . . — Շատ կը սիրեմ . . . — Պէտք է . . . Չար մարդիկ չեն կրնար . . . — Բժիշկները չեն կրցած հիւանդը . . . — Պզտիկ քոյրս չուզէր . . . (1) :

Դիտողութիւն . — (Տան մը մէջ՝ ուր բացի ծերունի կնոջմէ մը ոչ ոք կար , ճրագ մը կը վառէր , ծերունին հիւանդ պառկած էր) և չէր կրնար տեղէն իսկ շարժիլ . գրացիներն եկան դուռը զարկին ներս մտան ,)

Քանի որ կինն հիւանդ էր և տանը մէջ ուրիշ մարդ չկար , ո՞վ բացաւ դուռը և ո՞վ վառեց ճրագը : Սխալ է այս . պէտք է ըսել : սենեկին մէջ լըյս չկար , դուռը բանալ տուին ներս մտան և :

(1) Կէտերուն տեղ յարմար բառեր դնել .

Գ Ա Ս Ի Գ .

ՔՈՒ ԸՆԿԵՐԴ ՍԻՐԷ ՔՈՒ ԱՆՁԻԴ ՊԷՍ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Խարխուլ . — Փրփրած , հին
 Խուրձ . — փայտի , ցորենի
 տէմէթ
 Տրեխ . — Չարըխ
 Կիսամեռ . — Կէս մեռած
 կը սառէին . — Սառ կը դառ-
 նային
 Փարեցան . — Պլուեցան
 Անղգայ . — Ինքզինքնին կոր-
 սընցուցած
 Խուլ . — Չոր փայտի կտոր ,
 (ւաւ ւաւ)

Արձագանգ . — Չայնին անդ-
 րադարձումը
 Ենչառութիւն . — Շունչ առ-
 նելը
 Յապաղման վրայ . — Ուշա-
 նալուն վրայ
 Ջահ ի ձեռին . — Չեռքեր-
 նին ճրագ բռնած
 Ջգաստացուցին . — Խելքը
 դլուխը բերին
 Բալխիր . — Սառի վրայ կառք]
 առանց անուի

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Երեք եղբայրներ ձմեռը անտառ գացին փայտ կտրելու .
 բայց երեկոյին չկարողացան վերադառնալ , զի երեքն ալ ճամբան
 ձիւներուն տակ թաղուած էին : Երեք եղբարքն իրարու օգնե-
 ցին . ամենքն ալ անվնաս մնացին և փրկուեցան վտանգէն :

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

1. Չմեռուան** սաստիկ (1) ցուրտ օր մը՝ Կատարինէ և
 Գարրիէլ (2) , որ շատ աղքատ էին , իրենց Խարխուլ (3) ասն
 մէջ նստած կը մտածէին թէ՛ ինչպէս փայտ ճարեն որպէս

զի ցուրտէն չ'մեռնին : Իրենց տղայքը , որ դեռ պզտիկ էին , կրակ⁴ չ'ունենալնուն համար իրենց շնչով կը տաքցնէին զիրար⁴ : Միքայէլ , անդրանիկն՝ տասն տարեկանէր , Գրիգոր , կրտսերն՝ ութ տարեկան և Ռափայէլ , կրտսերագոյնն⁵ վեց տարեկան : Տակաւ առ տակաւ ցուրտը , կը սաստկանայր

և առանց կրակի կարելի չպիտի լինէր մնալ : Փոքրիկ մանուկներն իրենց ծնողաց վրայ խորհեցան և ուղեցին զանոնք փրկել . ուստի ըսին . « Եկէք , երթանք անտառ⁶ , չոր խուներ⁶ ժողվենք , խուրճ կապենք և տուն բերենք » : Անմի-

Ղապէս ճամբայ ելան և անտառին մէջ մտնելով սկսան չոր փայտեր (5) ժողովել : Հոն իրենցմէ զատ ուրիշ մէկը չ'կար , խորին լռութիւն* մը կը տիրէր անտառին* մէջ , սակայն բնաւ չ'էին վախնար քաջասիրտ (6) մանուկները : Երբ երեկոյ եղաւ , խորձերնին* շալկած ճամբայ ելան , բայց ուղին դժուարաբայլ էր , ձիւնն բարձրացած էր ամէն տեղ և հարկ կ'ըլլար անոնց վրայէն անցնիլ մեծ տառապանօք* : Ձիւնն կը փակչէր իրենց տրեխներուն և զանոնք (7) կը ծանրաբեռնէր* :

2. Խեղճ (8) մանուկներն այլ եւս քայելու անկարող՝ յոգնած՝ ձիւներուն մէջ կ'իյնան : Ռափայէլ՝ (9) գրեթէ շնչասպառ ու կիսամեռ* Միքայէլի գիրկը* ինկած էր . Բնչ՝ ընէին խեղճ տղայքը . մինակուկ էին ընդարձակ անտառին մէջ և ոչ տեղէ մը օգնութեան յոյս* ունէին , բայց միայն Աստուծմէ : Իրենց բոլոր ուժովը կը պօռային . « Օգնութիւն , օգնութիւն . » բայց երբ ոչ ոք կը լսէր , ոչ ոք կ'երեւէր կ'սկսէին լալ : Հողմն* այնչափ սաստիկ ցուրտ կը փչէր անոնց երեսին որ իրենց արտասուքը կը սառէին : Փրկութեան* յոյսն իրենց մէջն էր . իրարու փարեցան որպէս զի զիրար տաքցնեն . բայց Ռափայէլ խիստ պաղած և գրեթէ անզգայ ինկած էր : Միքայէլ չ'գիմացաւ Ռափայէլի վիճակին վրայ և լաւ սեպեց մերկ* մնալ քան թողուլ որ կրտսերագոյն եղբայրն մեռնի . ուստի հանդերձներն հանեց , անոնցմով (10) ծածկեց զնա և ինքն ալ անոր մարմնոյն (11) վրայ հակած՝ տաքցուց շնչովն* . իսկ անդին ծնողքը կասկածելով* իրենց որդւոց դարձին* յապաղման* վրայ , երբեմն երբեմն դրան սեմն կ'երնէին , և երբ մէկը չ'էին տեսներ՝ կը դռչէին . « Ռափայէլ , Դրիգորէ , Միքայէլ » . բայց ոչ ոք կը պատասխանէր , միայն իրենց ձայնին արձագանգն : Ծնողքն և գիւղացիք ջահ ի ձեռին ճամբայ ելան փնտռելու զանոնք (12) և գտան ճամբուն վրայ , ձիւներուն մէջ , միմեանց փարած* : Այս միջոցին հարուստ մը կ'անցնէր բալխիրով , գիւղացւոց

աղաչանօր բայխիրին մէջ դրին , ծածկեցին խեղճ մանուկներըն և տուն տանելով զգաստացուցին և ուրախացուցին ծնողքն* , մահուանէ փրկելով զաւակնին :

Հարցմանք . — Ինչո՞ւ համար անտառ գացին տղայքը : — Ինչո՞ւ համար երեկոյին տուն չ'դարձան : — Ո՞ւրկէ օգնութեան յոյս ունէին : — Ի՞նչպէս տաքցան : — Ո՞վ փրկեց զանոնք : — Գիւղացիք ինչպէս գտան տղայքը : — Ի՞նչ ըսել է *բոգանք* :

Կ'ըլլայ . — Մեռեալէն օգնութիւն սպասել : — Ի՞նչու : — Մարդասպան մը անմեղ սեպել : — Ի՞նչու : — Եղբայրասէր մը չարամիտ համարել : — Ինչո՞ւ : — Հարուստին ողորմութիւն տալ : — Ինչո՞ւ : — Աղքատէն դրամ ուզել : — Ինչո՞ւ : — Չարէն բարիք սպասել : — Ինչո՞ւ :

Հախճաճք . — Անզգայ — Չգայուն — Անշունչ — Շնչաւոր : Կենդանի — Մեռեալ , Ամօթխած — Անամօթ : Բարեպաշտ — Ամբարիշտ :

Առածք . — 1. « Մի զարթուցաներ քնացած կատուն » . կ'ըսուի երբ կ'ուզենք զգուշացնել մէկը , որ անպատեհ խօսքեր կամ գործքեր չ'ընէ , ուրկէ կրնան այլ և այլ վրնասներ ծագիլ :

2. « Ագահն է աղքատ , աղքատն աղքատ չէ » :

3. « Լաւ է համբ մնալ քան ստախօս » :

Հանճար . — Այն ո՞վ էր որ տասն և ութը տարի թագաւորեց , քսան և երկու երրորդ տարին ծերացաւ և քսան օւթերրորդ տարին մեռաւ , և դարձեալ ծնաւ : — (Լուսինը) :

Նոյնանիշ-այլատառ . — Կան բառեր ալ որ նմանաձայն տարբեր գրերով կը գրուին , այլ նոյն նշանակութիւնը ունին . ինչպէս . Ոլոր . ուրդ , (սրունքի ոսկոր) . — Թոր , թոգ . — Փափաք , փափադ . — Դարնի , դափնի . — Թրմուղ ,

(1—12) Որո՞նք են յատուկ եւ հասարակ անուններն , որո՞նք են դարանուններն . ի՞նչ թիւ եւ ի՞նչ հոլով են , որոնք են ածականները :

Թրմուս, (մըսըր փակլասը) . — Սպայ, սպահ, (ազատ զինու-
որ) . Մրգուզ, մըքուզ, (անպիտան) :

Քերականական վարժի

Վիմագիրը . . . — Մշակը . . . Դերձակը . . . — Դա-
հիճը . . . — Դասատուն . . . — Ատամնագործը . . . —
Պատկերհանը . . . — Հիւսնը . . . — Պայտարը . . . —
Ոստայնանկը . . . — Սափրիչը . . . — Երկաթագործը . . . (1) :

Դիտողութիւն . — (Եղներն կտորին շնորով յառաջ վարեց :)

Այս սխալ է . որովհետեւ եղներն սայլին կը լծուին ոչ թէ
կառքին , զի ձիերն կը լծուին կառքին . ուստի պէտք է ը-
սել . Եղներն սայլին լծելով յառաջ վարեց :

Գ Ա Ս Ի Դ .

Պ Ա Յ Տ Ա Ր Ը Ո Ի Գ Ո Ր Տ Ը

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Տ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Պերճ . — Փառաւոր
Ջինջ . — Պայծառ
Դրդըչել . — Ջուրի ձայն
հանել
Ջովարար . — Ջովութիւն բե-
րող
Պայտար . — Ջիու պայտ գա-
մող
Գըքիչ բարցաւ . — Քահ քահ
խնդաց

կանանչապորտ . — Պորտը
կանանչ
Աչալուրջ . — Արթուն
Եռանդագին . — Սրտանց
Անհամետ . — Համետ չունե-
ցող
Գունախայտ . — Պէնէ-դէնէ
Ծաղր . — Ծիծաղ
Թար . — Միշտ

(1) Կէտերուն տեղ յարմար բառեր դիր , ինչպէս . վիմագիրն կը գրէ , մշակն
կը վարէ եւայլն :

1. Մայիսի (1) պերճ աւուրց մէջ էր ,
Մի շինջ (2) առու կը դըրըշէր
Արեւուն(3) տակ .
Եւ զովաբոյր* ողջոյն տալով
Կազմ՝ ու կայտառ* արագ ի ծով
Կ'երթար շիտակ :
2. Իւր օփանց** քով՝ կանանչազարդ* ,
Մեծագլուխ (4) խոշոր մի գորտ
Այլ՝ աչալուրջ
Ծաղկազարդար դաշտ ու մարգին
Նայելով յար՝ եռանդագին ,
Ջրննէր իւր շուրջ :
3. Յանկարծ տեսաւ որ դըրացի
Գիւղէն երկու մարդ , երկու ձի ,
Մերկ** , անհամետ
Երեւեցաւ կից դաշտին վըրան .
Եւ փակելով փոյթ՝ իւր բերան ,
Կեցաւ ի գետ* :
4. Մին պայտար* էր , միւսն ալ մըշակ .
Եւ կուգային — ի՞նչ նուրբ ճաշակ . —
Այն գունախայտ ,
Եւ խնկաբոյր գողարիկ մարգին
Վըայ՝ երկու ձիոց ոտքին
Ջետեղել պայտ* :
5. Գամեր* , խարտոց* , մուրճ* հանեցին ,
Մշակն յառաջ բերաւ իւր ձին ,
Եւ կենդանւոյն :
Վեր առնելով ոտքերէն (5) մին՝
Ուժեղ պայտարն ալ իւր գործին
Սկսաւ իսկոյն :

5. Մեր կարճամիտ* * գորտն այն ատեն
 Յանկալով որ զինքն ալ պայտեն
 Զիուն նման ,
 « Վարպե՛տ , գոչեց , բաղձայ հոգիս
 Որ արդ և ի՛մ զարնէք ոտքիս
 Պայտ մ'աննման . . . »

6. Պայտարն անձայն կեցաւ քիչ մը ,
 Յետոյ բարձաւ ծաղր ու քրքրէ՛չ* * ,
 Եւ՝ « Գո՛րտ* յիմար ,
 Յարեց , այդ կամքդ ի զուր ծնաւ ,
 Քանզի իմ քով չունիմ բընաւ
 Պայտ քեզ յարմար . . . » :

Քերականական վարժի

(Կարգադրել) Գործերս . . . որպէս զի հանգստանամ :
 (Կորսնցնել) Մինաս իւր ժամացոյցը . . . անցեալ օր : (Ըն-
 տրել) Պարկեշտ և կրթեալ մարդիկը քեզ բարեկամ . . . :
 (Դողամ) Երբ այն սոսկալի արկածը միտքս գայ . . . :
 (Գտնուիլ) Այն ժամանակ կատարեալ տգիտութեան մէջ . . .
 (Պահել) Ձեր ամեն գործերուն մէջ ճշդութիւն , . . . դիւրաւ
 կը յառաջագիմէք : (Պաշտպանել) Պէտք է որ քու նման-
 եացդ իրաւունքը . . . : (Զսպել) Ձես ուզեր քու բարկու-
 թիւնդ . . . : (1)

Նոյնանիշ-այրտոտ . — Դառ , թառ (թառելու ճիւղ) : Բէճ ,
 Բէջ (քամակ , կունակ) : Բճիճ , Բջիջ (փեթակի խոռոչ) :
 Բամպակ , Բամբակ : Գժատ , Կճատ (չամա մոմ) : Բի՛ծ , Փի՛ծ
 (աղտոտ) :

(1—5) Արո՞նք ածական , որո՞նք դերանուն են . ի՞նչ թիւ եւ ի՞նչ հո-
 լով ունին :

(1) Կէտերուն տեղ խօսքին զուխը դրուած բայը յարմարցնելով զիր :

Դիտողութիւն 1. — (Հրէայք Դանիէլ մարգարէն խաչին վրայ գաւնցին, իսկ Նաբոլզոդոնոսոր թագաւորը առիւծներուն գոռքը նետնց զՅիսուս) :

Այս խօսքը սխալ է. նախ որ Դանիէլ մարգարէն չը խաչուեցաւ, այլ Նաբոլզոդոնոսոր թագաւորէն առիւծներու գուրը նետուեցաւ. երկրորդ. ոչ Նաբոլզոդոնոսոր Յիսուսի ժամանակ կ'ապրէր և սչ ալ Յիսուս Նաբոլզոդոնոսորի ժամանակներուն գուրը չը նետուեցաւ, այլ խաչեցաւ. ուստի մտնակ. երրորդ. Յիսուս պէտք է ըսել. Դանիէլ մարգարէն առիւծներու գոռքը նետնց Նաբոլզոդոնոսոր ն հրէայք խաչնցին զՅիսուս :

2. — (Հայրը իւր որդին մահուանէ ազատուած տեսնելով առաւ նոր թագիաց մէջ և թագիատարած աղօթելով գոհութիւն տուաւ Աստուծոյ) :

Սխալ է այս. զի եթէ գրիտս կամ իւր թագիաց մէջ առած էր հայրն զիւր որդին, չէր կրնար թագիատարած աղօթել, որովհետեւ որդին այն ժամանակ կ'ընար իւր թագիէն : Պէտք է ըսել. աչքերը նրկիծր թարծրացուցած գոհութիւն կուտար Աստուծոյ :

Դ Ա Ս Ի Ե.

Ծ Ո Յ Լ Գ Ո Դ Բ Գ Է Ն

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ս Ի Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Բ Ը Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Չանձրանալ . — Չզուիլ	Յօրանջել . — Երեժկտալ
Չուարճանալ . — Խաղալ	Չուարթութեամբ . — Ուրա-
Չգտել . — Երկայնել	թութեամբ
րածել	

1. Զարեհ իւր դասերը՝ կը պատրաստէր . մարդ՝ աւելի աղէկ կ'աշխատի զով օդին** . իւր բաց պատուհանին⁽¹⁾ առջեւ , ուրկէ լոյս և մաքուր օդ կը մտնէր , Զարեհ կ'աշխատի զուարթօրէն և ապա կերթայ իւր բարեկամներուն հետ կ'ըրօսնու** , Զարեհ կը վազէ և կը խաղայ , իւր ընկերաց հետ թռուցիկ կը թռցունէ** , և բոլորովին ուրախ սրտով կը զուարճանայ , վասն զի իւր դասերը սերտած և գրերը պատրաստած էր : Ճաշէն վերջը հայրը , մայրը և քոյրերը իրեն սենեկին մէջ ժողուեցան և սկսան խօսակցիլ , երբ մայրը դուրպպ կը հիւսէր և փոքրիկ քոյրը կամաց կամաց կը քնանար մայրիկին թիկնաթռռին կռթնելով՝ հայրիկը կը խօսէր Զարեհի հետ , և անոր գեղեցիկ պատմութիւններ կը պատմէր :

2. Հետեւեալ օրը Զարեհ զուարթութեամբ դպրոց դնաց և երբէք չը վախցաւ դասատուին հարցումներէն⁽²⁾ , վասն զի լաւ գիտէր իւր դասերն : Տախտակին առջեւը կեւէնէր և լաւ պատասխաններ կուտար և կը վարձատրուէր : Իսկ Գուրգէն իւր սենեկին⁽³⁾ մէջ չէր ուղեր աշխատիլ , և կըսէր . « կը ձանձրանամ աշխատութենէ⁽⁴⁾ , դասերս ետքը կը պատրաստեմ . » յետոյ շնիկը քովը կը կանչէր անոր հետ խաղալու համար , սենեկին⁽⁵⁾ մէջ վեր վար կը պտտէր , և այսպէս ժամանակը պարապ կ'անցունէր փոխանակ աշխատելու՝ և սակայն պարապ կենալէն ալ կը ձանձրանար :

3. Կէս օրէն ետքը կ'ըսկսի խաղալիկներով** զրօսնուլ . իւր շնիկը ալ չը զուարճացներ զինքը , քիչ մը ետքը խաղալիկներէն ալ կը ձանձրանայ կը յօրանջէ , թեւերը կը ձգտէ , և յանկարծ կը մտածէ թէ դասերը չէ պատրաստած բայց աշխատելու ալ կարողութիւն չունի . ճաշէն ետքը հայրը կը հարցնէ անոր . « Դասերդ պատրաստած ես . » — « Ո՛չ . » կը պատասխանէ ամչնալով . — « Է՛ ուրեմն , դնա՛ պատրաստէ

(1—5) Որո՞նք են գոյականներն , եւ ի՞նչ թիւ եւ ի՞նչ հոլով ունին :

քու սենեկիդ մէջ, և եւ Գուրգէն ճրագին լուսով գլուխը ձեռաց մէջ առած կը ջանայ իւր կորուսած ժամանակը շահիլ դասերը պատրաստելով :

4. Բայց Գուրգէն կը ձանձրանայ, դասերը իրեն անտանելի կուգան, և գէշ կերպով կը պատրաստէ և յետոյ կը խորհի թէ իւր ծնողքը զուարճութեամբ խօսակցելու զբաղած են մինչդեռ ինք կ'աշխատի մինակուկ իւր սենեկին մէջ : Գուրգէնին քունը կուգայ և կերթայ կը պառկի առանց դասերը պատրաստելու : Հետեւեալ օրը դպրոց* կերթայ, բայց անհանգիստ է կը վախնայ որ դասատուն** բան մը կը հարցնէ, իւր ընկերներուն ետեւը կը պահուըտի, բայց ուսուցիչը զայն կը նշմարէ և կուզէ որ դասերը ըսէ : Նա կը պատրաստուի պատասխանել իւր հարցումներուն՝ տախտակին վրայ գրելով . բայց գլուխը կը քերէ, բան մը պատասխանել կը խորհի, սակայն չէ կարող զի դասերը չ'գիտեր : Գուրգէն կը յանդիմանուի և կը պատժուի :

Հարցառոնք . — Զարեհ ի՞նչ կ'ընէր իւր սենեկին մէջ . — Աշխատութենէն վերջը ի՞նչ կ'ընէր . — Երեկոյին հայրը ի՞նչ կը պատմէր . — Դպրոցին մէջ ինչո՞ւ զուարթ էր Զարեհ . — Գուրգէն ի՞նչ կ'ընէր իւր սենեկին մէջ . — Իւր զբաղումը ի՞նչ էր մինչեւ կէս օր . — Երեկոյին ի՞նչ ըսաւ հայրը . — Ինչո՞ւ համար տխուր էր Գուրգէն դպրոցին մէջ :

Քերականական վարժք

(Հրաման տալ) Տէր . . . որ դուրս ելլեմ : (Մտիկ ընել) Դասատուիդ խօսքերն ուշադրութեամբ . . . : (Կարգադրել) Տետրակներդ խնամով . . . : (Կասկածիլ) Մէկուն վրայ մի . . . առանց զայն լաւ մը ճանչնալու : (Կարեկցիլ) Բարեկամք . . . ուրիշին դժբաղդութեանն, եթէ կուզենք որ մեր նմանները զմեզ յարգեն : (Պաշտպանել) . . . ինքզինքնիս զմեզ յանիրաւի զրպարտողներուն դէմ (1) :

(1) Կէտերուն տեղը խօսքին զլուխը դրուած բառերը յարմարցնելով դիր :

Շողոպտութիւն . — Մրրկատարափ կուռ կարկուտ կռփէր կոծեալ ի կառափունս :

Նոյնանիշ-այրատառ . — Ընբռնեմ , ըմբռնեմ (հասկնամ) : Շահեկան , շայեկան (օգտակար) : Բաշ , փաշ (կարծր մաղ) : Շէկ , շեկ (կարմիր) : Շնյարկ , շնհարք (շան բնակարան) : Խարրուխ , հարրուխ : Թակարդ , Թակարթ : Առէչ , առէչք (թեւ) : Պարէտ , պարետ (վերակացու) :

Դիտողութիւն . — (Գերեզմանին քովը դրուած պահապանները ըսին . մենք քնացած էինք երբ Առաքեալները եկան Յիսուսի մարմինը գողցան :

Այս խօսքը սխալ է . որովհետեւ մարդ չը կրնար գիտնալ թէ ի՞նչ պատահած է իւր քնացած ատենը : Երկրորդ . եթէ երբէք գիտէին կամ իսացան առաքելոց գալը , և մարմինը գողնալը , ինչո՞ւ թոյլ տուին , քանի որ իրենք պահապան դրուած էին գերեզմանին . ուստի յայտ է թէ սուտ կը խօսէին պահապանները :

ԴԱՍ ԻԶ .

ԶՈՒԱՐ ԾԱԼԻՔ

ԴԱՍԱԻՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐԾԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Անհաւատ . — Հաւատք չու-		Կից . — Ոտքի հարուած
նեցող		իմաստակ . — Խելացի ձեւա-
Զգալ . — Իմանալ		ցընող

Ճ. ՀՐԱԵՔ

Անհաւատ (1) մարդ մը , օր մը քահանայի՝ մը կը դիմէ և կ'ըսէ .

— Հրաշքի չ'եմ հաւատար, այսու ամենայնիւ անոր
ի՞նչ ըլլալը կուզեմ հասկնալ:

— Եատ աղէկ, կը պատասխանէ քահանայն, երեսդ
անդին դարձուր:

Մարդը անդին դառնալուն պէս՝ քահանայն փառա-
ւոր (2) կից մը կը զարնէ անոր (3) կռնակին (4):

— Չգացիր թէ ի՞նչ ըրի, կը հարցնէ անոր:

— Ո՛հ, ի՞նչպէս չը զգամ*՝* այսպիսի սոսկալի հա-
րուած*՝* մը:

— Ուրեմն զաւակս, գիտցիր որ եթէ այս հարուածին
տուած ցաւը՝ չը զգայիր, հրաշք՝ մը պիտի ըլլար:

2. ՄԱՂ

Երիտասարդ* իմաստակ մէկն ծեր* մը իւր հասակին հա-
մար ծաղրելու յռոխ սովորութիւնն ունէր:

— Չես գիտէր, ըսաւ ծերը*, թէ քսան տարեկան էջ մը
վաթսուն տարեկան մարդէ մը աւելի ծեր կը սեպուի:

3. ՈՒՔ ՄԱՀԱՅՈՒ ՄԵՂՔԵՐ

Գիւղացի քահանայ մը, օր մը յեպիսկոպոսարան եր-
թալով կը փափաքի Սրբազան հօրը* ներկայանալ: Եպիսկո-
պոսը զայն ներս կանչել տալով,

— Ի՞նչ կուզես, կը հարցունէ:

Առանց անոր (5) պատասխանին սպասելու կը յաւելու:

— Քո դէմքէդ (6) յայտնի կ'երեւնայ թէ դուն բոլորո-
վին ադէտ մարդ մ'ես, և կրօնի (7) նախնական գիտելիք-
ներուն անգամ անտեղեակ: Ըսէ՛ տեսնեմ: քանի՞ են մա-
հացու*՝ մեղքերը*:

— Ութ հատ են, Սրբազան հայր, կը պատասխանէ
քահանայն. և կը համրէ եօթը մահացու մեղքերը (8):

Ք Յ Յ Յ Յ

(1—7) Որո՞նք են գօյական, անական, դերանուն, ի՞նչ Թիւ եւ ի՞նչ հո-
ով ունին:

(8) Ուսուցիչը եօթը մահացու մեղքերուն վրայ տեղեկութիւններ տայ:

— Հասպա ութերորորդն ո՞րն է :

— Ութերորորդն ալ, Սրբազան հայր, Եպիսկոպոսաց՝
խեղճ քահանայներուն նկատմամբ ցոյց տուած արհամար-
հանքն է :

Հարցմունք . — Քահանայն ի՞նչ պատասխանեց անհաւա-
տին : — Երեուկը ի՞նչ պատասխանեց իմաստակին : — Քա-
հանայն ի՞նչ պատասխանեց Սրբազանին :

Քերականական վարժք

Կանոն . — Արմատ կը կոչուին այն բառերը, որոց ոչ
սկիզբն և ոչ վերջը զիր կամ վանկ մը աւելցուած է :

Ածանց կըսուին այն բառերը որոց սկիզբը կամ վերջը
գիր կամ նոր վանկ մը աւելցուած է :

ԱՐՄԱՅ . — Թագ, օսկի, քար, ծով, թուղթ, ծաղիկ,
խուլ, հաճար, որբ :

ԱՄԱՆՅ . — Նախադաս մասնիկով . Ամիտ, դժգոհ, տգէտ,
պուշ, դժգոյն, շատուած :

Յնտադաս մասնիկով . Ծով-յն, քաղաք-ի, թագ-որ, ծաղկ-
ուր, հողիչն, տասնամեայ, արամեան, հանճարել, աւազ-որ,
խողել, ցողուն, նախանճ-որ, որսորդ, որբ-ան, դպրոց, ծա-
ռ-որան, գործ-արան, նաւ-ի, հայրէի : (1)

(1) Մասնիկներն արմատներէն զատել :

Գ Ա Ս Ի Է .

Տ Ա Ս Ն Ա Բ Ա Ն Ե Ա Յ . Պ Ա Տ Ի Ի Ր Ա Ն Ք

Յ Ղ Բ Ա Յ Յ Ն Հ Ա Մ Ա Ր

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Առատ . — Շատ
 Ուշադիր . — Միտ դնելով
 Ակնածանօք . — Պատկառա-
 նօք
 Անաղարտ . — Մաքուր

Անդանդաղ . — Առանց դան-
 դաղելու
 Անդուլ . — Շարունակ
 Անխուով . — Հանդարտ
 Անհրաժեշտ . — Անպատճառ

1. Ամեն առաւօտ*, արեւուն* լուսով
 Իսկոյն անկողնէդ⁽¹⁾ դուրս պիտի ցատկես :
2. Երեսդ ու ձեռներդ՝ առատ պաղ ջրով⁽²⁾
 Պիտ' անհրաժեշտ լուսո ու սրբես :
2. Նոյն օրուան դասերդ՝ ուշադիր մտքով
 Պիտի վերստին հեդես ու սերտես :
4. Յետոյ անդանդաղ և ուրախ դէմքով ,
 Ուղղակի պիտի դպրատուն** վաղես :
5. Անդ ակնածանօք և անկեղծ սիրով
 Պիտի վարժապետդ յարգես ու պատուես :
6. Հնազանդութեամբ , անդուլ , անխուով⁽³⁾
 Անօր պատուէրներն պիտի կատարես :
7. Եւ բնաւ երբէք՝ ձայնով ու խօսքով
 Չը պիտի դասին խանդարում՝ առթես :
8. Տեարակդ ու գրքերդ ալ՝ մեծ խնամքով
 Պիտ' անաղարտ և մաքուր պահես :

9. Եւ քեղ բարեկամ լաւ որոշելով՝
 Բարի տղոցմէ միայն պիտ' ընտրես :
10. Ամեն իրիկուն՝ լռիկ ու շուտով
 Դպրոցէն շիտակ տուն պիտի դիմես :

Քերականական վարժօք

Իշխանահի, ողբ-էն, կոչն-ի, ոսկրո-դէ, հատու, հեղու-ի, սեւու-ի, վախու-սո, ուտե-սո, քնն-ութիւն, ծորան, խուժան, մկրտել, սպաննել: (1)

Նոյնանոց-այլատառ . — Անոյշ, անուշ : Յովտակ, Հովտակ (արու ձի կամ ձիույաւանակ, թայ) : Հոռոգ, Հոռոգ (ուճիկ, օրական) : Մաքիլ, Մագիլ (ճիրան) : Մնչեխ, Մնջեխ (մոծակ) : Մորչ, Մորճ (դալար սոս) : Մուխ, Մուխ : Արուք, Արուգ (չոր, նիհար) : Թաղթ, Թաղդ (տեսակ մը խնձոր, տոմսոգ հիւսիս) : Արտունձ, Արտհունձ (հնձոր) :

Դիտողութիւն . — (Լեռան մը մէջ աւազակ մը անձրեւի բռնուելով վառօդն կը թրջի . նոյն ժամուն ճամբորդ մը անկէ կ'անցնի, աւազակն անմիջապէս փսոսոյ կը դնէ հրացանին մէջ և արձակելով՝ ճամբորդն կ'սպաննէ և կը կողոպտէ զնա) :

Այս սխալ է . որովհետեւ թրջած փսոսոյն կրակ շտաներ որ հրացանին մէջ դնելով արձակէ մարդուն և զայն սպաննէ : Պէտք է ըսել . Հրացանին մէջ դնելով թրջած փսոսոյն կարձակէ մարդուն . բայց կրակ չը կրնար ընել, ուստի մարդն կը փախչի և կ'ազատի :

(1) Մասնիկներն արմատներէն գտնուել :

Հ Ա Տ ՈՒ Ա Ն Գ .

Գ Ա Ս Ա

Շ Ն Չ Ա Ռ ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Ղ Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Տեղի կ'ունենայ . — Կը պա- տահի	Եղեւին . — Չամ աղանը
Պատահար . — Դիպուած	Դահիճ . — Մեղապարտ սպաննող , անգուլթ
Խոհանոց . — Կերակուր ե . փելու տեղ	Արտաքուստ . — Դուրսէն
Խոհարար . — Կերակուր ե . փող	Յամր . — Մանր
Ածխային . — Ածուխի վերա- բերեալ	Չափազանց . — Խիստ շուտ
Մառան . — Մախտէն , քիլէր	Խողովակ . — Օլուխ
	Ստորերկրեայ . — Գետնի տակ
	Նոճի . — Սէլփի [աման
	Կրակարան . — Կրակ դնելու

գտնն կըսէր. չնչասպառուլթիւնն տեղի կ'ու-
նենայ շատ անգամ այն տեղերը , ուր չայ-
րած ածուխն կրակարաններու մէջ կ'այրի
մխալով , և մահ կը պատճառէ : Այս մահա-
ռիթ վտանգէն (1) ազատելու համար նախ
պէտք է դնել ածուխն* բաց և ընդարձակ
տեղ մը , որպէս զի լաւ մը այրի : Ածուխը բո-
լորովին կրակ* դառնալէն վերջն՝ վրան մոխիր
ցանելու է և ապա բերելու է սենեակը* : Իսկ լաւ չ'այրած

ածուխնոր սենեկի կրակարանի* մէջ դրուած է, կ'այրի տակաւ, ուրկէ յառաջ կու գայ տեսակ մը կաղ, որ կը տարածուի սենեկին մէջ (2) և եթէ քնացող մարդ մը գտնուի հոն, կը մեռցնէ զայն: Այս պատահարէն (3) շատեր մեռած են ամեն երկրի մէջ գրեթէ:

2. Խոհանոցի մէջ աշխատող մարդիկ նմանօրինակ պատահարներու ենթակայ են, զի մուխին երկար և յամբ ազդեցութիւնը կը խանգարէ առողջութիւնն և կը հիւանդացընէ: Զերմոցներէն ալ շնչասպառութիւն կրնայ պատահիլ: Երբ մէջը չափազանց հանքածուխ լեցուած է, և կամ ածուխը բոլորովին չ'մարած՝ խողովակին բանալին գոցուած է: Ածուխէն ելած կաղերն, որ մահ կը պատճառեն, մինչև հեռուն կ'ազդեն: Մտիկ ըրէք: Գաղղիոյ Բա-տը-Բալէ անուն նահանգին մէջ հացագործ մը կար, որ միշտ փուռէն ելած ածուխներն ստորերկրեայ մառանի մը մէջ կը պահէր: Գիշեր մը այդ ածուխներն յանկարծ բռնկելով, ածխային հիւթ մը կ'արտադրեն, որ կը տարածուի մինչև այն հեռուն գտնուած սենեակն, ուր պառկած էին իւր ընտանիքն: Այդ ընտանիքէն մեռան հայրը, մայրը, հանին ու փոքր աղջիկ մը այդ ածխոյ արտադրած կաղէն:

Հարցմունք. — Կրակը ինչպէս պատրաստելու է որ շնչասպառութիւն տեղի չունենայ. — Ի՞նչ զգուշութեան միջոցներ գործածելու է: — Լսած էք թէ մուխէն մարդ մեռած ըլլայ: — Որո՞նք աւելի մուխի ենթարկուած են: — Պատմէ Բա-տը-Բալէի պատահարն:

Բաղդաստնի խռոք. — Ելններոյն ու կրակարանն: Յօրենն ու քիսան: Նոճին ու եղեւինը: Թթենին ու սալորենին:

Գիտողութիւն. — 1. Գիրքս բացի, որպէս զի քմանամ: Սխալ է այս. որովհետև եթէ գիրքս բանամ, կարդալու համար է չէ թէ քնանալու. ուստի պէտք է ըսել, որպէս զի կարդամ:

2. Տաք բաղնիք գացի, որպէս զի լողամ:

Սխալ է. որովհետեւ տաք բաղնիքին մէջ չ'ըղացուիր . պէտք է ըսել . որպէս զի լողացուիս:

Եռուստոսթիւն . — Ճօճէր ճոպանն ճապուկ ճախր ի ճա-
կանն ճեպելով:

Նոյնանիջ-այրատոս . — Չեռնատ . Չեռնհատ . — Ժանգ .
Ժանկ . — Ընտել . Ընդել . — Օճառ . Աճառ . — Չուար .
Չոհար . (Գոհար):

Քերականական վարժի

Կանոն . — Բարդ կ'ըսուին այն բառերը, որ երկու ար-
մատական բառերէ շինուած են . ինչպէս . Լուսատու (լոյս
և տալ բառերէն) . Եղբայրասէր (եղբայր և սէր բառերէ .)
Հայկանոյշ (Հայկ և անոյշ բառերէ) . Ջորապետ (զօր և
պետ բառերէն) . Մարդասպան (մարդ և սպան բառերէն):

Օրինակք . — Թերեհաւատ, քաջասիրտ, վատասիրտ, եր-
կայնաթիւ, մեծազօր, արագոտն, ծանրաբեռն, թուլա-
մորթ . լիաբերան, վատանուն, պակասախօս, մեծամիտ,
նորափետուր, մեծանուն, քաղցրաձայն, անուշահամ (1):

Գ Ա Ս Բ.

Ի Ժ Ո Ի Տ Զ Ը Ր Ո Ի Կ

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ԻԺ . — Օձ

Արիւնխման . — Արիւն խմող

Խայթել . — Կճել

Թարգ . — Մեծարանք թիւն

Խտրութիւն . — Տարբերու-

Քուժել . — Բժշկել

(1) Սոյն քարդ բառերուն արմատներն զատել:

Մի օր , պատահմամբ* , իժ մ' եւ մի տղրուկ
Միմեանց դէմ ելան . իժն ըսաւ . « Գո՛ւրուկ ,

Դու ալ ինձ(1) նրման՝

Մի արիւնխրման (2)

Տգեղ(3) սողուն* ես . քու խայթուածքդ ալ միշտ՝
Որպէս իմս՝ ազդէ մարդկան ցաւ և վիշտ .

Ես խոտերուն* տակ ,

Դու ջուրց* ի յատակ

Կ'ապրիմք յաւիտեան անշուք(4) ու խոնարհ .

Կայ սակայն մի կէտ զոր չ'եմ հասկընար .

Ունինք՝ ես և դու՝

Ակռայներ* ազդու** .

Անունդ է տղորոկ** , իսկ զիս կոչեն իժ ,

Կը սիրեն ըզքեզ , մինչ զիս անպատիժ

Ձեն թողուր , գիտե՞ս ,

Երբոր խայթեմ** ես .

Ձիս կը հալածեն անդուլ անդադար ,

Եւ միշտ կ'ըսպաննեն , բնաւ չեն գըլթար .

Դու՝ գիշեր և տիւ** ,

Գըտնես յարգ պատիւ .

Ըզքեզ կ'որոնեն , հանեն ի վաճառ .

Այս մեծ խըտրութեան ի՞նչ բան է պատճառ : »

— « Ո՛հ , խիտ պարզ է այդ .

Միմեանց նրման խայթ*»

Ունիմք արդարեւ սուր , արիւնահեղ(5) ,

Այլ քու խայթդ է թոյն , մինչդեռ իմս է դեղ .

Դու մարդ կ'ըսպաննես ,

Մինչ կը բուժեմ** ես : »

(1—5) Որո՞նք գոյական , որո՞նք ածական , որո՞նք դերանուն են . ի՞նչ է իրենց հոլովն եւ թիւն . այդ ածականներն ո՞ր գոյականաց որպիսութիւնը կը ցուցնեն . դերանուններն որո՞նց տեղ զրուած են . ածանց ու բարդ բառերն ու որո՞նք են .

Քերականական վարժք

Հրահանգ . — Դպրոցը սիրող , անձրեւ բերող , վրէժ խընդ-
րող , փոխ տուող , տէրը սիրող , հայրը սպաննող , չար գոր-
ծող , պատմութիւն գրող , խոր բաներ գիտցող , հաց գոր-
ծող , չար խօսող , տերեւները թափած , ծաղիկներով զար-
դարուած , կաթով սնած , ձեռքը սնած , նաւ վարող , կառք
վարող (1) :

Նոյնատառ-տարանիչք . — Նոյնատառ-տարանիչ կ'ըսուին այն
բառերը , որ ճիշդ մի և նոյն գրերով կը գրուին , այլ սա-
կայն տարբեր նշանակութիւն ունին . կան որ հոլովման կամ
եզակիի և յոգնակիի մէջ կը տարբերին իրենց նշանակու-
թեամբ . ինչպէս . սուտակ , (ստախօս) , սուտակ , (կարկեհան) :
Սպանդ (զոհ) , սպանդ . (տեսակ մը խոտ կամ ծաղիկը) , Դար
(հարիւր տարւոյ ժամանակ) : Դար . (զառիվայր տեղ) :

Դիտողոթիակ . — (ֆամին նաւն նետեց լնոսն մը գագա-
թան վրայ) : Սխալ է . ծովուն մէջ լեռ չըլլար , ժայռեր ,
կղզիներ կըլլան : Պէտք է ըսել . ժայռի մը վրայ :

Դ Ա Ս Գ .

Վ Ա Ր Դ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Հանդիպակաց . — Իրարու դէմ		Բաժակ . — Ետզկին ստորին
Ցօղուն . — Բոյսի կոթ		թերթն
Կոկոն . — Խոնչա		Պսակ . — Մէջի ամբողջ մասն

(1) Սոյն բառերը միացնելով բարդ բառեր շինել :

Ջղանման* — Ջղի պէս
 Չճառագայթեր . — Չժագիր
 Բնոյթ . — Բնութիւն
 Հաւկթաձեւ . — Հաւկթի ձեւ
 Տերեւապատ . — Տերեւով
 ծածկուած
 Ծակոտկէն . — Ծակ ծակ
 Հասկ . — Տորենի գլուխ
 Զուարան : — Սերմի տեղը

Սերմնափակ . — Սերմը գո-
 ցող մասն
 Առէչք . — Թել
 Շնչերակ . — Շնչառութեան
 երակ
 Կը նպաստէ . — Կ'օգնէ
 Դուար . — Կով , ոչխար
 Կցորդ . — Միացած
 Կը թառամին . — Կը չորնան

Ինչ ծաղիկ է այս , փափկանուշ : — Ծաղիկ մը որ կար-
 միր (1) թերթեր և անուշ հոտ մ'ունի . բայց երբ ձեռքս
 առնելու ըլլամ , կոթին վրայ կը տեսնեմ փշիկներ (2) , եթէ
 սեղմեմ , մատս կը խրի . բայց ինչ սիրուն , ինչ անուշ հոտ :

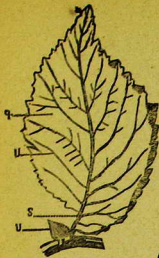
— Լաւ . Ինչ է այս քովը
 բուսածն : — Հաւկթաձե**
 տերեւապատ** բան մը , տես-
 նեմ . ան , մէջն ալ կարծես
 թէ այդ ծաղկին կարմիր
 թերթերն (3) կը նշմարուին :
 — Այո՛ , այդպէս է , մտիկ
 ըրէք . սոյն ծաղիկն կը կոչ-
 ուի վարդ** . իսկ այս երկ-
 րորդըն , այդ վարդին կո-
 կոնըն** է . որ քիչ ժամա-
 նակէն՝ զինքն ծածկող տերեւներն (4) ճեղքելով պիտի բաց-
 ուի և պիտի ունենայ վարդին պէս անուշ հոտ և անոյշ գոյն :
 — Բայց ինչպէս կը բուսնի այդ վարդն : — Պարտիզպանն**
 հողը փորելով կը տնկէ վարդի տունկն , կը ջրէ և որով
 կ'աճի , և կը ծաղկի : վարդենիս կը բաղկանայ արմատէ ,
 ցօղունէ , տերեւէ , ոստէ , կոկոնէ , ծաղիկէ . արմատը** կը
 գտնուի հողին մէջ . ցօղունը արմատէն (5) մինչև ոստերու

բաժնուած մասն, որ եթէ
 ծառոց** համար ըսուի,
 կը կոչուի բուն. ուտը՝
 տերեւները կրող մասն է.
 կոկոնն ուտերուն վրայ՝
 ծաղիկը պարունակող**
 մասն է. իսկ ծաղիկն այն
 մասն է, զոր կը տեսնէք
 ահա: Տերեւը բոյսին շըն-
 չառութեան* կը նպաստէ
 և չորս գլխաւոր մասերէ
 կը բաղկանայ. 1°. Այն
 մասն, որ կ'երէնէ կոթէն և
 կ'երթայ մինչև գագա-
 թըն* որ ցուցուած է
 պատկերին (°) մէջ « Ս »
 գրով: 2°. Կոթն, որ ցու-
 ցուած է « Տ » գրով:
 3°. Տերեւին՝ թերթին մէջ
 բաժնուած փոքրիկ ջլա-
 նման** երակներն, որ

ցուցուած են « Ա » գրով: 4°. Տերեւին թերթն որ ցուցուած
 է « Գ » գրով: Տերեւներն իրենց տեսակին մէջ շատ մասերու
 կը բաժնուին. ինչպէս. հաւկթաձև** , կցորդ** , սրտաձև** ,
 ծակոտկէն** , փետրաձև** , վահանաձև** . կան նաև տե-
 րեւներ, որ դէմ առ դէմ բուսնելով կը կոչուին հանդիպակաց
 տնդն: Կան ալ որ ատամնաձև են վարդի տերեւի նման:
 Կան որ բաղադրեալ են, այսինքն մէկ տերեւն շատ մը մա-
 սերու բաժնուած. ինչպէս է սիսուան տերեւն:

Ծաղիկն կը բաղկանայ բաժակէ, պսակէ, ձուարանէ,
 սերմնափակէ և առէչքներէ: Առէչք կը գտնուին ծաղկին
 մէջն: Բոյսերը կ'աճին օդով, ջրով, հողով. ուստի եթէ

բոյս մը առտնց օդի տեղ մը դնելու
 ըլլանք, շունչ չառնելուն համար կը
 թառամի. ինչպէս երբ մարդս շունչ
 չառնելու ըլլայ չ'կրնար ապրիլ: Բո-
 լոր այն բոյսերն որ գործարաններ ու-
 նին, շնչառութեան կարօտ են. բու-
 սոյ (7) գործարաններն են. տերեւ-
 ներն**, արմատն եւ: Առանց ջուրի
 բոյս մը չըկրնար աճիլ, զի ջուրն բոյ-
 սին արմատն թըջելով, անոր ջղերէն*
 կ'անցնի մինչև գագաթն եւ կը տա-
 րածուի ամբողջ մարմնոյն մէջ, ճիշդ

այնպէս, ինչպէս կ'ըլլայ ջուրն՝ հողով (8) լի ամանի** մը մէջ,
 կամ ինչպէս արիւնը կը շրջի մարդուն ամբողջ մարմնոյն
 մէջ. ջղերու, երակներու, շնչերակներու (9) միջոցաւ:
 Նոյնպէս հողն բոյսին աճեցման գլխաւոր պատճառներէն
 մին է. բոյսի մը աճեցման վրայ կը տեսնուին ծծուսն**,
 շրջան**, քիրտն, շնչառութիւն, բոյսին մէջ մտնող ջուրն
 օդոյ շնչառութեամբ կը մաքրուի. մաքուր ջուրն՝ սնունդ
 տուող ջուրն է, իսկ մնացեալն՝ քիրտն է, որ տերեւներուն
 ծակերէն քրտինքի նման դուրս կ'ելնէ:

Հարցմոսք. — Ի՞նչ գիտես վարդին վրայ. — Ի՞նչպէս է
 կոկոնն. — Տունկերն ինչ մասերէ կը բաղկանան: — Ո՞րն
 է արմատն, ցողունը, տերեւը, ոստը, կոկոնը, ծաղիկը: —
 Տերեւներն ի՞նչ մասերէ կը բաղկանան: — Ի՞նչպէս կ'աճին
 բոյսերն: — Ջուրն ի՞նչպէս կ'անցնի տունկին մէջ, — Որո՞ւ
 կ'ըսուի քիրտն: — Ծաղիկն ի՞նչ մասերէ կը բաղկանայ:

Բացատրելի թասեր. — Գրաստ (բեռ կրող անասուն)
 կառապան, բեռնակիր, կապիկ, տպարան, զինարան,
 կալ, ձրձեւ:

(1—6) Որո՞նք են գոյական, ածական. ի՞նչ թիւ ու հոլով ունին:

Հանդուկ . — Քար քարին վրայ քար չէ , լեռ սար կ'ա-
րածի , դուռը չէ , հաւկիթ կ'ածէ , հաւ չէ . ի՞նչ է . —
Կրիայ :

Առածք . — 1. « Ամառ ձմեռ մէկ խելքն ի՞նչ ընէ » :
2. « Ամենքն իրենց ցաւն ունին , ջաշայպանն ալ ջուրին ցաւը » :
Հակահիշք . — Սե — . . . : Անողորմ — . . . : Հմուտ —
. . . : Երիտասարդ . — . . . — Տգէտ . . . :

Գ Ա Ս Գ

Խ Ն Ա Մ Ք Մ Ա Ր Մ Ն Ո Յ

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Վեցոտանի . — Վեց ոտքով
Գործունեայ . — Գործող
Պարարտ . — Գէր
Գաղջ . — Ըլլիս
Պիծակ . — Էշէկ արըսը
Նունենի . — Նուռի ծառ
Չուլածոյ . — Թափծու
Խիճ . — Մանր քար
Շոգիանալ . — Պուղու դուրս
տալ
Ոսկեզօծ . — Ոսկի պատած

Բաղնեպան . — Բաղնիքի ծա-
ռայ
Չովանալ . — Հովահրիլ
Ձիարչաւ . — Ձի վազցնելու
հանդէս
Մակտիք . — Մակեր
Նարնջենի . — Նարնջի ծառ
Ձիթենի . — Ձէյթինի ծառ
Թղենի . — Թուզի ծառ
Թափանցել . — Մէջէն անցնիլ
Յունապի . — Յունապի ծառ

1. Մարմնոյն* առողջութիւնն (1) ամենէն պիտանի բանն է մարդուս համար . մարմինը միշտ մաքրութեան կը կա-
րօտի , որպէս զի մորթին* ծակտիքն գործունեայ միան :

Մորթն պարարտ նիւթ մ'է, քրտինք և թեփեր դուրս կ'ուտայ, որք ներքին գործարաններն** աղտոտ կը պահեն իրենց պաշտօններուն մէջ, ուստի պէտք է մաքրութեան (2) խնամամներով, այսինքն լուացուելով, թաց լաթով սրբելով, բազնիք երթալով մարմինն մաքուր պահել:

Բաղնիքը երեք տեսակ է. ծովային (3), տաք և ուսական բաղնիք: Ծովային բաղնիքներն կը դանուին ծովերու** մէջ, ոյց ջուրն աղի* է և պաղ. տաք բաղնիքը քաղաքաց մինչև իսկ գիւղերու մէջ կրնայ դանուիլ. ոյր ջուրն կ'ըլլայ անուշ, լեղի, գաղջ կամ տաք. ուսական բաղնիքը** կ'ըլլայ սրահի մը մէջ, ուր ձուլածոյ հնոց մի կը դնեն խիճերով լի. այդ խճալի հնոցը կարմրնալու** չափ կը տաքցնեն, յետոյ վրան ջուր կը լեցնեն և կը թողուն որ շոգի դուրս տայ. այդ շոգին սրահին** մէջ կը տարածուի և կը տաքցնէ օդը: Սենեկին կամ սրահին մէջ գրուած կան խոտէ** անկողիններ, որոց վրայ կը հանգչին լուացուողք. հոն նախ աղէկ մը կը քրտնին, ապա կը շփուին ու պաղ (4) ջրով կը լուացուին:

Բաղնիքին մէջ կան ծառայող (5) մարդիկ, որ կը կոչուին բաղնեպան**:

2. Մարմնոյ խնամքը կը պահանջէ յաճախ մարմինը պաղ ջրով սրբել, ձեռքերն, ոտքերն ու դէմքը լուալ: Շատ տաք եղած ատեն զովանալու** համար ամեն երկու օրն անգամ մը կամ ամեն օր պաղ ջրով լուացուելու է: Այսպէս ահալաւասիկ կարելի կ'ըլլայ մարմինը մաքուր** պահել:

Երբ մորթին ծակտիքն** աղտերով գոցուած ըլլան, մարդ իւր առողջութիւնը կը կորսնցնէ: Ֆուրքօլթ անուն երևելի գիտուն Գաղղիացի մը կը պատմէ թէ իտալիոյ քաղաքներէն միոյն մէջ ձիարչաւ մը պատրաստած էին: Բազմաթիւ էին հանդիսականք, որոց առջևէն կ'երթար կառք մը, որուն վրայ ոսկեզօծ տղայ մը դնելու սովորութիւն ունէին. ասոր համար տասներկու տարեկան՝ մորթն ոսկեզօծ թղթով (6) պատած մանուկ մը դրած էին հոն:

Վեց ժամ՝ կառքը չորս դին պտտցնելէն վերջը, ուղեցին թող տալ մանուկը, բայց՝ խեղճը մեռած էր. որովհետև պատած ոսկեզօծ թղթին (1) պատճառաւ մորթին ծակախըը շնչառութենէ զրկուած էին :

Հարցնուք . — Ի՞նչ է մորթն . — Ամեն կենդանիք մորթ ունի՞ն : — Մորթին մաքրութեան ի՞նչ խնամքներ պէտք են : — Մորթին ծակախըն ի՞նչ բանի կը ծառայեն : — Եթէ գոցուին ի՞նչ կ'ըլլան : — Քանի տեսակ բաղնիք կայ : — Ոսկեզօծ տղայն ի՞նչպէս մեռաւ :

Շոտաստոթիակ . — Թէ թոյլ թիթեռն թեթեւ թեւաք ի թռթիռ, թափառական թռչի ի թոյր թիկնալիր :

Միջատներ . — Միջատները վեցոտանի փոքր կենդանիներ են, որոնցմէ ոմանք երկու կամ՝ չորս թեւ ալ կ'ունենան . միջատներն են ճանճերն, օլիլները, լուերը, մեղուները և :

Ծառաբոյս . — Ծառաբոյսերը կլիմաներու համեմատ կը տարբերին . տաք երկիրներու համար զատ՝ բոյսեր կան, ցուրտ

(1—5) Որո՞նք են գոյական, ածական. ի՞նչ թիւ եւ ի՞նչ հոլով ունին եւ որո՞ց որպիսութիւն կը ցուցնեն :

երկիրն Երթա համար : Տաք երկիրներուն բոյսք են , գետնա-
խնձորը , խահուէն , թէյը , ծխախոտը , նարնջենին ևս :

Հանկոկ . — Որո՞նք են այն մարդիկն , որ աշխարհիս
մէջ հայր ու մայր չունեցան . — Ագամ և Եւա :

Նոյնատառ-տարածիչք . — Հոլովներուն մէջ կը տարբերին
իրենց նշանակութեամբ մէկ քանի բառերը . ինչպէս . այր
(սեռական , այրի) , կը նշանակէ քարայր : — Գայլ (սեռա-
կան , գայլի) , կը նշանակէ տանջանաց գործիք , գելոց : Գայլ
(սեռական , գայլոյ) , կը նշանակէ գազան մը :

Իսկ եղակիի և յոգնակիի մէջ իրենց նշանակութիւն-
ներով կը տարբերին նաեւ մէկ քանի բառեր . ինչպէս . ա-
ղուն , (կը նշանակէ աղացած բան .) աղունք , (կը նշանակէ
թշուառութիւնք , չարիք , վտանգ .) երախան , (կը նշանակէ
սեղան , խումբ) . երախանք , (կը նշանակէ շրթունք , բե-
րան) :

Գ Ա Ս Ե .

Յ Ա Պ Ա Ղ Կ Ո Տ Ը

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Տ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Կշտամբել . — Յանդիմանել | Շոգեկառք . — Շոգիով կառք
Յապաղել . — Ուշանալ | Կարգել . — Մէկը դնել

1. — Յովհաննէսին մայրը սենեկին՝ դուռը բանալով
գլուխը՝ կ'երկնցնէ և կ'ըսէ . « Յովհաննէս ժամը երեքն է ,

շուտ ըրէ , արթնցիր : Յովհաննէս բազուկները կը տարածէ
և կը յօրանջէ ըսելով . « Տակաւին ժամը երեքը չկայ » : Իւր
մայրը կը մեկնի , իսկ Յովհաննէս կը տարածուի իւր ան-
կողմոյն վրայ և կէս մը կը քնանայ , բայց վերջապէս կ'ար-
թըննայ , կը հագուի շուտով , կը սանտրէ գլուխը աճապա-
րանօք , դըքերը կ'առնու և վազելով կ'երթայ դպրոց : Երբ
դպրոց կը հասնի դասերը սկսած էին , և արդէն իւր ընկեր-
ները բռնած էին իրենց տեղերը , և վարժապետը անոնց
արտասանութեան դասերը կը նայէր : Յովհաննէս յանցա-
ւորի** մը կերպարանքով ներս կը մտնէ և կ'ըսէ ինքնիրեն .
« Այս օր նորէն պիտի կշտամբուիմ » : Իսկ դասատուն զՅով-
հաննէս տեսնելով բարկացայտ դէմքով մը կ'ըսէ . « Նորէ՞ն
ուշ մնացեր էք , ամեն օր այսպէս կ'ընէք . պիտի պատ-
ժուիք » :

2. — Յովհաննէս շատ կը փափաքէր իւր ուսման վկա-
յականը առնուլ , բայց դժբաղդարբար չէր աշխատեր : Քըն-
նութիւնը մտեցաւ բայց Յովհաննէս կ'ըսէր . « Ժամանակ
ունիմ , դեռ ամիս մը կայ . » փոխանակ աշխատելու կը խա-
ղար իւր սենեկին մէջ , կռնակը կը դարձնէր այն գրասեղա-
նին , ուր դըքերը բաց կ'սպասէին իրեն , և կը խաղար իւր
շնիկին հետ : Քննութենէն յետոյ Յովհաննէս տրտում տը-
խուր տուն կը դառնար : Խեղճ ծնողք , ո՛րչափ անհանգիստ
են , Կ'սպասեն Յովհաննէսին վերադարձին** . ահա յան-
կարծ կը տեսնեն հեռուէն անոր դայը , պատուհանին** առ-
ջեւ կը վազեն և կ'ուզեն իմանալ ժամ մը առաջ իւր քննու-
թեան արդիւնքը** . « Յովհաննէս , կը հարցունեն պատու-
հանէն , աղէկ թիւեր ընդունեցիր քննութեան մէջ » : Իսկ
Յովհաննէս բան մը չպատասխաներ , գլուխը կը ծռէ և
ամօթահար դետինը կը նայի : Ծնողքը կը հասկնան ամեն
բան :

3. — Յովհաննէս քսան տարեկան կ'ըլլայ , օր մը կը հագ-
ուի շոգեկառքով** ճամբորդութիւն մը ընելու , մայրը

կըսէ անծր . «Շուտ ըրէ , Յովհաննէս , շոգեկառքին չի պիտի հասնիս . » — Ո՛չ , ստիպուած չեմ աճապարելու , դեռ ժամանակ ունիմ . շոգեկառքը* տասն և մէկը տասն անցած կ'ելնէ . » և կը կանգնի հայելոյն առջեւ և իւր արդուզարդին սպասելով ժամանակը կը կորսնցունէ : Վերջապէս տունէն դուրս կ'ելնէ , նաւամատուցին կը մօտենայ , ժամացոյցը կը նայի , ժամը տասն և մէկը հինգ անցած էր : Կ'սկսի վազել արագաբար հովանոցը իւր բաղկին տակը առած , և պայուսակը** մէկ ձեռքը և միւս ձեռքը գլխարկը : Երբ կայարանին* կը հասնի , ժամը ճիշդ տասն և մէկը տասն անցած էր : Յովհաննէս կ'ստիպուի վազել իւր տոմսակը առնելու համար , խենդի պէս ուղեւորաց* սրահէն դուրս կ'ելնէ և շնչասպառ կը հասնի՝ իւր գլխարկը ձեռքէն ձգելով . հոն պաշտօնեայնորէն մէկուն կը հարցնէ . « Կը խնդրեմ , ըսէք ինձ թէ տասն և մէկը տասն անցած շոգեկառքը ելած է . — Ահաւասիկ կ'երթայ , պարոն , դեռ նոր ելաւ » :

Կ . — Յովհաննէս քսան և հինգ տարեկան կ'ըլլայ , գործ մը կը փնտռէ : Իւր հայրը անոր յարմար գործ մը գտած էր մեծ գրատան մը մէջ : « Ես գրավաճառին* հետ խօսած եմ , կ'ըսէ անոր հայրը , զքեզ տեսնել կ'ուզէ , այսօր քեզ կ'սպասէ , բայց ջանայ որ ուշ չ'երթաս , ինչպէս կ'ընես դու սովորաբար » : Յովհաննէս ճամբայ* կ'ելնէ , բարեկամներուն կը հանդիպի և գրատուն երթալը վաղուան կը թողու ըսելով . « Դեռ ժամանակ կայ , վաղը կ'երթամ » : Հետեւեալ օրը գրավաճառին սենեակը կ'երթայ և կ'ըսէ . « Պարոն , ես Յովհաննէսն եմ , հայրս քեզ խօսեր է իմ մասիս . » — « Շատ աղէկ , սիրելի պարոնս . ուրեմն այդ գործին համար եկած էք » — « Այո՛ , պարոն , այդ գործին համար . » կը պատասխանէ Յովհաննէս զուարթ* դէմքով մը : — « Պարոն , կը պատասխանէ գրավաճառը , երեկ իրիկուն մէկը կարգեցի այդ պաշտօնին համար : »

Հարցումներ . — Յովհաննէս ի՞նչպէս կ'երթար Վարժարան .

— Ուսուցիչը ի՞նչ կը պատասխանէր . — Ի՞նչպէս դարձաւ քննութեանէն Յովհաննէս . — Ի՞նչ պատահեցաւ իրեն երբ քսան տարեկան էր . — Ի՞նչ պատահեցաւ իրեն երբ քսան և հինգ տարեկան էր :

Նոյնատառ-տարածիչ . — Շիւ (խաղողին դարտը) Շիւ (չուլհակին ձեռքի քովի փայտը) . Մորի (գազանի որջ) . Մորի (մորենի) . — Հմայեակ . (Թլլըսըմ) . — Հմայեակ (տեղեակ) , Գրաստ (բռն կրող կենդանի) . Գրաստ (գինուորական զգեստ) . Թեւ (սեռական թլոյ . թլլացք, (Թլլըսըմ) . Թեւ (սեռական թլի , հողաբլուր) . — Երաշխ (գրաւ) . Երաշխ (կարմիր՝ դեղին գոյն) :

Գ Ա Ս Զ .

ՇՈՒՆ , ԱՂՈՒԷՄ ԵՒ ԱԳԱՂԱՂ

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

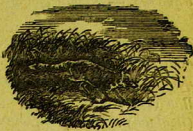
Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կ'սքանչացնէ . — Կը զարմացնէ	Յատակ . — Ցակը
Խոռոջ . — Մեծ ծակ	Աշտարակ . — Խուլէ
Վազր . — Գարլան	Թիկնաթոռ . — Թեւերով աթոռ
Խնկենի . — Խունկի ծառ	Գգուեմ . — Սիրեմ
Կղբենի . — Կուղբի մորթ	Գոգաւոր . — Մէջը պարապ
Հողմացոյց . — Հողմը ո՛ր կողմէն ըլլալը ցուցունող	

1. Ա. քաղաղ մը ծառին** վրայ հանդչած կ'երգէր . աղուէսն՝ ընց հեռուէն անոր ձայնն , և որովհետեւ շատ անթի էր , ուղեց ուտել սքաղաղը . ծառը շատ բարձր էր և

ինքը չէր կրնար մինչեւ հոն ելնել, ուստի շատ մը մտածե-
լէն վերջ ըսաւ. « Այ սիրուն արաղաղ, վար իջիր ատկէց,
շատ կը սիրեմ զքե՛զ, եկուր որ գրկեմ և գգուեմ^{***} զքեզ,
քու ձայնդ բոլոր գիւղացիները՝ կ'ըբանչացնէ^{**} : » Աքա-
ղաղն՝ որովհետեւ շանը հետ բարեկամութիւն հաստատած
էր, միշտ անոր հետ կը կենար
ինչպէս և այս ատեն :

2. Եունը կը քնանար ծառին
խոռոչին^{**} մէջի. արաղաղն ըսաւ.
« Աղուէր եղբայր, ինչո՞ւ քու
խնդիրդ չ'կատարեմ, քանի որ
հեռու տեղերէ եկած ես զիս սի-
րելու. բայց առաջ դռնապանը

արթնցո՛ւր, որպէս զի վար իջած ատենս դուռը բանայ.
այնպէս չէ՛ : » Աղուէան հաւանեցաւ և գ'աց շունն արթըն-
ցնել, Սա երբ տեսաւ աղուէան, յանկարծ վրան յարձակե-
ցաւ և բզկտեց զայն մէկ վայրկեանի մէջ : Երբ արաղաղն ան-
միտ և անզգոյշ մէկն ըլլար, պիտի խաբուէր աղուէսէն և
պիտի ուտուէր անկէց. իսկ ընդհակառակն անկէց աւելի
խորամանկ^{**} ըլլալով, իւր թշնամոյն^{**} դէմ աւելի զօրա-
ւոր թշնամի մը հանեց իւր խոչըբերովն, որով թէ ինք աղա-
տեցաւ և թէ թշնամին սպանեց :

Հարցնուծք. — Աղուէան ի՞նչ մտք մտեցաւ արաղաղին.
— Ի՞նչ ըսաւ արաղաղը. — Ծառին տակ ո՞վ կար. — Ի՞նչ
պատասխանեց արաղաղը. — Աղուէան ի՞նչ եղաւ :

Բացատրելի-բառեր. — Ագռաւ,
հողմացոյց, աշտարակ, աշտա-
նակ, թիկնաթոռ, խոր
գիր, անկողին : ԱԿԻ

Հաննչոակ. — Չորո՞ք իւր հո-
ղը, երկուքը կողը. շատ թո՞ւ —
Մարդ մը ձիու վրայն վանդածակին մէջ :

Շոտաստոթիւն . — Երիճղուն ծմակը ի ծիղ , ծաղիկ , ծի-
ծեուն , ծովուն ծորուն ծուփ ծուփ ծփանք :

Հահաճիչք . — Զուրին երեսը — Զուրին յատակը : Գե-
ղեցիկ ծաղիկը — Տգեղ ծաղիկը : Բարի աշակերտը — Զար
աշակերտը : Եառին գագաթը — Եառին արմատը : Յուրտ
եղանակ — Տար եղանակ :

Նոյնատառ-տարանիչք . — Նուագ (բաժակ) . Նուագ (երգ) :
Շառաւիղ (ճառագայթ) . Շառաւիղ (ճիւղ , զաւակ) : Շուշ-
տակ (թաշկինակ) . Շուշտակ (մազկապ) . Շուշտակ (կեղծ
վարդապետ) . Շառուն (ուղտ) . Շառուն (նետ) . Սին (փունճ) .
Սին (պտուղ մը , ինձիկ) . Բալ (մշուշ) . Բալ (փշոճ) . Սարդ
(մամուկ) . Սարդ (դափնիի ծառ) Սարդ (թռչուն մը , արտ
սղորոճը) . Շաւաշուկ (շշնկոց) . Շառաշուկ (անձրեւ) :

Գ Ա Ս Ի .

Զ Ո Ի Ա Ր Ճ Ա Լ Ի Ք

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Զոյգ . — Զուխտ , երկու
վանդակ . — Թռչուն պա-
հերու պահարան
Ածիլել . — Մօրուքն , մա-
զերն կտրել

Սափրիչ . — Մագ կտրող
Զինավաճառ . — Զուկ ծա-
կող
— Հայտէ
ի . — Կծծի

հասարակ
հանրոյն , և ուկի
մասնին իւր սպա-
նը . ծառը կօշիկ չէր գնած :

Ագահ հարու
սաւորին կը հար

Սպասաւորը կը պատասխանէ թէ՛ ամեն տարի Ս. Ծննդեան
և Ս. Զատիկի տօներուն սովորութիւնն է որ տէրն գոնէ զոյգ
մը կօշիկ կը նուիրէ իւր ծառային :

Այս պատասխանին վրայ տէրն . « Իրաւունք ունիս , ազ-
նիւ ծառայ . » ըսելով պատին վրայ կաւիճով զոյգ մը կօ-
շիկ կը գծէ և կը յաւելու . « Ահա ուղածդ , ա՛ն , բարով
վայելես : »

Տէրն տունէն դուրս ելնելուն պէս ծառայն ալ՝ պատին
վրայ գծուած զոյգ մը կօշիկին քով ծառայի մը պատկերը
կը գծէ և ինքն ալ կը թողու տունն ու կը մեկնի :

Քիչ մը ժամանակ անցնելէն յետոյ տէրն իւր ծառային
կը հանդիպի շուկային մէջ և կը հարցնէ . « Ի՞նչ կայ , այս
տեղ քիչ գործ ունիս : — Տէր իմ , ես քաղաք պիտի եր-
թամ , մէկ երկու ամիս բացակայ պիտի լինիմ . այս պատ-
ճառաւ թողուցի ծառայութեան գործս , սակայն զքեզ ալ
առանց ծառայի չձգեցի , իմ տեղ ուրիշ մը գրի : — Ո՛չ ,
այդ բանն կարելի չէ , որովհետեւ դուք իրաւունք չունիք
իմ տանս մէջ ձեր ուղած մարդն բերելու իբր ծառայ . քիչ-
պէս դիտնամ թէ նա քեզ պէս հաւատարմութեամբ պիտի
ծառայէ : — Ճշմարիտ կ'ըսեմ որ այնպիսի ծառայ մ'է , որ
ինձ նման չպիտի կարենայ տունէն դուրս ելնել . շարունակ
տանդ մէջ պիտի մնայ անշարժ և անխախտ :

Տէրն մեծ դժուարութեամբ կը յաջողի համոզել զծա-
ռայն իւր հետ տուն տանելու : Երբ տուն կը հասնին , ծա-
ռայն՝ պատին վրայ գծած ծառայի պատկերն ցոյց տալով
կ'ըսէ . « Տէր , գծած կօշիկիդ պէս այս ալ շատ աղէկ ծա-
ռայ մ'է : »

2. ՆԱՄԱԿԻՆ ՄԷՋ ՔՌՁՈՒՆՆԵՐ

Հարուստ մարդ մը իւր բարեկամներէն միոյն վանդա-
կով տասն և երկու հատ թռչուն կը զրկէ իւր ծառաներէն
միոյն հետ : Ծառայն վանդակն ունն առած բարեկամին

տանելու ատեն թուշուններն վանդակին մէջ այնքան կը թուշտին, այնքան կը ծեծկուին և իրեն այնքան նեղութիւն կը պատճառեն որ վանդակն ուսէն վար կ'առնու, գետինը կը դնէ և կուզէ թուշուններն բռնելով լաւ մը պատժել, որպէս զի այլ եւս չնեղեն զինքը: Բայց վանդակին դուռը բանալուն պէս ամենքն ալ փախչելով կը թուշին հեռուն: « Էհ, կ'ըսէ ծառայն, եթէ դուք թուաք գոնէ ես ալ ձեր ձեռքէն ազատեցայ, շատ աղէկ եղաւ »: Բայց երբ բարեկամին տունն հասաւ, գործին դժուարութիւնն երեւան ելաւ, վասն զի երբ իւր տիրոջ բարեկամը՝ բերած նամակը կարդաց՝ ըսաւ. « Ո՛ւր է, ծառայ, նամակին մէջ տասն և երկու հատ թուշուն կը գտնեմ »: — « Տէր իմ, վարձքդ Աստուծոյն առնես. այդ թուշուններն նամակին մէջ գտած ըլլանուդ համար շատ դո՛հ եմ, վասն զի անոնք ամենքն ալ վանդակին մէջէն թուշելով փախան, ես ալ մինչեւ հիմա հոգ կ'ընէի մտածելով թէ արեօք ո՛ւր թուան դացին »:

Յ. ԱՆԻՆՈՒԱԾ ՄՕՐՈՒԲ

Չկնաւաճառ մը սափրիչի տը խանութն գնաց որ մօրուքն ածիլել տայ: Սափրիչն դեռ գործի չսկսած օխս մը ձուկ առաւ այն ձկնաւաճառէն առանց սակարկութիւն մ'ընելու: Ածիլելէն յետոյ սափրիչն ձկան գինն հարցուց. — Երեք զրուշ, ըսաւ ձկնաւաճառն. — Ո՛չ, երեք զրուշը շատ է, երկու զրուշ կուտամ, եթէ չես կրնար այդ գնով տալ, ձուկդ ետ առ: — Տո՛ւր ինձ, ես այդ գնով ձուկ չեմ կրնար ծախել, հիմա գանք մեր պարտքին. ի՞նչ պիտի վճարեմ քեզ: — Երկու զրուշ: — Ո՛չ, երկու զրուշը շատ է, քովս մէկ հատիկ զրուշ մ'առնիմ, եթէ չես կրնար ընդունիլ այդ դրամն, դու ալ դարձեալ մօրուքս իւր տեղը դիր:

Զ. ՄԱՐԴՈՒ ՍՅՈՒԷՐ

Բարեկամ, բան մը տեսայ, որ ատեն որ միտքս գայ

այն՝ սաստիկ կը դողամ վախէս : — Ի՞նչ կայ , ի՞նչ տեսար
որ այդչափ կը վախնաս : — Սատանայ մը տեսայ , ահա ըսի ,
մարդու մ՛ըսեր : — Այդ սատանայն ե՞րբ տեսար : — Երեկ
գիշեր երբ դպրոցին քովէն կ'անցնէի , տեսայ որ պատին
վրայ սատանայ մը կեցեր էր , ո՛ւր որ կ'երթայի հետս մէկ-
տեղ կը քայլէր , կեցած ատենս ալ կը կենար : — Ըսած սա-
տանայդ ի՞նչ կերպարանքով կ'երեւնար քեզ : — Կարծեմ
թէ էչու կերպարանքով : — Քանի որ այդ է տեսածդ , մի
վախնար , մարդու ալ բան մ՛ըսեր , դուն շատ վախկոտ ես ,
քու ստուերդ տեսեր ու վախցեր ես :

Ե. ՄԵՐՈՒՆԻՈՅ ՄԸ ՓԱՓԱՔԸ

Ութսուն տարեկան ծերունի կին մը իմանալով որ ագ-
ուան հարիւր յիսուն տարի կ'ապրի , կը փափաքի գնել զայն
փորձելու համար թէ ստոյգ է իւր լսածն :

Ուստի զայն գնելով տուն կը բերէ և իւր թոռան կու-
տայ որպէսզի վանդակի մը մէջ դնէ : Թողը կը հարցնէ .
« Ինչո՞ւ համար գնած էր այն տգեղ թռչունը » , որուն կը
պատասխանէ թէ կուզէ գիտնալ փորձով թէ արդարեւ
հարիւր յիսուն տարի կ'ապրի՞ ագուան :

Գ Ա Ս Ը .

Ա Ի Ա Գ Շ Ա Բ Ա Թ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Բ Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Աղէխորով . — Սրտանմիկ
 Յաղօթս կալ . — Աղօթել
 Արձագանգ . — Չայնի կըրկ-
 նում
 Մեղամաղձիկ . — Տխուր
 Անգիտակ . — Տգէտ
 Շնորհապարտ . — Երախտա-
 գէտ

Ի ծունր իջած . — Եունր
 գրած
 Ջերմ . — Տաք
 Հանճարեղ . — Խելացի
 Սաղմոս . — Երգ
 Կոծել . — Լալ
 Ճոխ . — Հարուստ
 Ի կախ . — Կախուած

Հեծէ . — Կուլայ
 Վէս . — Ինքնահաւան , պինդ
 գլուխ
 Աւաղ . — Չայն , երգ

Աւաղ . — Մեղք
 Աղքատին . — Աղքատ
 Զերմեռանդն . — Բարեպաշտ
 Թախիծ . — Տրտմութիւն

1. Աւագ** շարաթն ահա հասաւ ,
 Խաչի պատկերն սեւեր հագաւ ,
 Տխուր է արդ ամենայն մարդ ,
 Տխուր նաեւ մայրիկս զուարթ ,
 Ինչ կայ , պատճառ , ըսէք , ինչ կայ ,
 Ինչ այս թախիծ մարդոց վրայ :

Սեւ , սեւ մօրուօք* , սեւ լաթերով
 Կարգան քարոզ աղէխորով
 Քահանայներն՝ սրտով արտմած ,
 Մեծ պատկերի մ'առաջ կանգնած ,
 Ինչ կայ , պատճառ , ըսէք , ինչ կայ ,
 Ինչ այս թախիծ մարդոց վրայ :

Եկեղեցին* , ուր ամէն ժամ
 Ի ծունր իջած յաղօթս կամ ,
 Սուգ է պատեր , սեւ ամէն տեղ ,
 Զերմ արտասուաց թափին հեղեղ ,
 Ինչ կայ , պատճառ , ըսէք , ինչ կայ ,
 Ինչ այս թախիծ մարդոց վրայ :

2. Հոն մայրիկս ալ արցունք** թափէ ,
 Զեռքերն բանայ , հառաչ հանէ
 Սրտին խորէն , և դէպ յերկին
 Արձագանդն** թռչի լռին ,
 Ինչ կայ , պատճառ , ըսէք , ինչ կայ ,
 Ինչ այս թախիծ մարդոց վրայ :

Աւագերէցն այն հանճարեղ
Եկեղեցւոյն կանգնած մէջտեղ՝
Մեղամաղձիկ՝՝ ձայնով տխուր
Կարդայ սաղմոս մարդկանց ի լուր :
Ի՛նչ կայ , պատճա՛ռ , ըսէ՛ք , ի՛նչ կայ ,
Ի՛նչ այս թախիժ : մարդոց վրայ :

— Ա՛հ , խեղճ մանկիկ , ես անգիտակ՝՝
Ինչո՞ւ համար գոչեմք աւագ
Շարաթն այո՛ լեցուն յաւազ ,
Որ իրեն հետ բերէ մեզ խաչ ,
Այդ թաչն ահա մեզ արտասուել
Կուտայ տխրիլ , սգալ , կոծել :

3. Ճոխ՝ խորանին՝՝ մէջտեղ ի կախ
Պատկեր մի կայ , տեսէ՛ք , աւա՛ղ .
Հո՞ն կերելի մարդ մ՛աղքատին ,
Չեւքերն , ոտքերն գամուած խաչին :
Այդ Յիսուան է , Փրկիչ մարդկան ,
Շնորհապարտ ում մարդիկ կան :

Աւագ շարաթն նշանաւոր
Ամէն մարդոց , տղոց է օր .
Ուտի դու ալ այդ պատկերին
Աւաջ հեծէ , լաց գառնագին ,
Ձի մեղքերէ որբուեցար
Յիսուս Որդւոյն արեամբն արդար :

Հո՞ն ջերմեւանդն՝՝ , բոլոր սրտէ
Բազկատարած՝՝ , օ՛ն , ազօթէ՛ ,
Եւ անմոռաց՝ յիշէ ի՛նչպէս
Մատնեց զիւր Տէրն Յուդան չար , վէս ,
Որ ծածրակիր՝ խաչն իշալակ
Ի Գողգոթայ՝՝ ելաւ բլրակ՝ :

Դ Ա Ս Ք .

ՏՁՐՈՒԿ , ՈՒՏԻՉ , ԿԱՐԻՃ , ՄԱՐԱԽ

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

— 166 —

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Տղրուկ . — Սիւլիւկ
 Կարիճ . — Ագրէպ
 Ուտիճ . — Կրծող ճճի
 Դիւրաթեք . — Դիւրաւ ծռող
 Սողուն . — փորովը գետնին
 վրայ սողացող
 Ճահիճ . — Յեխուս տեղ
 Խափանել . — Չը թողուլ ,
 գոցել , արգելք բլլալ
 Վերջաւորութիւն . — Մայր
 Խայթիչ . — Կծող գործիք

Յարատեւ . — Միշտ տեւող
 Կիսաբոլոր . — Կէս կլոր
 Ունելի . — Մախաս , մաշա
 Գորշագոյն . — Մութ մախ-
 րագոյն
 Շաղանակագոյն . — Շաղա-
 նակի գոյն
 Մանրագէտ . — Մանր բա-
 ները դիտող գործիք
 Երկարաձգուած . — Երկայն
 ձգուած

Տ Ձ Ր Ո Ւ Կ

1. Տղրուկներն** անդամներէ զուրկ կա-
 կուղ , դիւրաթեք և սողուն որդեր են . ունին
 երկու հատու ակռայներ* : Ամէն տղրուկ մի և
 նոյն կերպով չ'ապրիր . ոմանք մեայուն շուրց
 կամ հոնաւ ամաններու մէջ կը սիրեն բնակել ,
 ոմանք որդուկներ ուտելով կը սնանին , ոմանք
 արին ծծելով , մանաւանդ կաթնտու** կեն-
 դանեացն : Արիւնարբուները մարդոց հիւան-
 դութեանց համար օգտակար են : Տղրուկներն
 ընդհանրապէս լճակներու և ճահիճներու** մէջ ,
 կը գոյանան : Կան նաեւ սեաւ տղրուկներ , որք կենդանեաց

մահացու են , որովհետեւ անոնց՝ լճակէն ջուր խմած ժամանակ կոկորդաներնուն* կը փակչին և ուժով արիւննին կը ծծեն , կ'ուռին , շնչառութիւնը** կը խափանեն և կենդանին կը մեռցունեն : Տղրուկներն երեք կարգի կը բաժնուին . առաջինները վեց օղակներ և մէկ կողմը թխագոյն երկու օղակներ* ալ ունին . երկրորդները վեց օղակներ ունին , մեծերնին սեւ . երրորդները կանաչ և փոքրիկ պիսակներով խառն են , և իրենց եզերքները կարմրագոյն :

Կ Ա Ր Ի Ճ

2. Կարիճը* թունաւոր** է . մարմինը երկարաձգուած . իւր վերջաւորութիւնը** կը ձեւացնէ օղակներ , որոց ծայրը կը գտնուի խայթիչ ասեղ մը : Կարիճներն այդ ասեղով կը խայթեն և կը թունաւորեն , զի իրենց ստորին մասին մէջ կը պարունակեն թոյն : Առաջակողմը կը գտնուին կղակներն , եղջիւրներն , որ կիսաբւլոր մը կազմած՝ կը վերջաւորին թունաւոր ունելիներով : Այդ ունելիներն** իրրեւ ձեռք կը ծառայեն և ուղած բաները կը բռնեն : Եւրոպիոյ կարիճները երեք սանթիմէթրօ են⁽¹⁾ , պոչը չ'հաշուելով* Սպանիոյ և Ալճէրիոյ կարիճն 5—6 սանթիմէթրօ , Հնդկաստանի և Ափրիկէի կարիճն 8 սանթիմէթրօ , որ խիստ ահարկու է , և կը կոչուի Ափրիկեան կարիճ . գոյնն է փայլուն գորշագոյն կամ շագանակագոյն . կարիճն իւր ձագերն ետին կը կրէ : Այս տեղի կարիճները թունաւոր չեն :

(1) Ուսուցիչն հասկցնէ ծանօթ իրերով սանթիմէթրօի չափն .

Ո Ւ Ց Ի Ճ

3. Ուտիճներն* այլ և այլ տեսակներու կը բաժնուին . շատերը միայն մանրագէտով կը տեսնուին : Ուտիճը կը գըտնուի բուսոց , ծառոց , տերեւոց , կաթնտու կենդանեաց , թռչնոց վրայ , և մեծ մլասա կուտայ անոնց . կը տեսնուի նաեւ շրջագայող** մարդոց զգեստուց վրայ , պանիրներու մէջ , վէրքերու** բերանը կամ խորը :

Մ Ա Ր Ա Ի

4. Մարախներն* շատ տեսակներու կը բաժնուին . կան որ կը բնակին դաշտերու մէջ և մեծ մլասա կուտան իւրեանց ունեւածեւ ահռայներովը՝ ցորենի , դարիի , վարսակի եւ . կան որ փուռերու և ծխնելոյղներու ետին կը բնակին և միօրինակ և յարատեւ** ձայնով կ'երգեն քրի-քրի . ասոր համար կը կոչուին քրի-քրի . կան

տեսակներ ալ որ բանջարեղէններն արմատէն* կը կտրեն և մեծ մլասա կուտան բանջարանոցին* : Շատ տեղեր կը տեսնուին նաեւ կանաչ և մեծ մարախներ՝ մլասակար երկրագործութեան . ամենէն ահարկու մարախները թանձր ամպի մը նման կ'երեւնան խմբովին օդին մէջ , և յանկարծ իջնելով պարտիզաց , դաշտաց , բանջարանոցներու վրայ , կ'աւերեն զանոնք : Ափրիկէի ժողովուրդը կ'ուտէ զայն իբր կերակուր :

Հարցմո՞ճք . — Տղբուկին վրայ ի՞նչ գիտես : — Քանի՞ տեսակ տղբուկ կայ . — Ի՞նչ գիտես կարիճին վրայ . — Ի՞նչ տեսակ կարիճներ կան . — Ի՞նչ գիտես ուտիճին վրայ . — Ի՞նչու մարախներէն ոմանք քրի-քրի կ'ըսուին :

Առածք . — 1. Քիչ բարձիր , շուտ դարձիր : 2. Քեզ չ'վերաբերած բանին մէջ մի՛ խառնուիր : 3. Մէկ ձեռքը ձայն

Հ'հաներ : 4. Մի' ըսեր , մի' լսեր : 5. Գէշ կ'ընես , քեզ կ'ընես . աղէկ կ'ընես , քեզ կ'ընես :

Ուղղելք . — Պատառաքաղով ապուր ուտել : — Տապարով կարել : — Ասեղով կտրել : — Զրով կրակն արծարծել : — Հրացանով բժշկել : — Զուրին մէջ ծառ տնկել :

Բացատրելի խոսք . — Բրուտ . ընկողմանիլ . գօտի . ծիրանի գօտի . խշտի . խրճիթ . կաղաղ . որջ . հանգրուան . տուն :

Հանելուկ . — Ծնան ու Հ'մեռան . ո'յք են : — Ենովք և Եղիս :

Հակահիշք . — Խիտ — Տանցառ : — Նօսր — Անօսր : — Երախտագէտ — Ապերախտ : — Ծուռ — Շիտակ

Շոտաստոթիւն . — Ճպուռն ճռնչէ 'ի ճռին ճճուեն ճընճ . ղուկք ճռուողականք :

Դ Ա Ս Ժ .

Ո Ր Ո Ճ Ա Յ Ո Ղ Ք

Կ Բ Թ Ա Կ Ա Ն Զ Բ Օ Ս Ա Ն Ք

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Դ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Բ Յ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ամիկ . — Այծու ձագ
Ընջուղ . — Երինջ՝ մեծ հորթ
Կուտկէն . — Կուղ ուղտի

Կճղակաւոր . — Ճեղքուած
Թընախ ունեցող անասուն
Փարսախ . — Մղոն

Միասապատ . — Մէկ կուզ
 ունեցող
 Այծուղտ . — Լամա
 Սառնապատ , — Սառուլ գոց

Մուշկ . — Միսկ
 Մշկապորտ այծեամ . — Մուշկ
 ունեցող եղնիկ
 Գրատ . — Անասուն

1. Այժմ ձեզ սիրուն դասեր պիտի աւանդեմ , որք
 կրնան կրթական զբօսանք մը համարուիլ , ուրկէ ետքը պիտի
 խաղաք ինչ որ համեստ** և անվրաս է : Դէպի հիւսիս , լե-
 ուան զառիվայրին վրայ նայեցէք կամ սա դաշտին* մէջ , պի-
 տի տեսնէք հոն որոճացող կենդանիներ : — Ի՛նչ սիրուն
 այծեր կարածին հոն . ամիկներ իրենց մօր կաթը կը ծծեն ,
 իսկ տագին , ի՛նչ գեղեցիկ տեսարան ոչխարներ , կովեր , եզ-
 ներ կ'արածին , անոնց քովէն կը պտըտին ընջուղներ , դառ-
 նուկներ . շատ հաճելի է մեզ այս տեղն : — Ասոնք կեն-
 դանիներ կ'ըսուին , այնպէս չէ* . ամենքն ալ կորոճան**
 այսինքն իրենց շրթամբ կը փրցնեն խստն և կրկին կրկին ծա-
 մելէն յետոյ կը կլլեն . այս տեսակ կենդանեաց կ'ըսուին Ո-
 յոռացող կենդանիք : Հրանտ , ի՛նչ ըսել է որոճացող : — Այն
 կենդանիներն որ գլուխին ծառած կը ճարակեն խստն իրենց
 շրթամբ** և կրկին կրկին ծամելով կը կլլեն , կ'ըսուին որո-
 ճացող : — Մտի՛կ ըրէք . հիմա պիտի ըսեմ թէ այդ տեսակ
 կենդանեաց կարգէն դեռ որոճք կան :

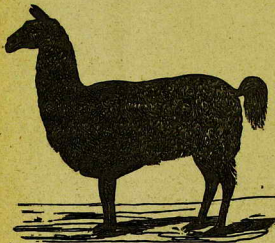
Ի Ղ Ց

2. Ուղտն , որոյ գլուխն և
 վիղն երկայն է , կռնակն ունի
 կուտակէն** մը , որ ամբողջ իւղէ
 կազմուած է : Ոտքերը փափուկ
 լինելուն կարելի չէ պայտել** , ա-
 սոր համար քարի կամ կարծր
 հողի վրայ ճամբորդելը չ'ըժուա-
 րին է իրեն . իւր տեղն է անա-

պատներն** , ուր շատ երկար և առանց դժուարութեան կրնայ ճամբորդել , Ուղտը շատ քիչ բանով կ'ապրի , անօթի եղած ատեն իւր կուտիէնին իւղովը կը սնանի : Անապատին (1) մէջ կը գոհանայ չոր խոտեր ճարակելով և մինչեւ ի հարկին մէկ շաբաթ առանց ջրի կրնայ մնալ , զի իւր որովայնին մէջ միշտ աւելորդ ջուր կը պահէ պատրաստ : Ծառաւի եղած ժամանակ այդ ջուրը կը գործածէ : Ուղտը մեծ , ուժեղ և արագաքայլ է . կան ուղտեր որ մինչեւ երեք հարիւր օխա բեռ կը վերցնեն և օրը հարիւր հազարամէթր (2) տեղ կ'երթան : Սա շատ կը գտնուի Ասիոյ և Ափրիկէի մէջ : Ուղտերն երկու տեսակ են . միասապատ և երկասապատ ուղտ :

Ա Յ Մ Ո Ւ Ղ Ց

3. Այծուղտն՝ ուղտէն շատ փոքր է . կուտիէն չ'ունի , Ամերիկայի հարաւային լեռները** կը բնակի . միսը շատ փափուկ է և կ'ուտուի , մաղը շատ յարգի է , որովհետեւ անով ընտիր կերպաս** կը շինեն . սա ուղտի նման թէպէտ կուտիէն չ'ունի , բայց կաշիին տակ սննդարար հիւթ** մ'ունի , որով անօթի եղած ատեն կը սնանի . պոչը կարճ է , ծունկերն և կուրծքը բուրդով ծածկուած , մա-

(1) Անապատին մէջ խոտ չ'ըլանիր , խոտն ո՛ր կ'ուտէ . — Բայց հոն խոտ ըլանող տեղեր չ'կան .

(2) Չափով մը կամ տեղոյ տարածութեամբ բացատրէ ուսողիչն .

զերն երկայն և գորշ* են . այս կենդանին իբր գրաստ կը գործածեն տաք երկիրներու մէջ . օրը վեց , ութ փարսախ ճամբայ կ'երթայ . շատ բեռ չ'իրնար վերցնել , այլ միայն հարիւր լիպրէ : Ամերիկայի մէջ իբրեւ եզն կամ երինջ երկիրն հերկելու կը գործածեն . այժուղտը գանգաղ է , եթէ ստիպես որ շուտ քալէ , իսկոյն կ'իյնայ և կը պառկի գետինն և հնար չ'ըլլար վերցնելու , ուստի տէրը շուտով մը կը մորթէ և կաշին կ'առնէ : Եթէ բարկանալու ըլլայ մէկուն գէմ , անոր երեսը կը լիքնէ . կ'ըսեն թէ իւր թուքն* այրող զօրութիւն մ'ունի , դպած տեղը կ'ուռեցնէ : Ասոնց վայրենիներն* երբ մէկը տեսնեն , առաջ զարմանալով վրան կը նային , և ետքը կը ձգեն կը փախչին լեռներն :

Ե Ղ Ջ Ե Ր Ո Ւ

Կ. Եղջերուն կնդակաւոր կենդանի մ'է . սառնապատ երկիրներու մէջ բախիրներու կը լծուի* և ձիու* տեղ կը գործածուի , կնդակները լայն և տափակ լինելուն ո՛չ ձիւնին մէջ կը թաղուին և ո՛չ կը սահին . կաթը շատ ընտիր է ,

յորմէ աղէկ պանիր կը շինեն . միսը շատ համով է , որ կ'ուտուի . եղջիւրներն** ալ կը գործածեն դանակ , պատառաքաղ եւ շինելու :

ՄԵԿԱՊՈՐՏ ԱՅՆԵԱՄՆ

5. Մշկապորտ այծեամն եղջերուի** կը նմանի . արուն շան ակռայներ ունի , որ բերնէն դուրս ցցուած են : Սա Չինաստանի լեռները* կը բնակի , և մինակութիւնը կը սիրէ . ասոր համար եթէ բռնուելու ըլլայ կը մեռնի շուտով : Շատ երկչոտ է սոյն այծեամը . զայն կ'որոտան մուշկն առնելու համար , որ կը գտնուի իւր փորին տակի փոքրիկ պարկին մէջ . Թոնքինի մուշկը շատ թանգագին է : Մշկապորտ այծեամին պոչը* խիստ կարճ է : Մուշկի հոտն այնչափ զօրաւոր է որ մինչեւ հեռու տեղեր կը բուրէ : Յորենի չափ մուշկի* կտորը սենեկին մէջ քսան տարի կենալէն ետքը դարձեալ անուշ հոտը կը պահէ :

Հարցմունք : — Որո՞նք են որոճացողք : — Ըսէ՛ ուղտին նկարագիրն : — Ըսէ՛ այծուղտինն : — Ըսէ՛ եղջերուինն : — Ըսէ՛ մշկապորտ այծեամինը :

Ուղղելիք . — « Ծառքը պառնելով » մէկ քովը նստայ : — « Տուռը պացի » ներս մտայ : — « Էրկըթէ խալէմը » ի՞նչ ըրաւ : — « Խաբախը » վերցուց տեսաւ որ կերակուրը « խայնամիշ » կ'ըլլայ « կոր » :

անակագրութիւն

Սիրելի բարեկամս ,

կարծեմ թէ երէկ ձեր տունը այցելած միջոցիս թղթապանակա մոռցած եմ բաղմոցին վրայ . եթէ այդպէս է , կաղաչեմ , հաճեցէք զայն գրաբերիս յանձնելու շնորհքն ընել :

1891 Սեպտ. 10
Իսսկիտար

Մնամ
Բարեկամդ
ՎԱՀՐԱՄ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Գ Ա Ս Ժ Ա .

Բ Ա Ր Ե Ս Է Ր Մ Ա Ն Ո Ւ Կ Ն Ե Ր

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Գ գ ու ա ն ք . — ֆայփայանք	Ա պ շ ա ծ . — Խիստ զարմացած
կորաքամակ . — Մէջքը ծռած	Կ ա թ ն ա մ ա ն . — Կաթի աման

1. Ամեն առաւօտ ծերունին Յովհաննա գիւղէն կուգայ իւր ծեր իշուկին* հետ կաթն ծախելու համար քաղաքին մէջ . ինք Պօղոսին և Վիրգինիոյ նախաճաշիկին** կաթն կը բերէր : Տղայքն քաջ կը ճանաչէին ծերունին . երբ անոր գալն կը լսէին , շուտով կը վազէին և բարի լոյս կ'ըսէին նմա :

Վերգինիա ամանն կ'երկնցնէր Յովհաննային , որ կաթն կը լեցնէր . իսկ Պետրոս կ'երթար կը սիրէր էշն գ գ ու ա ն ք , որ հաճոյք իմանալով ականջները** կը թոթուէր :

Առաւօտ մը , ծերունին Յովհաննա միայնակ եկաւ . բո-
լորովին կորաքամակ՝ իւր կաթնամաններուն** վրայ ծռած .
— Մայր Յովհաննա , ո՛ւր է իշուկդ , հարցուց Վիրգինիա .
— Մեռաւ , փոքրիկ օրիորդ , պատասխանեց խեղճ ծերունին ,
իսկ քոյր և եղբայր սաստիկ տխրեցան տեսնելով որ
ծերունին կուլար :

2. Այն օրն , երբ քոյր և եղբայր սեղանին բոլորտիքն
նստած էին , Վիրգինիա , որ կը կարթար , յանկարծ գլուխն
վեր առաւ և ըսաւ . « Պօղոսիկ , մայր Յովհաննան շատ աղ-
քատ է . — Ա՛հ , այո , շատ աղքատ է . — Բայն մը կը
մտածեմ . — Ի՞նչ բան . — Կը մտածեմ թէ էշ մը գնեմք
անոր համար . — Ես ալ այդ բանին վրայ կը խորհէի , ըսաւ
Պօղոս , բայց բաւական ստակ ունի՞ք :

Ուրեմն համբեմք , պատասխանեց Վիրգինիա . ուստի
պարպեցին** քսակնին** երկուքն ալ սեղանին վրայ , դրամ-
ներն իրարու վրայ դրին և տեսան որ քառասուն ֆրանք
նունէին . — Բաւակա՞ն է , ըսաւ Պօղոս : — Չեմ գիտեր ,
բայց նախ և առաջ պէտք է որ հօրս հաւանութիւնն առ-
նումք . — Այդ իրաւ է , պատասխանեց Պօղոս :

3. Երեկոյին , ճաշէն վերջն , Վիրգինեա հօրն ծնդայ
վրայ ելաւ . « Հայրիկ , ըսաւ , էշ մը առնելու համար քա-
ռասուն ֆրանքն բաւական չէ : — Ինչո՞ւ համար կը հարցնես ,
Վիրգինիա , ըսաւ հայրը : Այն ատեն երկու մանուկներն
մայր Յովհաննային դժբաղդութիւնն պատմեցին , ինչպէս
նաեւ իրենց դիտաւորութիւնն** , « Կուզե՞ս որ էշն առնենք ,
հայր » : — Դուք շատ բարի տղայք էք , ըսաւ հայրը , ձեր
դիտաւորութիւնն բարի է , եթէ պակսելու ըլլայ դրամիդ ,
պակասն ես պիտի լրացնեմ » :

4. Երկու օր վերջն , երբ մայր Յովհաննա նորէն կու-
ղար , տղայոց տան դռան առջեւ տեսաւ փոքրիկ և սիրուն
էշ մը , որ սանձէն կապուած** էր դրան , բոլորովին ապշած
կեցաւ :

Այն ատեն տղայքն , որ պատուհանէն զինքն կը դիտէին պոռացին : « Մայր Յովհաննա , ձեր էջն է , չէ մեռեր , ահա ձեզի կսպասէ որ ձեր կաթն կրէ , ամաննիդ վրան դրէք և տարէք զայն » :

Յովհաննա շատ ուրախ էր , և այս ատենէն ի վեր Յովհաննան , Պօղոսն և Վիրգիլնեա լաւ բարեկամներ էին իրարու :

Հարցմունք . — Ի՞նչ կը ծախէր Յովհաննա . — Ինչո՞ւ ինք կը բերէր կաթին ամանները . — Պօղոս և Վիրգիլնիան ի՞նչ խորհեցան . — Հայրն ի՞նչ ըսաւ . — Երբ Յովհաննան նորէն եկաւ , տղայք ի՞նչ ըսին անոր :

Գ Ա Ս Ժ Բ .

Խ Ղ Ճ Ա Հ Ա Ր Մ Ա Ն Ո Ի Կ Ն Ե Ր Ն

Գ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Յախճապակի . — Չինի	Ծանդիմանել . — Չեխել
Բեկոր . — Կտոր	Ծանրապէս . — Ծանր կերպով

1. Գեղանոյշ և Գեղամ երկուքն ալ սենեակի մը մէջ էին , քոյրն կար կը կարէր . իսկ եղբայրն կը պտտէր սենեակին մէջ և ամեն բան կը խառնէր սրտին նեղութենէն : Անգամ մը մօտեցաւ սեղանին , սրուն վրայ մայրն յախճապակիէ գեղեցիկ աման մը դրած էր , զոր նոր գնած էր : Գեղանոյշ գլուխն վեր վերցուց և ըսաւ . « Գեղամ , ատոր մի դպչիր , մայրս արգիլեց » : — « Է՛հ , ի՞նչ կ'ընեմ , ի՞նչ փնտս տուի , միայն կուղեմ իմանալ թէ ի՞նչ կայ մէջն » : և ոտքին մատ-

ներուն վրայ կանգնելով գլուխն կ'երկնցնէ , ամանը կը ծռէ*
և կը ջանայ մէջը նայիլ :

Բայց ամանն ձեռքէն կը սահի , և ահաւոր ճայթիւնով
գետինն կ'իյնայ որ վեց կտորներու կը բաժնուի : Գեղանոյշ
կը վազէ և կ'ըսէ . « Աստուած իմ , այս ինչ ըրիր » կ'ըսէ :
Գեղամ գլուխը կը կախէ , բեկորներն կը դիտէ : — Իսկ մայր-
րիկն , մայրիկն երբ գայ , ինչ պիտի ըսես : — Գեղանոյշ ,
ըսէ որ ես չ'էի կոտորոշն :

2. Վայրկեան մը վերջն մայրն ներս կը մտնէ , ամանին
բեկորներն կը տեսնէ : « Ո՛վ ըրաւ այս , կը հարցնէ բարկա-
ցոտ ձայնով մը և կը դիտէ տղայքն » : Գեղանոյշ բան չ'ըսեր
որպէսզի ոչ ամբաստանէ եղբայրն և ոչ ալ սուտ խօսի : Այն
ատեն Գեղամ կը յառաջանայ և կ'ըսէ . « Մայրիկ , կը վստա-
հեցնեմ* » զքեզ որ ես չ'ըրի , ներս մտնելուս պէս տե-
սանք որ ամանն կոտորած էր » :

Մայրն կը կոչէ փոքրիկ սպասուհին* և կ'ըսէ . « Մար-
եամ , այս սենեկին մէջ քենէ և տղաքներէն զատ ուրիշ մէկն
չէ մտած , դո՛ւն կոտորեցիր յախճապակեայ այս ամանն աւ-
լած ատենդ » : Մարեամ ամբաստանուած* տեսնելով ինք-
զինքն թաշկինակն հանեց և սկսաւ լալ : Այն ատեն Գեղամ
քիչ մը ամփցաւ և սիրտը ցաւեցաւ խղճէն նեղուելով :

« Օ՛ն , Մարիամ , լալու ատենը չէ , պատասխան տուր » .
Իսկ Մարիամ աւելի շատ կուլար և կ'ըսէր . « Ո՛չ , տիկին ,
ես չ'ըրի , կը վստահեցնեմ զձեզ » : Այս միջոցին Գեղանոյշ
մէկդի կ'առնու Գեղամը և ցած ձայնով կ'ըսէ անոր . « Կը
տեսնե՞ս , ինչպէս կը նեղուի խեղճ Մարիամն , սուղթիւնն
շատ գէշ բան մ'է , և մանաւանդ մէկն պատժել* տալն
այն բանին համար , որու մասին բան մը ըրած չէ : Փոքրիկ
եղբայրս , ըսէ մայրիկիս թէ դուն կոտորեցիր* » :

3. Այն ատեն Գեղամ մօրն առջեւ եկաւ , իսկ Գեղա-
նոյշ անոր ետեւն կը կենար զայն քաջալերելու համար .
« Մայրիկ , կ'ըսէր մօրն , Մարիամն մի՛ յանդիմաներ* , ես

կոտորեցի ամանն , և թէ ասոր համար մեծ ստուծիւն** մը
ըրի . » և սկսաւ լալ : Գեղանոյշ և Մարիամ ներողութիւն
կը խնդրէին անոր համար : Մայրն կը պատասխանէր . « Գե-
ղամ , դու ծանրապէս պիտի պատժուէիր , բայց որովհետեւ
ստուծեանդ յանցանքն քաւեցիր շիտակն խօսելով , քեզ կը
ներեմ , շնորհակալ եղիր բարի Մարիամին , որ քեզ համար
ներողութիւն խնդրեց , մինչդեռ դու զնա կ'ամբաստանէիր» :

Հարցմուսնս , — Գեղամ և Գեղանոյշ ինչ կ'ընէին սենե-
կին մէջ . — Գեղամ ինչ ըսաւ քրոջն . — Մայրն ինչ հար-
ցուց , Գեղանուշին . — Մարիամ ինչ պատասխանեց . —
Գեղամ ինչպէս դարմանեց իւր ստուծիւնն :

Դիտողութիւն . — Մմբատ շատ հարուստ էր . սա օր մը
իւր եղբօրն աղջիկներն իւր տունն հրաւիրելով կաղին , ըն-
կոյզ , նարինջ տուաւ : Հետեւեալ գիշեր գողեր մտնելով
անոր տունն՝ կուղէին սպաննել զնա և կողոպտել : Գողերն
ծրբ Մմբատին անկողնոյն պիտի մտտենային յանկարծ գղըր-
դիւն մը լսուեցաւ : Մմբատ արթնցաւ , գողերն փախան : Այդ
ձայնն յառաջ եկած էր կաղինի կեղեւներէն , որուն վրայ կո-
խած էին գողերն , և զոր իւր եղբօր աղջիկներն հոն ձգած
էին հետնանալ օրն : — Այս սխալ է . որովհետեւ կաղինի կե-
ղեւներն անօրոյնօր օր ձգած էին , եթէ հետնանալ օրն ձգած էին
ըսելիք , այն ատեն գողերն չէին կրնար կեղեւին վրայ կո-
խել , և թէ տունն կողոպտած և Մմբատն ալ սպաննած
կ'ըլլային : Պէտք է ըսել անօրոյնօր օրն :

Գ Ա Ս Ժ Գ .

Ջ Ո Ի Ր Ե Ր

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ճ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Արժաթափայլ . — Արժաթի
պէս փայլուն
Սողոսկիլ . — Սպիրդիլ
Ջերմուկ . — Տաք՝ բղսող
ջուրի տեղ
Քարացուցիչ . — Քար դարց-
նող
Ամիսփուռող . — Մէջն ունե-
ցող
Կրային . — Կիր ունեցող

Որթալուիճ . — Որթոց ճճի
Կաղային ջուր . — Կաղ ունե-
ցող ջուր
Նաւարեկութիւն . — Նաւին
ժովուն մէջ կորսուիլը
Հեղեղ . — Ջուրի առատու-
թիւն
Փապար . — Ծակ
լար . — Չուան [տող
Բողկուկ . — Նուրբ , նոր կո-

1. Ահա՛ առուակի մը եղերըն հասանք : Տեսէ՛ք , ի՛նչ արժաթափայլ ջուր , որ ժայռի մը փապարէն՝ կը հոսի և խոտերուն մէջէն սողոսկելով կը կորսուի ձորին մէջ , խմեցէք այդ վճիտ առուակին ջուրն , եթէ կուզէք : — Այո՛ , կ'ու-

զեմք , ո՛հ , ի՛նչ անոյշ և զովացուցիչ” ջուր : — Ձեզի բան մը պիտի հարցունեմ , տեսնեմ ո՛վ պիտի կարենայ պատասխանել . ծովուն ջուրն անոյշ է այս առուակին ջուրին պէս , — Ո՛չ , ծովուն ջուրն աղի է : — Ուրեմն ջուրերն երկու տեսակ են . ծովային կամ աղի ջուր , ցամաքային կամ անոյշ ջուր . ասոնցմէ զատ , ցամաքային ջուրց մէջ կան նաեւ կրային , վառող կամ կաղային , քարացուցիչ և ջերմուկ կոչուած ջուրերը : Կովերու , ովկիանոսներու , երկրորդական և գլխաւոր ծովերու ջուրերն անոյշ չ’են , որովհետեւ իրենց մէջ առատ աղ և աղային նիւթեր կը պարունակեն : Միհրդատ , գիտես , որո՞ւ կ’ըսուի ովկիանոս , գլխաւոր և երկրորդական ծով : — Ովկիանոսը խիստ մեծ ծովերու կ’ըսուի , ուր մեծ նաւարեկութիւններ” կ’ըլլան . իսկ գլխաւոր ծովն իւր ջուրն ովկիանոսէ մը կ’առնու : — Լա՛ւ , ըսէ՛ հիմա թէ ո՞րք են ցամաքային” ջուրք : — Յամաքին վրայ տեսնուած բոլոր ջրոյ տարածութիւնները կամ մասերն , ինչպէս , գետերը , լճերը , լճակներն , աղբիւրներն” , ակունք” , առուններն :

2. Արա՛մ , գետ որո՞ւ կ’ըսուէր , կը յիշես : — Այո՛ , հասուն ջրոյ մի հեղեղները կամ ընթացքն” , որ լեռներէն բղխելով կը սահին , կ’երթան , ծովը կը թափին : Ենթադրեմք որ վարժարանիս պարտէզը ծով մ’է և վարժարանս ցամաք , եթէ վարժարանիս մէկ ծայրէն լար մշ բռնեմք և պարտիզին դրան կցեմք , գետ մը ձեւացուցած կ’ըլլամք . վերոյիշեալ լարին եթէ մանր լարեր ալ կցելու ըլլամք , կը կազմեմք գետակներ : Գետակները փոքր գետեր են , որ մեծ գետի մը մէջ կը թափին : Ջուրերն իրենց կրած իրերէն ծանր են , անոր համար է որ եթէ թեթեւ բան մը ջուրին վրայ գնեմք , յատակը չ’երթար , և թէ ջուրին մէջ միայն այնչափ տեղ կը բռնեն , որչափ իրենք ծանրութիւն ունին . այսպէս ինչ որ է մարմին մը ջուրին համար , նոյնն է նաեւ օդին համար : Մարդու մը կեցած տեղն որչափ որ օդ ըլլայ , եթէ կշռելու ըլլամք , նոյն մարդուն ծանրութիւնը գտած կ’ըլլամք . նոյն-

պէս եթէ նաւու մը բռնած տեղւոյ ջուրին ծանրութիւնը կշռելու ըլլամք, նոյն նաւուն ծանրութիւնը գտած կ'ըլլամք : Օրինակի համար, եթէ սանի մը մեջ մինչեւ բերանը ջուր լեցնեմք և վրան դնեմք ո՛ր և է թեթեւ մարմին մը, ինչպէս է փայտ մը, պիտի տեսնեմք այն ատեն որ սանին բերնէն վար ջուր կը թափի . այդ թափուած ջուրերն երբ կշռելու ըլլամք, մեր դրած փայտին կամ մարմնոյն ծանրութեան չափը գտած պիտի ըլլամք :

3. Ցամաքային և ծովային ջուրերուն մէջ կան տեսակ տեսակ մեծ և փոքր ձուկեր**, որ ձու ածելով իրենց շինած բոյնին մէջ, կը մեծնան, կ'աճին, ինչպէս թռչունները ցամաքին վրայ : Ցամաքին ձուկերը կը տարբերին ծովային ձուկերէն իրենց համովը, գոյնովը, տեսակովն ու բնաւորութեամբ : Ձուկերը թէ ջուրին երեսն և թէ յատակը կրնան լողալ . թեւերնին թիակի և պոչերնին ղեկի տեղ կը ծառայեն . ո՛ր կողմն որ դառնալ ուզեն կրնան դառնալ : Ձուկերն ունին իրենց մէջ օգ* պարունակող փամփուշտ մը . եթէ ուզեն ջուրին երեսը թռալ, մէջն օգ կը պահեն, իսկ եթէ յատակն իջնել ուզեն, փամփուշտը կը սեղմեն, օգը դուրս կ'ելնէ և իրենք կ'իջնեն վար : Ասոնց մէջ բնաւ թռչունաւոր չկայ : Ձուկերէն կը հանեն աճառ**, ձկնկիթ*, սոսինձ* : Վերը տեսնուած պատկերը գետի ձուկ մ'է, որ շինած է իւր բոյնը ջուրի մէջ . ունի մէջը ձագեր և ինք կը մտնէ բոյնին դռնէն ներս :

4. Ահունք են՝ գետնին տակ անձրեւէն գոյացած ջուրերն, որ յանկարծ հողը ճեղքելով դուրս կը ցայտեն : Կրային կ'ըսուին այն ջուրերն, որ իրենց մէջ առատ կրային նիւթ կը պարունակեն, և երբ մարմին մը ձգուի այս ջուրին մէջ, այդ ջրոյն պարունակած նիւթովը կը պատի* այն, ճիշդ այնպէս, ինչպէս կը պատի կրի կամ մոխրի ջրոյ մէջ նետուած ո՛ր և է մարմին մը : Վառող կ'ըսուին այն ջուրերն, որ առատ կազային նիւթ կը պարունակեն իրենց մէջ, և

երբ կրակմբ մօտեցնեմք, անմիջապէս կը բռնկի: Քարացուցիչ ջուրերը շատ գայլախաղի մասունք կը պարունակեն և եթէ նիւթ մը տարիներով մնայ մէջն, այդ մասունք կը կպչին անոր և կը քարացնեն զայն: Ջերմուկներն իրենց մէջ հանքային նիւթեր պարունակելով, մասնաւոր հիւանդներ կը լուացուն անով և յաճախ կը բժշկուին:

Հարցմանք. — Ո՞ր ջուրերն աղի և որո՞նք անոյշ են: — Ինչո՞ւ ծովու ջուրերն աղի են: — Ո՞րք են ցամաքային ջուրք: — Որո՞ւ կ'ըսուի կրային, վառող, ջերմուկ կամ հանքային, քարացուցիչ ջուր:

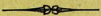
Բացատրելի դոճեր. — Շաքարավաճառ, ձկնավաճառ, թէյյավաճառ, մսավաճառ, գինեվաճառ, ջրավաճառ, բանջարավաճառ (1):

Հսկանիքք. — Ջուրին յատակը— . . . : Տգեղ ծաղիկ— . . . : Չար աշակերտ — . . . : Ծառին արմատը — . . . : Տաք եղանակ — . . . :

Դ Ա Ս Ժ Դ .

Հ Ն Ա Ր Ք Ն Ե Ր

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ի Ք Ի Ի Ն

Ը Ն Ք Ե Ր Տ Ա Ն Ո Ի Ք Ի Ի Ն

Վայրենի . — Լեռնցի
Պատերազմիլ . — Կռուիլ
Ջրհոր . — Հոր
Տոչորիլ . — Այրիլ

Մնամէջ . — Մէջը պարապ
Վարանիլ . — Տարակուսիլ
Հրապուրեիլ . — Իրեն քաշեիլ
Պարզամիտ . — Դիւրահաւան

(1) Արմատնեմն գատել:

Խ. ԳՈՒՈՄՊՈՍ ԵՒ ՎԱՅՐԵՆԻԻ

Ուսուցիչն . — Ամերիկան գտնողն , Գոլոմպոս օր մը վայրենիներու կղզի մը ելաւ . ինք բաւական զօրք չունէր . վայրենիներն սաստիկ կ'ատէին զԳոլոմպոս և կ'ուզէին սպանանել զնա : Արդ ինչ կրնար ընել ազատելու համար անոնց ձեռքէն , քանի որ չէր կրնար պատերազմելով յաղթել անոնց , թէպէտ ինք շատ խորամանկ և աստղաբաշխական գիտութեան տեղեակ և գիտուն մարդ մ'էր . բայց իրեն ինչ օգուտ ունէր իւր այս գիտութիւնն իւր նեղ ժամանակին մէջ :

Աշտիերտն . — Իւր այդ խորամանկութիւնն ու գիտութիւնն կրնար իրեն փրկութեան օգտակար լինել և զինքն ազատել :

Ուսուցիչն . — Ի՞նչպէս .

Աշտիերտն . — Եթէ աստղաբաշխութեան տեղեակ էր , եթէ լուսնի կամ արեւու խաւարման ժամանակն մօտեցած էր , կրնար ըսել . « Իմ աստուածս ձեզ դէմ բարկացած է զիս հալածելու համար , ուստի արեւուն կամ լուսնին լոյսն պիտի խաւարեցնէ և զձեզ մութի մէջ պիտի թողու . » և երբ խաւարումն պատահէր , վայրենիներն սաստիկ վախցած՝ իրենց Աստուածոյ կողմէն զրկուած սուրբ մարդ մը պիտի համարէին և անոր չպիտի վրասէին :

Ուսուցիչն . — Ճիշդ այդպէս ալ պատահած է , և Գոլոմպոս ազատած է այդ կերպով :

Ձ. ԱԳՈՍԻՆ ՈՒ ԱՂՈՒԵՍՆ

Ուսուցիչն . — Աղուէսն տեսնելով որ ագուա մը իւր կտուցին մէջ պանրի համեղ կտոր մը առած՝ թառած էր ծառի մը ճիւղին վրայ , ուզեց անոր կտուցէն առնուլ և ուտել . բայց ինչպէս ընելու էր . ծառն շատ բարձր էր , և

եթէ երբէք կարենար ելնել, այն ատեն ազուան կը թռչէր :

Աշտիկոտն . — Կրնար շողջորդել զինքն անոր անձնասիրութիւնն գգուելով, կրնար ըսել անոր թէ շատ սիրուն և գեղեցիկ տեսքով ու ձայնով գեղեցիկ թռչուն մ'էր, թէ գիւղացիք զմայլած են անոր ձայնին, թէ ինք հեռու տեղերէ եկած է անոր գեղեցիկ ձայնն լսելու համար, Եւ երբ այս ամենքն ըսելով խնդրէր որ իրեն համար երգ մը երգէ, ազուն իւր վրայ եղած գովեստներէն հպարտացած չպիտի վարանէր երգելու : Այն ատեն պանիրն վար պիտի իյնար և աղուէսն այսպէս շատ գիւրաւ պիտի կարենար ճաշակել :

Ոստոցի՞ն . — Այո՛, այսպէս կրնար ընել, միայն թէ պէտք է գիտնալ որ կենդանիներն չեն կրնար խօսիլ այնպէս, ինչպէս մենք կը խօսինք . բայց իբր առակ համարելով զայս կրնամք նոցա ալ խօսելու կարողութիւնն տալ, զի առակաց մէջ ներելի է այս :

Այս ազուակն նման ո՛րչափ սնամէջ գլուխներ խաբուելով շողջորդութենէ կը կտրուսանեն իրենց պատիւն և ստացուածքն . ուստի զգուշացէք որ չխաբուիք շողջորդմարդիկներէ :

Յ. ԱՅՍՆ ՈՒ ԱՂՈՒԷՍՆ

Ոստոցի՞ն . — Ամառ ատեն աղուէս մը անուշադրութեամբ քալած ատեն ջրհորի մը մէջ կկնայ, որ շատ խոր է՛ր և ուր ջուր չկար . ի՞նչ կրնար ընել անտի վեր ելնելու համար :

Աշտիկոտն . — Կրնար հրապուրիչ խօսքերով պարզամիտ կենդանի մը, օրինակի համար երկար եղջիւրներով այծ մը խաբել ըսելով թէ՛ արեւուն կիզիչ տաքութենէն խոյս տալով այն տեղ ապաստանած էր, որ խիստ զով էր և թէ երկու հոգւոց համար ալ տեղ կար, շատ պաղ և յստակ ջուր մը ունէր, յորմէ կրնար առատօրէն խմել . երբ այս ա-

մենքն ըսէր, յետոյ կրնար հրաւիրել զնա որ վար իջնէր և ի միասին վայելէր այդ հանգստութիւնն: Անշուշտ պարզամիտ այծն, որ արեւէն տոչորուած էր, յարմար առիթ պիտի համարէր զայս, և պիտի իջնէր ջրհորին մէջ: Այն ատեն աղուէսն այծին ուսին և անտի եղջիւրներուն վրայ ցատկելով շատ դիւրաւ պիտի կարենար վեր ելնել, քանի որ այնքան խոր չէր ջրհորն, և պիտի կարենար ազատիլ:

Ուսողիչն. — Այո՛, այդպէս կրնար ընել, միայն թէ կարենար գտնել այդպիսի պարզամիտ այծ մը:

4. ՁԻՔԱՊՅՈՒՂՆ

Ուսողիչն. — Մարդ մը հեռու երկիր երթալով իւր ոսկւոյն թակոյկն ոսկւով կը լեւոյնէ և վրան ձիւթապտուղ կը դնէ: Ութը տարի յետոյ վերապարձին՝ աւանդապահն ոսկիներն առնելով միայն ձիւթապտու՛մ կուտայ: տէրն դատ կը բանայ, բայց որովհետեւ վկայ չունէր, կը կորսնցնէ և արդի՛նչ կրնար ընել ոսկիներն առնելու համար:

Աջափնտռ. — Նպարավաճառներու քննութեամբ կրնար հաստատել տալ թէ ձիւթապտուղն ութը տարուան չէր, այլ վերջէն դրուած մէկ տարուան ձիւթապտուղ, այս կերպով տէր կը լլար իւր իրաւանց:

Ուսողիչն. — Այդ կերպով կրնար յաջողիլ:

Հարցմոռնք. — Գոլումպոս ի՞նչպէս կրնար ազատիլ վայրենիներուն ձեռքէն. — Աղուէսն ի՞նչպէս կրնար ազուաւին կտուցէն պանիրն առնուլ: — Աղուէսն ի՞նչպէս կրնար ջրհորէն ելնել: — Մարդն ի՞նչպէս կրնար առնուլ ոսկիներն:

Բացատրնի խտոճր. — Ծխնի, լուսամուտ, երգիկ, տանիք, կղմինտր, աղիւս, միկալ (վտանգաւոր մամուկ):

Գ Ա Ս Ժ Ե .

ԼՈՒ , ՄՐՋԻԻՆ , ՍՊՈՒՆԳ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Յօդ . — Կապ , անդամ

Բիծ . — Արատ

Սաւան . — Չարշաֆ

Տարբեր . — Չատ

Օձապտոյտ . — Պտոյտաւոր

Գրգռել . — վառել , յուղել

բան մը

Խիտ առ խիտ . — Սըխ

Սպունգ . — Սիւնկէր

Հնձել . — Յորենը կտրել

Նախանձ . — Ոխ , եռանդն ,
փափաք

Ամբար . — Ամպար

Թեւաւոր . — Թեւ ունեցող

Ճճի . — Որդ

1. Լուերը** Թեւ չունին . իրենց առաջին ոտքերը կարճ , ետքինն երկայն , իրենց գլխուն վրայ երկու աչք ունին : Լուին ոտքերն յօդերով բաղկացած լինելուն՝ անմիջապէս և դիւրութեամբ կը ցատկէ : Բերանը մարդուն մարմնոյն մէջ խրելով** արիւնը կը ծծէ , անկողնոյն վրայ բծի նման ձու կ'ածէ և մաս մ'ալ արիւն կը թողու քոֆի³ , որպէս զի իւր ձագերուն սնունդ* ըլլայ : Ամառ ատեն փոշուոյ մէջ կը ծնանի : Լուերն զմեզ անհանդիստ կ'ընեն գիշերներն : Ամերիկայի մէջ տեսակ** մը լու կայ որ մարդուն եղունգին մէջ մտնե-

լով հոն կը բնակի . զայն հանելու համար մեծ զգուշութիւն պէտք է , զի եթէ կենդանին հոն ճեղքուի , պէտք կ'ըլլայ մարդուն մատը* կտրել :

2. Շատ անգամ տեսած էք մըջիւններ* , որ հողին երեսը որ կը շինեն իրենց բոցնը , որ յայտնի է* սովորական հողին գոյնէն տարբեր գոյնով հատիկ հատիկ հողերովն . իրենք կը բնակին հողէն վար մէկ մէթրո խորութեամբ բոյնի* մը մէջ , ուր օձապտոյտ* ճամբայներով կ'երթան . ասոնք իրենց բերանն առած , ցորեն , գարի , մրգեղինաց կուտեր , սեխի և ձմերուկի* կուտեր կը բերեն իրենց աճարը . մըջիւններն երեք կարգի կը բաժնուին . արու և էգ և պահապան մըջիւնն , որ կ'ապասէ բոյնին մօտ , որպէս զի թեւաւոր մըջիւնը ներս չը մտնէ , մինչեւ որ ինքն անոր թեւերն* բրցնէ . ուրեմն մըջիւնները թեւաւոր ալ կրնան ըլլալ :

Ամերիկայի մէջ տեսակ մը մըջիւն կայ , որ շատ մեծ է , արտերէն ցորեն , գարի և ժողուելով իրեն բոյնին յատակն արտ մը կը շինէ , կը ցանէ , կը վարէ* , և երբ բուսնին , կը քաղէ և կը հնձէ զանոնք . ահա այսպէս մըջիւնները արդու մը նման և թերեւս մարդէ մը աւելի կ'աշխատին և մեր նախանձը կը դագուեն :

3. Սպունգը* տեսակ մը կենդանեաց բնակարանն է : Սպունգը կը գնուի Միջերկրականի , Արշիպեղազոսի և Ամերիկայի ծովերուն մէջ , Սպունգի ճճիները* լորձնուտ են և միասին ապրիլ սովրելով , խիտ առ խիտ կը բնակին . և եթէ ասոնցմէ ո՛չնչացողներ ըլլան , իրենց տեղը պարապ մնալով , ուրիշներ կուգան ձու կ'ածեն հոն , որք կը մեծնան կ'ըլլան ճճի :

Մարդիկ սպունգն առնելու համար կը հանուին և ծով մտնելով այդ ճճիներուն բոյնն եղող սպունգներն կը ժողվեն , կը մաքրեն լաւ մը , և կը շինեն այն մաքուր* և փափուկ* սպունգն , որ կը տեսնէք : Սպունգները կ'ածին , կը մեծնան բոյսերու նման՝ ճճիներու շատութեան համեմատ :

Հարցմուկ . — Ի՞նչ պատճառաւ կարող են ցատկել լուերն : — Ի՞նչպէս կը մեծցնեն իրենց ձագերն : — Ի՞նչպէս է ամերիկեան լուն : — Ի՞նչ գիտես մրջիւններուն վրայ : — Քանի՞ տեսակ են : — Ի՞նչպէս կը պատրաստեն իրենց արան : — Ի՞նչ բանէ շինուած է սպունդն : — Ո՞ւր կը գտնուի : — Ի՞նչպէս կը պատրաստեն : — Ի՞նչպէս կ'աճի :

Բացտարիչի խոտեր . — Կօքաւ , ադլոր , հորթ , ընջուղ կամ երինջ , այծ , ուլ , ցուլ , խուլ , սերկեւիլ , տանձ , հաղարջ :

Կրթանք . — Հայրս երկու գրիչ տուաւ եղբօրս և ըսաւոր , եթէ հինգ հատ ալ աւելցնելու ըլլամ ադոր վրայ , քուկինիդ շափ պիտի ունենայ եղբայրդ , եթէ երկու հատ պակասցունեմ քուկին ունեցածդ՝ երեց եղբօրդ ունեցածը պիտի ըլլայ :

Խրաքանչիւրնիդ քանի՞ գրիչ կու՛սեհաք և բոլորն ո՞րչափ կ'ըլլայ :

Եղբայրս երկու ընկոյղ ուներ . ինձմէ քանի՞ ընկոյղ առնելու է որ 18 հատ ունենայ :

Առածք . — 1. « Մէկ թշնամին հազար բարեկամէն շատ է » : 2. « Լաւ օրը բարեկամ շատ կը գտնուի » : 3. « Ի՞նչ կը ցանես նոյնը կը հնձես » : 4. « Թէ առողջ ես , ունեւոր ես . թէ հիւանդ ես՝ չքաւոր ես » :

Շոտաստոթիւն . — Թէ թիթեռնիկն թեւապար թրթռայ յեթերն անդ թափառ :

Դ Ա Ս Ժ Զ .

ԱՄՊԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՐԴԻԿ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ա Ի Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մարմին . — Այն բանը , որ	Մառախլապատ . — Մառա-
կը բռնուի , կը տեսնուի	խուղով ծածկուած
Գանգուր . — Խրվրռ	Շնչել . — Շունչ առնել
Սփիւռ . — Սփռուած	Շառաչիւն . — Շնկոց
Կուտակ . — Դէզ դէզ	Տարափ . — Սաղանախ
Աղուճակ . — Հանքային աղ	Մանողակ . — Պարտիզի սարդ

1. Յո՛ւլակ , այդ ի՞նչ է երկնից վրայ կոյտ կոյտ դիզուած , — Ամպեր : — Այդ ամպերէն վեր ուրիշ տեղ կա՞յ : — Ո՛չ , զի երկինք կը կոչեմք զայնս . երկինքէն անդին ուրիշ տեղ չ'ըլլար : — Բայց երբ ըսեմ ձեզ թէ կ'ըլլայ որ այդ բարձր երեւցած ամպերը , զոր դուք երկինք կը կոչէք , մեր ոտքին տակ կը մնան և մե՛նք ամպերուն մէջէն կամ վըրայէն կը քալենք , ի՞նչ պիտի ըսէք . երկինքէն վե՛ր ելած պիտի սեպուինք : — Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ ամպերը ձեր ոտքին տակ կը մնան . անկարելի է այդ , որովհետեւ ամպերէն բարձր տեղ չ'կայ : — Մտիկ ըրէք ուրեմն . հասկցնեմ ձեզ . երբ ամանով քիչ մը ջուր տաքցնելու դնեմք կրակին վրայ , երբ լաւ մը տաքնայ՝ մուխի պէս բան մը յառաջ կը բերէ , որուն կ'ըսեմք գոլորշիք . շոգե՛նաւին մուխն և բոլոր այրելի նիւթենէ յառաջ եկած մուխերն ալ կը պարունակեն գոլորշիք և այդ գոլորշիք կը պարունակեն իրենց մէջ ջուր , ուրեմն մուխ , գոլորշիք ըսելով կ'իմանամք մարմիններ , որ ջուր կը պարունակեն : Այդ ջուր պարունակող մարմինները

խմբովին երկրիս վրայէն դէպ ի վեր բարձրանալով կը կազմեն այդ ամպերն , որ կը տեսնէք առաւօտ և երեկոյ վարժարան եկած և անտի դուրս ելած ժամանակ : Ըսէ՛ այժմ դու , Մատաթիա , ինչ ամպեր տեսած ես : — Տեսած եմ այլ և այլ ձեւ , դոյն ունեցող ամպեր , ինչպէս , գանգուր , կուտակ , սիւրւա և կապտագոյն , մոխրագոյն , թխագոյն , կարմրագոյն , սպիտակ ամպեր : — Լաւ . հիմայ հասկըցա՞ք թէ ամպերն ինչ են : — Այո՛ :

2. Ենթադրեմք որ բարձր լեռան մը վրայ եմք , այն ատեն պիտի տեսնեմք որ մեզ բարձր երեւցած ամպերուն մէջէն կ'անցնիմք ճիշդ այնպէս , ինչպէս կը պատահի ձեզ երբ անցնիք փողոցէն մառախլապատ առաւօտ մի : — Ուրեմն ամպերէն անդի՞ն ալ տեղ կայ : — Այո՛ , ամպերէն անդին տակաւին այնչափ բարձր միջոց մը կերեւի , որչափ կ'երեւի երկրէս՝ այդ երեւցած ամպերն . եթէ աւելի բարձր լեռտն մը վրայ ելնեմք , նոյն բարձրութիւնը պիտի տեսնեմք և հոն , որ տեսած էինք աւելի ցած լեռնէ մը . այսպէս որչափ բարձրանամք , այնչափ կը բարձրանայ մեր առջեւ միջոցը . վերջապէս կու գամք մինչեւ այն տեղ , ուրկէ վեր օդ չ'գոյանալուն պատճառաւ կարելի չ'է ապրիլ , շնչել , և հետեւաբար անտի վեր բարձրանալ : — Ա՛հ , ինչ զարմանալի է այս : — Ձեզ ա՛լ աւելի զարմանալի բան մը ըսեմ , տեսնեմ ո՞վ պիտի կարենայ գիտնալ . ենթադրեմք որ բարձր լեռան մը վրայ կը գտնուիմք , այնպէս որ մեր ոտքերուն տակ իյնան ամպերն , այն ատեն վեր նայիմք , պայծառ և դեղձեցիկ կը գտնեմք այդ վերջին միջոցն . իսկ եթէ ամպերէն վարը դիտեմք՝ պիտի տեսնեմք փայլակումներ , կայծակներ , որ կը շառաչեն , և անձրեւի տարափներ : — Արդարեւ ապշելու բան մ'է այս : — Բա՛րկէն , կը յուռամ թէ դու կրնաս գիտնալ ասոր պատճառը , զի դու ամենէն աղէկ մտիկ կ'ընէիր , երբ ամպերուն վրայ կը խօսէի : — Այո՛ , կը յիշեմ . ամպերն են ադոր պատճառն , եթէ մեր

ուղբին տակ գտնուած ամպերն՝ սցն պայծառ ու գեղեցիկ միջոցին մէջ գտնուէին, հոն ալ պիտի ըլլար անձրեւ, որոտում, փայլակ, կայծակ: — Քա՛ջ է:

Հարցմոսնք. — Ի՞նչ են ամպերն: — Ըսէ՛ մի քանի մարմիններ: — Ի՞նչ կիմանաս մարմին ըսելով: — Անձրեւն ո՞ր կէտաւ իր կուգայ: — Ի՞նչ գիտես ամպերուն վրայ:

Առածք. — 1. « Կովը մեռաւ կաթը հատաւ: » 2. « Կեցիք, ոտքիս տեղ ընեմ, տե՛ս գլխուդ ինչե՛ր բերեմ: » 3. « Զուրը չ'տեսած կօշիկդ մի՛ հաներ: »

Հակահիշք. — Զգայուն — . . . : — Շնչաւոր — . . . : — Մեռեալ — . . . : — Անամօթ — . . . : — Ամպարիշտ . . . : (1)

Բարաստրելի-բառեր. — Մանուշակ, ածուխ, ճարպ, աւաղ, զմեղին, աղ, աղուճակ, օձիկ, առաստաղ, տանիք, բակ, երախակալ, շեղք, թեղանկը:

Գ Ա Ս Ժ Է.

ԻՆՁ ՈՐ ԳԻՏԵՍ ԱՆՈՐ ՎՐԱՅ ԽՕՍԷ՛

Գ Ա Ս Ա Խ Օ Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ծ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Պատկերահան . — Պատկեր	Դիտողութիւն . — Թերու-
չինոզ	թիւն գտնելն
Անցորդ . — Ճամբորդ	Սրունք . — Պաճախ
Նկարուած . — Շինուած	Ի տես . — Տեսնելու

1. Պատկերահան մը սովորութիւն ըրած էր որ գծած պատկերները վարագուրի՞ մը ետեւ կը դնէր, ինքն ալ

(1) Ներհակները գտնել:

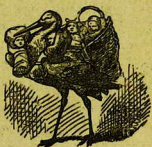
ետին կը պահուըտէր, անցորդներուն** դիտողութիւնները լսելու և ի հարկին սրբագրելու համար: Օր մը ի տես դրուած պատկերին առջեւէն կօշկակար մը անցնելով, պատկերին վրայ նկարուած** մարդուն կօշիկին վրայ օրինաւոր դիտողութիւն** մը ըրաւ. պատկերահանը վերջը եկաւ տեսաւ որ իրաւացի էր այն դիտողութիւնը, շուտով մը շտկեց, երկրորդ օրը նոյն կօշկակարը** վերստին անցնելով անկից, նոյն պատկերն կրկին տեսնելով, երբ սկսաւ անոր սրունքներուն**, թեւին վրայ ալ դիտողութիւն ընել, այն ատեն պատկերահանը վարագուրին տակէն դուրս ելնելով և կօշկակարին դառնալով ըսաւ. « Պարո՞ն կօշկակար, նայէ՛ որ կօշիկէն վեր չ'ելնես »: Ասով հասկցնել ուղեց թէ միայն անոր վրայ պէտք է խօսիլ, որուն վրայ մարդ հմտութիւն ունի:

Ուստի դուք ալ ջանացէ՛ք որ ձեր չը դիտցած բանին չը խառնուիք, չը խօսիք. ապա թէ ոչ ծագը կ'ըլլաք կօշկակարին նման:

Հարցմունք. — Ինչո՞ւ պատկերահանը պահուըտած էր վարագուրին ետեւ: — Ո՞վ դիտողութիւն ըրաւ: — Ինչէ՞ն իրաւացի էր իւր դիտողութիւնն: — Ինչէ՞ն իրաւացի չէր իւր երկրորդ դիտողութիւնն:

Բարդաստնի բառեր. — Արագիւն և ագաղազն: Ուղտն և ձին: Ոչխտորն և այծը: Հաւն և հնդկահաւը:

Առածք. — 1. « Ես աղայ, դուն աղայ, մեր ջաղացքն ո՞վ աղայ »: 2. « Ես բրդեցի, բրդեցի, նա կերաւ ուրախացաւ »: 3. « Համեար դրաստին բեռ չէ, թեւը՝ թաշունին, դմակը՝ ոչխարին, եղջիւրը՝ եղին »:

Հահանիչք . — Գիշ — . . . : — Խոնարհ — . . . : — Գի-
տուն — . . . : — Ընդարձակ — . . . : — Բազմամարդ — . . . :

Գ Ա Ս Ժ Ը .

Մ Օ Ր Մ Ը Ս Ի Ր Տ Ը

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Խոժոռադէմ . — Դէմքը խո-	Հեծեծադին . — Տրտմադին
ժոռ .	Սեւազգեցիկ . — Սեւ հագած
Այգ . — Առաւօտ	Հէք . — Խեղճ
Առթել . — Պատճառել	Կոծ . — Ողբ

1. « Մայրդ հիւանդ է , կամաց ,
Սիրուն որդիս , աղմուկ մ'ըներ ,
Մի' հաներ ձայն , մի' ցատկեր վեր .
Այսպէս բժիշկն** է պատուիրած » :

Լսեց մանկիկն , և տան սեմէն
Խոժոռադէմ*** մահն մտաւ ,
Մութ գիշեր էր , կ'ըսեմ իրաւ ,
Երբ ննջէին* մարդիկ ամեն :

2. Իսկ երբ աստեղք** անհետացան ,
Լալ ու կոծի կը լսուէր ձայն ,
Դրացիներն** ալ արթնցան ,
Մահն իրենց ալ կ'առթէր ցաւ :

Մանկիկն նոյնպէս շուտ մ'անկողնէն**
Ցատկեց ելաւ , ունէր մի վիշտ .

Դառնայր կ'ըսէր հայրիկին միշտ .
— « Հիմայ . . . հայրիկ , աղմուկ հանեմ » :

3. Հեծեծադին** դէմքն յետ կոյս
Դարցընելով կուլար հայրիկն ,
Մինչ մանուկն սեւազգեցիկ**
Խնդրէր ծաղիկ դալար կամ բոյս :

Եւ էր ուրախ լաթերուն՝ հէքն
Երբ կը նայէր զուարթօրէն .
« Ա՛հ , ի՛նչ աղուոր եղայ նորէն .
Արդ մօրս կ'երթամ , հոն զիս տարէք » :

4. « Ե՛կ , տե՛ս մայրիկդ , կ'ըսէ հայրն որ
Իւր բազկացն** մէջ առնու տանի
Մինչեւ սենեակն** մեռած իւր մօր .
— « Մայրիկ . . . մայրիկս ա՛լ չը շարժի :

« Անկողնոյն մէջ դիր զիս , հայրիկ » :
Իսկ հայրն տրտում ախուր կուլայ ,
Դնէ զայն մօր սրտին վերայ ,
Ուր կը հանգչի մանուկն փոքրիկ :

5. — « Ահա՛ մայրդ , որուն գուլթ , սէր
Մնոյց զքեզ , լա՛ւ դիտէ զայն .
Ալ չունիս դու գգուանք* մօրկան ,
Ալ մեռած է , մեզ չը լսեր » :

Հայրն խաբուէ՛ր . . . սիրտն մեռած
Կը բարախէր** , երբ զիւր որդին
Դրաւ անոր վերայ կուրծքին .
Մայրն՝ կ'արթնար* . . . նա չ'էր մեռած . . . :

Գ Ա Ս Ժ Բ .

Ո Ր Թ Ա Լ Ո Ւ Ի Ի Ճ

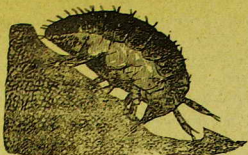
Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Հ Ն Թ Ե Ր Յ Ա Լ Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Սրածայր . — Ծայրը սուր	Հիւթ . — Էօղ
Դիւրաշարժ . — Դիւրաւ շար- ժող	Արգասաւորեալ . — Պտղա- բերեալ
Կոճղ . — Քէզը	Լուիճ . — Բուսոց վնասակար ճճի
Բարունակ . — Ոստ	Փճացնել . — Ոչնչացնել
Դեղնագոյն . — Դեղին գոյն ունեցող	Ողողել . — Զրով ծածկել
Մանրացոյց . — Մանր ցու- ցունող գործիք	Լուծել . — Հալեցնել, քակել կենսատու . — Կեանք տուող

1. Ո՛վ գիտէ . ի՞նչ է որթալուիճն : Որթալուիճն այգի-
ներուն վնասակար ճճի* մ'է . ունի վեց ոտք , և աչք ,
գլուխ , փշիկ , բողկուկ** : Ապրիս , ուշիմ Պարէտ : Մտիկ
ըրէք , այժմ պիտի խօսիմ նորա բուն նկարագիրն** : Որթա-
լուիճն այնչափ փոքր միջատ մ'է , որ հազիւ կը տեսնուի
մանրացոյցի տակ : Մարմնոյն ձեւը հաւկթաձեւ** է և օղա-
կաւոր , լուի նման իւր գլուխը զինեալ է երկու խոշոր և
հաստ բողկուկներով , ունի կտուց մի երկայն և սրածայր* ,
ինչպէս կը տեսնէք պատկերին մէջ , և վեց հատ ոտքեր՝
ճանկերով* վերջաւորուած . ասոնք իրենց կռնակին վրայ
ունին կանոնաւոր կերպով շարուած ուռեցքներ** :

Որթալուիճի* ձուերը** դեղնագոյն են, որ օդոյ ջերմութեան աստիճանին համեմատ ածուելէն 8-10 օր վերջը կը կտարին և միջատները դուրս կ'ելնեն ճիշդ իրենց մօր նման: Երբ դեռ նորածին** են, շատ դիւրաշարժ են և կսկսին արմատներուն վրայ աստ և անդ ճամբորդել, մինչեւ որ գտնեն արմատներու նուրբ թելերու* ծայրերն, ուր կը հաստատուին և որթոյ կենսական հիւթը կը ծծեն: Այս ատեն որթալուիճը շիրամներու նման մորթերնին կը փոխեն: Իրենց ծննդենէն քսան և հինգ օր վերջը իրենք եւս կ'սկսին ձու ածել գարնան սկիզբէն մինչեւ աշնան վերջերն: Որթալուիճը մինչ 10-12 սերունդ հաւկիթ* կ'ածէ և այս ընթացքով մայր մը յաջորդ սերունդներով* ի միասին 25-30 միլիոն հաւկիթ կ'ածէ:

2. Ամառուան սկիզբներն և մինչեւ իսկ դէպ ի վերջերն, 3-4 տարիէ ի վեր՝ որթալուիճ սւնեցող որթերու արմատներէն դուրս կուգան թաւառ* որթալուիճներ, որք էգ են և միւս էգերէն մեծ են հասակաւ: Ասոնք որթոյ ոտերուն վրայ կամ կոճղին** կեղեւին տակ քանի մը հաւկիթ կ'ածեն: Այս հաւկիթներն են դեղնագոյն ճերմակ, և կը բաժնուին երկու տեսակի. երկայն և կարճ: Երկայն ձուերն արու, իսկ կարճերն էգ որթալուիճներ յառաջ կը բերեն: Այս նորածիններուն էգերն, որ կտուց չ'ունին,

կ'երթան բարունակներուն** կամ հողին մօտ՝ կոճղին վրայ
և խոշոր հաւկիթ մը միայն կ'ածեն, որ գլանաձեւ է և կը
կոչուի ձկնոտաձ հասկիթ :

Թեւաւոր որթալուիճները, կտուց չ'ունեցող արուններն
և էգերն. ինչպէս նաեւ հողին տակ գտնուող որթալուիճ-
ներու մեծ մասը ձմեռը կը մեռնին : Իսկ մնացեալները, որ
մեծաւ մասամբ նոր սերունդ են, կը թմրին և կը դիմանան
ձմեռուան ամենասաստիկ ցուրտերուն :

Չմռան հաւկիթներն, ամբողջ ձմեռն անցնելէ յետոյ,
Ապրիլ և Մայիս ամիսներուն մէջ կը բացուին . մէջէն ար-
գասաւորեալ հաւկիթներով լի մայր մը դուրս կ'երնէ, որ
հողին տակ կ'իջնէ, հոն ածելու համար այդ հաւկիթներն :
Երբեմն ալ որթերուն վրայ կ'երնէ և տերեւները՝ խայթե-
լով** այդ խայթուածներուն մէջ կ'ածէ ձուերն* և ինքն ալ
հոն կը փակուի : Այս լուիճներն հաստատուելով արմատ-
ներու վրայ, կը ծակեն զայնս իրենց կտուցով և կ'սկսին որ-
թոյ* հիւթը ծծել : Մի քանի օր խայթած տեղերը կ'ու-
ռենան, որով որթը բոլորովին կը փտի :

Հարցմուք . — Ի՞նչ կազմութիւն ունի որթալուիճը : —
Քանի տեսակ են ձուերը : — Քանի տեսակ են որթալուիճը :
— Ո՞րչափ հաւկիթ կ'ածեն : — Ի՞նչ գիտես ձմռան հաւ-
կիթներուն վրայ : — Հողին տակ որթալուիճներ կա՞ն :

Հասիւմիք . — Քաջասիրտ — Երկչոտ : Արի — Տկար : Հի-
ւանդ — Առողջ : Զառիվեր — Զառիվար : Մաքուր — Աղտոտ :
Խօսիլ — Լռել : Համբերատար — Անհամբեր :

Կրթումք . — Մայրիկս 2 զրուշ տուաւ որ Ընթերցարան
մը առնեմ. բայց դրավաճառն ըսաւ որ գիրքն առնել կա-
րենալու համար 2 զրշ եւս պիտի տամ. քանի՞ զրշ տալու
եմ որ կարենամ առնել գիրքը . գիրքը քանի՞ կ'արժէր : —
Հայրս ըսաւ որ եթէ իւր ունեցածին վրայ 2 զրշ աւելցնէր,
պիտի ունենար 20 զրշ որ մօրս ունեցածին կը հաւասարի .
իսկ եթէ պակսեցնէր 12 զրշ, պիտի ունենար իմ ունե-

ցածս . ըսէ՛ , հայրս քանի՛ զըշ : պիտի ունենար , և մայրս և
ես քանի՛ զըշ : ունէինք :

Նամակագրութիւն

Ազնիւ բարեկամուհիս ,

Ազնիս Ձեզ կը վերադարձնեմ այն գիրքն՝ զոր անցեալ
շաբթու ինձ փոխ տալու բարեսրտութիւնն ունեցաք : Ըն-
դունեցէք , կ'ազաչեմ , շնորհակալիքս , որք անկեղծ սրտէ
կը բղխեն :

Ազնիս վաղը քանի մը անձանց կ'ապասեմ երեկոյթն
անցնելու , շատ շնորհակալ պիտի լինիմ , եթէ դուք եւս
հաճիք դալ մեզ հետ զբօսնելու :

Բարեկամուհիդ

1891 Դեկտեմբեր 6
Իսկիւտար

ՍՐԲՈՒՋԻ ՎԱՀԱՆԵԱՆ

Գ Ա Ս Ի .

Բ Ա Ռ Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն Ջ Բ Օ Ս Ա Ն Ք

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մար . — Դլուխ բլուրի
Սեր . — Խայմախ
Գան . — Ծեծ
Գէր . — Գիրուկ , պարարտ
Շող . — Տաք
Թար . — Միշտ
Տի . — Հասակ

Բաւիղ . — Անել ճամբայ
Տաւիղ . — Տեսակ մը քնար
Շաւիղ . — Ճամբայ
Գեր . — Վեր
Քող . — Ծածկոց
Դի . — Դիակ
Տաղ . — Երգ .

Ահաւաստիկ ձեզ գրեթէ նման արտասանութեամբ, այլ տարբեր իմաստով բառեր. լաւ մտքերնիդ պահեցէք զանոնք. — Սար, սառ. — Բառք, փառք. — Սեր, սէր. — Գան, քան. — Գեր, Գէր. — Վաղ, վախ. — Յարդ, հարթ. — Համար, յամառ. — Փող, փոխ. — Գող, ֆող. — Դող, թող, տող. — Դոյն, թոյն. — Յար, հար. — Տի, դի, թի. — Գնել, Գնէլ, Հետեալ բառերը շինուած են գրի մը փոփոխմամբ, Այս աւելի զուտրճալի է, պիտի տեսնէք որ գիր մը փոխելով տարբեր իմաստ մը պիտի սովորիք. ահաւաստիկ. շաւիղ, որուն (շ)ն (ք)ի փոխելով կ'ըլլայ բաւիղ. (տ)ի փոխելով կ'ըլլայ տաւիղ, Գար, որուն (ք)ն (դ)ի փոխելով կ'ըլլայ դար, (ս)ի փոխելով կ'ըլլայ սար, (շ)ի փոխելով կ'ըլլայ շար, (լ)ի փոխելով կ'ըլլայ լար, (խ)ի փոխելով կ'ըլլայ խար :

Հետեւեալներն ալ տառի մը յաւելմամբ շինուած են, լաւ ուշադրութիւն ըրէք. Աղ, (թ) մը աւելցնելով կ'ըլլայ թաղ, (խ) մը աւելցնելով կ'ըլլայ խաղ, (կ) մը աւելցնելով կ'ըլլայ կաղ, (շ) մը աւելցնելով կ'ըլլայ շաղ, (վ) մը աւելցնելով կ'ըլլայ վաղ, (տ) մը աւելցնելով կ'ըլլայ տաղ, (ք) մը աւելցնելով կ'ըլլայ քաղ, Այտ (դ) մը աւելցնելով սկիզբը կ'ըլլայ դայտ, (խ) մը աւելցնելով կ'ըլլայ խայտ, (պ) մը աւելցնելով կ'ըլլայ պայտ, (փ) մը աւելցնելով կ'ըլլայ փայտ,

Հետեւեալներն ալ կրճատուելով, կը շինուին զանազան բառեր. Լորձն, (լ)ը կրճատելով կ'ըլլայ որձն, Սպիտակ, (ս) կրճատելով կ'ըլլայ պիտակ, Շարժել, (շ)ն կրճատելով կ'ըլլայ արժել, Մարդ, (մ)ը կրճատելով կ'ըլլայ արդ, Շերամ, (շ)ն կրճատելով կ'ըլլայ երամ, Ժապաւէն, (ժ)ն կրճատելով կ'ըլլայ ապաւէն :

Հարցմունք. — Ո՞ւր գացին աշակերտք, — Նոյն արտասանութեամբ և տարբեր իմաստով բառեր ըսէ՛ : — Ըսէ՛ տառի մը փոփոխմամբ, կրճատմամբ բառեր :

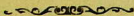
Հակմիրք . — Այո՛ — Ոչ : Սեւ — Ճերմակ : Ճշմարիտ — Սուա : Գիշեր — Յերեկ :

Չագեր . — Գաւաղ կը նշանակէ բաղէի ձագ ., իսկ վառ-
եակ : — Թոժիւն կը նշանակէ արջու ձագ , իսկ ամբկ : —
Կորիւն կը նշանակէ առիւծի ձագ , իսկ դառնո՛ւկ : — Եղնորդ
կը նշանակէ եղնիկի ձագ , իսկ սկո՛ւնդ : — Քուռակ կը նշա-
նակէ իշու կամ ձիու ձագ ., իսկ հո՛րթ : — Ըսէ՛ , ի՛նչ կը
նշանակէն գաւաղ , թոժիւն , կորիւն , եղնորդ , քուռակ :

Հանկոկ . — Քանի որ ծեծը կ'ուտէր ուրախութեամբ
կը շրջէր , իսկ երբ ծեծը վերջացաւ , ինկաւ գետին և մե-
ռաւ . ի՛նչ է : — Հոյ :

Ուղղկիր . — « Ճամբ » կոտրեց : « Բէնճիբէն » կոտրեց :
« Օտայէն » ներս մտաւ : « Կլոխին » զարկաւ : « Պերանը »
դբաւ :

Բացատրելի բտներ . — Գրիչ , բրիչ ,
բահ , ցաքան , երկժանիք , հոսելիք ,
կամնասայլ , լուծ :

Գ Ա Ս Ի Ա

Ա Ղ Օ Թ Ք Ե Ր Ե Կ Ո Յ Ե Ա Ն

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Հողատար . — Հող տանող
Բիծ . — Արատ
Ջերմ . — Տաք

Աներկիւղ . — Անվախ
Դժբաղդ . Բաղդ չունեցող
Փայփայել . — Եղել

1. Ո՛վ Աստուած իմ, օրհնեալ ըլլայ քո անուն .
Աշխատեցայ, խնդացի, զուարճացայ** .
Քնանալէս յառաջ առ քեզ կ'աղօթեմ .
Գոհութիւն** քեզ, ո՛վ Աստուած իմ, փառք քեզ, հայր :

Գոհութիւն քեզ ամեն շնորհացդ* համար .
Լուսոյն, թռչնոց, ծաղկանց համար գոհութիւն ,
Եւ գեղձցիկ, զուարթ այգուն** , որ տուիր ,
Բայց ահա՛ լոյսն կը փարատի, չը կայ ձայն .

- Ո՛վ Աստուած իմ, գոհութիւն տամ քեզ դարձեալ ,
Որ այս գիշեր հսկես** վրաս մութին մէջ ,
Եւ աներկիւղ անկողնոյս* մէջ ննջեմ ես
Գլուխս բարձիս՝ համբոյրնելուն տակ՝ իմ մօր :

2. Դ՛նձ ինձ տուիր շատ բարիքներ , քաղցրանուէր ,
Եւ հոգատար* մայր մը , հայր մը , ու քոյրեր ,
Եւ խնամքներ , զոր քո ձեռքդ կը բաշխէ .
Անոր ժպտիս , որ կը սիրէ զքեզ սիրով ,
Որ կը ժպտիս բարի ծնողացս դիմաց ,
Եւ զիս գգուես անոնց բազկաց մէջ սիրուն ,
Ուր կը դնես գորով** ու սէր քո անհուն :

3. Ներէ ինձ հայր , զի քեզ մեղայ ես այսօր ,
Ոչ մէկ բան կայ , որ մնալ ուզէ ի ծածուկ** ,
Ամենատես* քո աչք տեսնէ ամեն բան .
Աստղերու** մէջ եղած բիծերն* դու գիտես ,
Եւ սպիտակ շուշանի** մէջ գեղափայլ .
Նէրէ ինձ , հայր , որ բարի մարդ մը լինիմ ես ,
Եւ հրեշտակի* նման արդար , սուրբ , մաքուր :

4. Աւանդ , այսպէս զուարթադէմ* մինչ եմ ես ,
Կ'ըսեն՝ ձմեր քով կան բազմաթիւ դժբաղդներ** ,
Որոց , աւանդ , ոչ մի հաճոյք ունի կեանքն ,

Եւ ոգք թափեն շերմ՝ արտասուաց յորդ՝ հեղեղ ,
Մեր քով մարդիկ կան որ չունին աչաց լոյս ,
Կան որ տխուր են , որ չունին սփոփանք** ,
Եւ վիշաբերու** տառապանաց մէջ դողան .
Ա՛հ՛ , ո՛վ Աստուած , գթա՛ և յոյս տուր անոնց :

5. Կ'ըսեն՝ տղայք կան , որ չունին հայր ու մայր ,
Ո՛րչափ ցաւիմ անոնց վրայ . . . գթա՛ Տէր .
Մայր չունենա՛լ . . . ա՛հ , իմ մայրս պահէ ինձ ,
Որ զիս սիրէ , իւր բազկաց՝ մէջ առնու զիս ,
Իւր ձեռքերովն փափկիկ մազերս փայփայէ** ,
Եւ իմ փոքրիկ ձեռքէս բռնած քայլ առ քայլ**
Եկեղեցին , Քո Սուրբ Տաճարն՝ զիս տանի ,
Ուր ծնրադրած՝ անոր հետ փառք տամ քեզ , Աստուած :

Ո՛վ Աստուած իմ , օրհնեա՛լ ըլլայ քո անուն .

Աշխատեցայ , խնդացի , զուարճացայ .

Քնանալէս յառաջ առ քեզ կ'աղօթե՛մ .

Գոհութի՛ւն քեզ , ո՛վ Աստուած իմ , փառք քեզ , հայր :

Գ Ա Ս Ի Բ .

Օ Դ Ա Պ Ա Ր Ի Կ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ծ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մեքենագործ . — Մեքենայ
 շինող [շրջող նաւ
 Օդապարիկ . — Օդին մէջ
 Մնդուս . — Ճանֆէս
 Հոսանք . — Վաղելն , վաղող
 ջուր , օդ

Օդայած . — Օդին մէջ պտըտող
 Ղեկ . — Նաւը շտկելու փայտ
 ճարտարագէտ . — Վարպետ
 Սպայ . — Ազատ զինուոր
 Գործարան . — Աշխատելու
 տեղ (Ֆապրիկա)

1. Դուք տեսած էք կառքեր, որուն մէջ մարդիկ նըստելով կը ճամբորդեն: — Այո՛, հայրիկս անցեալ կիւրակէ կառք մը բռնեց, կառապանին տասն զուրուշ տալով, անոր մէջ հայրս, մայրս, քոյրս և ես մէջը նստեցանք և եկեղեցի գացինք, որովհետեւ այն օր անձրեւ կուգար: — Լա՛ւ, բայց երբ Պոլիս երթալու ըլլայ հայրդ, ծովէն կ'անցնի, այնպէս չէ՞: — Այո՛, մինչեւ նաւամատոյցը կ'երթայ ցամաքով, անկէ անդին ծովով: — Ծովէն կառքով կ'երթայ թէ ուրիշ բանով: — Ո՛չ, ծովէն կառքով չ'երթուիր, այլ շոգենաւով: — Ահաւասիկ երկու տեսակ ճամբորդութիւն սորվեցաք, ծովու և ցամաքի, բայց լսած էք օդային ճամբորդութիւնն: — Ո՛չ, մարդ ի՞նչպէս օդին մէջ կրնայ ճամբորդել: — Այո՛, օդային ճամբորդութիւն ալ կայ և անով մարդ ա՛լ աւելի դիւրաւ կ'երթայ ուղած տեղն, և բարձրէն կը դիտէ աշխարհի սքանչելիքն: — Ուրեմն թռչունի նման կը թռչի՞ մարդն ալ: — Այո՛, մտիք ըրէք թէ ի՞նչպէս: Ժամանակաւ Լէօնարտօ տը վինչի անուն մեքենագործը շանաց մարդն ալ թռցունել թեւեր շինելով. բայց չ'աջողեցաւ: Շատ ժամանակ անցնելէն ետքը գիտուններն յողներցան ու աշխատեցան որ օդային ճամբորդութեան գաղտնիքը գտնան: Ստեփան և Յովսէփ Մոնկոլֆիէ՝ գաղղիացի երկու եղբարքն, որ թղթավաճառ էին, թղթէ օդապարիկ մը շինեցին և ապա կատարելագործեցին, և յաջողեցան թռչիլ իբր թռչուն օդին մէջ: Այս գիւտն եղաւ 1782 ին: Բայց այդ ատենէն մինչեւ վեր-

շին օրերս տակաւին մարդը չէր կարողացած ուզած կողմն երթալ, այլ միայն բարձրանալ և հողմոյն հոսանքն ո՛ր կողմ ըլլար, հոն երթալ, և այս՝ վտանգներ ունէր իրեն մէջ :

2. Գիտունք վերստին շատ մտածեցին մինչեւ 1884^{րդ} տարին (¹), որ ատեն երկու դաղղիացի ճարտարագէտ սպայներ՝ Պէրնար և Քլէպս անունով, օդապարիկին ղեկը գտան : Ղեկաւոր օդապարիկը առաջին անգամ բարձրացաւ 1884 Օգոստոս 9ին Մէօտանի օդապարիկի զինուորական գործարանէն, իւր մէջ ունենալով վերոյիշեալ երկու զինուորական սպայներն : Այս փորձին մէջ տեսնուեցաւ որ օդաչու մարդիկ ո՛ր կողմն որ երթալ ուզէին, ղեկին շնորհիւ կրնային երթալ՝ առանց ենթակայ լինելու հողմոյն հոսանքին ազդեցութեան :

Օդապարիկը բարակ կտաւէ, սնդուսէ կամ քսոռչոռ անուն կտաւէ շինուած գունդ մ'է, որուն մէջ լեցուած է տեսակ մի կազ, որ օդէն շատ թեթեւ լինելով, շուտով կը վերանայ օդին մէջ : Օդապարիկին յատակը կայ նաև մի, ուր կը նստի օդաչու մարդն, որ կ'ըլլայ անոր վարիչն : Ան ղեկ օդապարիկը գրեթէ տանձի ձեւ մը ունի, իսկ ղեկաւորը ձկան ձեւ, և ղեկն ալ ձկան պոչին նման ետեւի կողմն է, զի ձուկն օրինակ բռնելով շինուած է, և դուք գիտէք արդէն թէ՛ եթէ ձուկը պոչ չ'ունենար, չէր կրնար ուզած կողմը դառնալ. զի պոչն՝ ետին իբր ղեկ կը ծառայէ : Արդ աւելի լաւ չ'ըլլա՞ր եթէ ըսեմք թէ օդանաւ ալ ունեցանք, ի՛նչ պրանչելի արուեստ, և ի՛նչ երջանիկ օրեր մեր նախնիք ո՛չ շոգեհաւ ունէին ո՛չ շոգեկառք, ո՛չ օդապարիկ կամ լաւ եւս օդանաւ. մենք ունինք այդ ամենքն ալ, և երբ կատարելագործուի և սովորական դառնայ օդանաւի գործածութիւնն, այն ժամանակ թռչունի նման օդին մէջէն թռչելով, ո՛ւր որ ուզեմք պիտի երթամք. պիտի կարենամք ելնել առաւօտուն մեր տունէն, ցերեկը պըրտիլ Գերմանիա, որ եւրոպական հզօր տէրութիւն մ'է,

և երեկոյին ալ իջնել Լոնտոնի մէջ, որ Անգլիոյ մայրաքաղաքն է, հոն պանդոկ մը ճաշելու և ննջելու համար: Պիտի տեսնեմք օրեր որ սուրհանգակներ և ճամբորդներ պիտի վազեն մեր գլխուն վրայէն, և վաճառականք ապրանքներ պիտի տանին օդին մէջէն:

Հարցմուք. — Ի՞նչ տեսակ ճամբորդութիւններ գիտես: — Ի՞նչ հնարեց Լէօնարտօ տը Վինչի: — Ի՞նչ հնարեցին Մօնկօլֆիէ եղբարք: — Ե՞րբ և որո՞նք գտան ղեկն: — Ո՞ւրկէ թռուցին ղեկաւոր օդանաւն: — Ի՞նչպէս շինուած է օդանաւն: — Ղեկաւոր օդանաւն ի՞նչ ձեւ ունի. ո՞ւր է ղեկն:

Բացատրելի քտոնք. — Լորամարգի, մայել, բառաչել, մլաւել, հաչել, կրկաւ, շչել, մլնչել, ոռնաւ, բզզաւ, մռնչել, վրնջել:

Ուղղելիք. — Ընտօր պիտի ըսեմ: — Խովայով ջուր պեր: — Կողը բանտ դրին: — Փատը վար ձգէ: — Ախպարս տուն էկաւ: Հարը մարը թող չտուին: — Պախճան կացինք ծաղիկ ժողվեցինք: — Ծառին եափրախները թափեցան: — Օտկին ցաւը պոնեց:

Առածք. — 1. «Ո՞ւր որ արեւը չէր մտներ, բժիշկը յաճախ կը մտնէր.» կ'ըսուի երբ հասկցնել կ'ուզեմք թէ ո՞ւր որ արեւ չ'կայ, հոն խոնաւ կ'ըլլայ, և հետեւաբար հիւանդութիւնն անպակաս: 2. «Ոյխարի մորթ է հագեր, գայլի բնոյթ ունի.» կ'ըսուի այնպիսեաց համար, որ արտաբուստ հեղ կ'երեւին, իսկ ի ներքուստ գայլի նման բնութիւն ունին և միշտ չարութիւն կը մտածեն:

Հաննդոկ. — Գլուխս կտրեցին, սրտիկս հանեցին, գինի խմցուցին, լեզուս բացուեցաւ, խօսիլ սկսայ. ի՞նչ է: — փետուրէ գրիչ:

Դ Ա Յ

Կ Է Տ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Տ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

կը տարբերին . — կը զանա-	կը բաղկանայ . — կը կազմուի
զանուին	Սարբինայ . — Ասմայլի
կէտադրութիւն . — կէտ դնելն	Շփոթ . — Խանգարուած

Տղայք, երբ ո՛ր և է բան մը կարգաք կամ գրէք, կը տեսնէք փոքրիկ նշաններ, որ գրերուն քով գրուած են, բայց ուշադրութիւն ըրած էք. այդ նշանները կը տարբերին, այնպէս չէ՛ : — Այո՛ : — Կրնան այդ տեսած նշաններդ գծել սա սեւ տախտակին վրայ, Հայկ, մտիկ ըրէք. առանց կէտադրութեան, այսինքն այդ նշաններուն՝ գրուած մը տարբեր ու շփոթ իմաստ մը կրնայ ունենալ, և պէտք կ'ըլլայ առանց շունչ առնելու կարգալ մինչեւ որ աւարտի . ուստի ուշադրութիւն ընելու է կէտադրութեան գործածութեանց :

Կէտադրութիւնը կը բաղկանայ ընդհանրապէս տասն երեք մասերէ, որոնք են . Պարոյկ (՝), որ կը գրուի հարցական խօսքերու մէջ . ինչպէս, ինչո՞ւ չ'ես աշխատիր : Ի՞նչ կ'ըսես : — Երկար (՝), որ կը գրուի զարմացում, բարկութիւն, կարեկցութիւն եւ յայտնող խօսքերու մէջ . ինչպէս . Վա՛խ, խեղճ տղայ : Ի՞նչ գեղեցիկ օր : — Շեշտ (՝), որ կը գրուի հրամայական խօսքերու մէջ . ինչպէս . Ա՛ռ սա գիրքն, կարգա՛ : Գնա՛, ըսէ՛ թէ չ'պիտի գամ այսօր : Գոցէ՛ վարագոյրը : — Միջակէտ (·), Բութ (՝), Ենթամնայ (-), Ստորակէտ (·), Չակերտ (< >), Վերջակէտ (·), Փակագիծ (), Կախման

Գ Ա Ս Ի Գ .

Ս Ո Ի Ն Կ

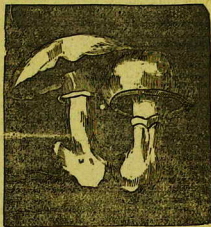
Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Բ Յ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Սունկ . — Մանթար	Որթատունկ . — Ասմայի քիւ-
Յօղունաւոր . — Կոթ ունեցող	թիւկ
Հովանոցանման . — Հովանոցի	Մառասունկ . — Մառի սունկ
Բորբոս . — Քիւֆ	Խաւեր . — Կրկնուածք (խաթ)
Ժանդ . — Բաս	Աբեթ . — Խաւ
Քակոր . — Կոլու չոր աղբ	Մակաի . — Մակեր
Գագաթ . — Գլուխ	Թնջուկ . — Ընտիր սունկ

Սունկերը բազմաթիւ տեսակներու կը բաժնուին և կը բաղկանան մնոտ դործարաններէ . ունին սպիտակագոյն և բարակ թելեր՝ սպունդի նման ծակտիքներով , ոչ ոստ , ոչ տերեւ , ոչ ծաղիկ և ոչ կոկոն ունին , այլ միայն ցօղուն և մաղմղուկ՝ արմատին տակ . դագաթն ունին հովանոցի նման մնոտ ծածկոց մը , ինչպէս կը տեսնուի վերը պատկերին մէջ : Սունկերուն մէջ կան ճաշակելի սունկեր , որ շատ համով են . կան ալ որ թունաւոր են և աղիտարեր , զի բորբոս և տեսակ մի թունաւոր ժանդ կը պարունակեն իրենց մէջ : Սունկերը կ'աճին հողին վրայ , քակորներու , չոր փայտերու , որթատունկերու քով : Մառա-

կէտ (. . .), Մակակէտ ('), այս վերջի ամենքը պիտի ուսանիք, երբ քիչ մ'ալ մեծնաք :

Հարցմունք . — Քանի նշաններ կան կէտադրութեան մէջ : — Որո՞ւ վրայ կը գրուի պարոյկ, երկար, շեշտ : — Գրէ՞ բութն, ենթաման, ստորակէտն, չակերտն, միջակէտն, վերջակէտն, փակագիծը, կախման կէտը, մակակէտը :

Հանձնիչք . — Մթին — . . . : — Տկար — . . . : — Առողջ — . . . : — Տաք — . . . : — Ամպոտ . . . : — Աղտոտ — . . . :

Ուղղնչիք . — Ինչ կ'ըսես : — Ձեիր գիտեր որ պիտի գային : — Ուր տարիք զամբիւղն : — Ինչ կուզես ինձմէ : — Երբ եկար հոս : — Որ ատեն գրիչս ուզեցիր և ես չտուի : — Ով բերաւ զքեզ հոս : — Այդ ինչ է գլխուդ վրայ :

Բացատրանի-բառեր . — Ողկոյզ, սարբինայ, ծառանալ, կնճիթ, պատիճ, ցռուկ, քիթ :

Հաննչրոկ . — Ծոզն ինկաւ չ'խեղդուեցաւ, երեք դիչեր խորը շրջեցաւ, ջուրէն չ'թրջած ցամաքն ելաւ . ո՞վ է : — Յոգնան մարգարէն :

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ն Դ .

Դ Ա Ս Ա .

ԲԱՌԱԴԻՏԱԿԱՆ ԶԲՕՍԱՆՔ ԿԱՆԱՆՁ ԴԱՇՏԻՆ ՄԷՉ

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Տ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ծառերէլ . — Ծածկեր , ուտերէլ
Նուազ . — Բիչ
Առաւել . — Աւելի

Թաւ . — Սըխ , թանձր
Փոփոխութիւն . — Փոխուիլը
Դմակ . — Խույրուխ

րիորդ , տե՛ս սա ընդարձակ տեղն , ի՛նչ սիրուն կանանչ խոտեր , ի՛նչ սիրուն տեսարան : — Այո՛ , շնորհակալ եմք որ , հաճեցաք զմեզ բերել այս տեղ շրջագայութեան . ահա՛ , փափուկ խոտերուն , վրայ կոխտերով կանցնիմք . բայց ի՛նչ զարմանալի է այս . ամեն խոտերը մի և նոյն կանաչութիւնը չունին . մին միւսէն առաւել կամ նուազ կանաչ է :

սունկերն , որ շատ մը խաւեր ունեցող սունկեր են , տեսակ մը արեթ յառաջ կը բերեն , զոր կը գործածեն հովիւք և գիւղացիք : Ամենածանօթ սունկերն են , ընտանի սունկն կամ ոչխարասունկն , անտառասունկն , որթասունկն , գայլասունկն : Ուտելու ամենարնտիր սունկն է թնջուկն :

Հարցմուտք . — Ի՞նչպէս բոյս մ'է սունկն : — Ի՞նչ տեսակ սունկեր գիտես . — Ծառասունկերուն վրայ ի՞նչ գիտես : — Որո՞նք են ամենածանօթ սունկերն : — Ո՞ր սունկերէն մարդ կը թունաւորուի :

Բացատրելի քտոնք . — Բու , տգրուկ , մարախ , խայթիչ , ցեց , կարիճ , ճահիճ , բանտապահ , ունելի , բաղնեպան :

Ուղղելիք . — Երանի թէ հիւանդ չ'ըլլայիր : — Է՛հ , զիս չ'ես մտածեր : — Բահ , ինչ հոգ : — Մե՛ղք խեղճին : — Ինչ խելացի տղայ մ'եր : — Ահ , ուր էիր քիչ մը առաջ : — Ոհ , ինչո՞ւ չ'պիտի երջանիկ ըլլայի (*) :

Առածք . — 1. « Բակը ծուռ է , կովը կաթ չ'տար » : 2. « Գործ դրին փախաւ , հաց դրին հասաւ » : 3. « Գողը գողէն գողացաւ , Աստուած տեսաւ զարմացաւ » : 4. « Ստակ մը տուինք խօսեցուցինք , երկու կուտանք չ'ըւեր » :

— Շա՛տ միբելի ես դու ինձ , և մանաւանդ ամեն պաշտօն-
եայներուն , որովհետեւ միշտ հետաքրքիր ես ամեն առարկայի
և կը ջանաս ամեն ինչ դիտել , հարցնել , քննել և ուսանիլ :
Դուք , բարի աղջիկներս , կրնաք այս ուշիմ Զարուհիէն օրի-
նակ առնել . մտիկ ըրէ՛ք . կանաչն երեք տեսակ է , պայ-
ծառ կանաչ , պարզ կանաչ , թաւ կանաչ . Մա՛գթաղինէ ,
ըսէ՛ առարկայ մը , որ պարզ կանաչ ըլլայ : — Կարծեմ թէ
կրտսեր եղբօրս գլխարկին ժապաւէնը պարզ կանաչ է : —
Այո՛ , ճիշդ է այդ . դուք կրնա՛ք ըսել թէ ինչո՛ւ համար կը
ղանաղանին այս խօտոց կանաչութեան դոյներն : — Որով-
հետեւ , այդ երեք դոյներն ալ՝ այլ և այլ ժամանակաց մէջ՝
կրնան ունենալ , հետեւաբար կանաչն ալ միօրինակ չըլ-
լար :

Վարժուհին կ'արձակէ աշակերտներն , որպէս զի երթան
խաղան . տղայք կը վազեն հեռուն , կը տեսնեն ճարակաւոր
ոչխարներ և կը մօտենան անոնց՝ սիրելու մտօք : — Ման-
նիկ , Մաննիկ , կ'ըսէ Զարուհի , մի՛ դպչիր գառնուկին ,
թո՛ղ որ փախուկ դալարին՝ լաւ մը ծապէ , և դո՛ւ , չար Զա-
պէլ , հանդիստ թող մայր ոչխարը , մի՛ քայեր բուրդերէն ,
դմակէն , գլխէն , որպէս զի երթայ ճարակի , սնունդ առ-
նու , կաթ շինէ և առատ կաթ տայ հովուին : — Աղէ՛կ ը-
սիր այդ , մեր դրացի հովուին ալ ըսեմ որ նախիրն այս
տեղ բերէ , հոս առատ խօտ կայ , ընջուղներն և կովերն
կ'արածին , առատ կաթ կը պատրաստեն հովուին , որ ամեն
առաւօտ արդէն կը նուիրէ ինձ խմելու համար դաւաթ մը
կաթ :

2. Վարժուհին , որ քարի մը ետեւ ծառկուած կը լսէր
այս խօսքերն , յանկարծ երեւան ելաւ և հարցուց . « Զա-
պէլ , ըսիր որ մեր դրացի հովուին ալ ըսեմ , որ նախիրն
հոս բերէ . ի՞նչ ըսել է նախիր , գիտե՞ս : — Նախիր կը նշա-
նակէ կովերու և եզներու խումբ :

Հարցմունք . — Ո՞վ էր դոյնի վրայ հարցնողն : — Ի՞նչ

ըսաւ Մագթաղինէ : — Ո՛վ կ'արգելէ գայլի մայր ոչխարին ,
Ոչխարն ի՞նչպէս կաթ կը շինէ : — Նախիր օրօ՛ւ կ'ըսուի :

Բացատրելի բառեր . — Կոկորդիլոս , ափ , արկաղ , միջ-
նամատ , ճկոյթ , ցուցամատ , մաշկ , բթամատ , եղունգն ,
կճղակ , գլուխ , խալամ (գազանի գլուխ) :

Առածք . — 1. « Շատ մի՛ սիրեր՝ ատել կուտայ , շատ մի՛
ատեր՝ սիրել կուտայ » : 2. « Համբերէ՛ , պապան քեզի բան
բերէ » : 3. « Ձին ու ջորին կուուեր են , էջը մէջտեղ
ճզմեր են » :

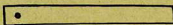
Ուղղելիք . — Գնա , ըսէ պարտիզպանին որ մեզի խըն-
ձոր բերէ : — Մի վազեր , չ'ըլլայ որ ինաս : — Քաշէ ձեռքդ :
— Գրէ գիրդ : — Տատկէ շուտով : — Տուր ինձ այդ գրիչը :

Համնորակ . — Ոսկի է թակոյկն , անուշ է մէջուկն . ի՞նչ
է : — Նուշ :

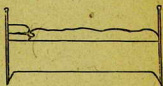
Գծագրութիւն

Կաղամար

Քանակ

Անկողին

Գ Ա Ս Բ .

Ե Ր Կ Ր Ա Գ Ո Ր Ծ Ի Ն Ջ Ա Ի Ա Կ Ը

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Թեթեւամիտ . — Խելքը թե-
թեւ
Ուղղեց . — Շտկեց
Աներեւոյթ լինիլ . — Կորսուիլ

Գերան . — Տիրէկ
Գորովանօք . — Սիրով
Հեծկլտալով . — Չայնը խեղ-
դուած լալով

Օհան , որ երկրագործի մը զաւակ էր , անհոգ և թեթեւամիտ տղայ մ'էր : Հայրը զինքը շատ անգամ կը խրատէր , բայց օգուտ մը չէր ընել , ուստի օր մը կոչեց զայն և ըսաւ . « Մտի՛կ ըրէ , տղայս , այսուհետեւ երբ չարութիւն մ'ընես , սոյն գերանին վրայ գամ մը գամեմ , երբ խելօք կենաս , գամ մը պիտի հանեմ » : Երկրագործն ըսածին պէս ըրաւ : Տղայն չարութիւնն աւելցուց , գամերն ալ աւելցան : Օր մը տղայն սթափելով տեսաւ որ գերանը գամերով ծածկուած է , զղջաց իւր յանցանաց վրայ : Այն օրէն ինքզինքն ուղղեց , խելօքցաւ : Հայրն ալ կամաց կամաց գամերն հանեց : Հայրն երբ տեսաւ որ գերանին վրայ մէկ գամ միայն մնաց , կոչեց Օհանն և ըսաւ . « Տղայս , նայէ՛ , այս վերջին գամն է , և այս ալ հիմա պիտի հանեմ , նետեմ : Գոհ չե՞ս : Օհան գերանին գարձուց աչքերը . բայց ուրախութիւն յայտնելու տեղ , սկսաւ լալ :

Ի՛նչ կայ , ինչո՞ւ կուլաս , սիրուն զաւակս , հարցուց հայրը գորովանօք , կը կարծէի որ գամերն աներեւոյթ լինելուն համար ուրախ պիտի լինէիր : — Այո՛ , ըսաւ հեծկլտալով ,

կը տեսնեմ որ դամերն աներեւոյթ եղեր են , բայց ծակերը կը մնան :

Հարցմուկ . — Որո՞ւն տղայն էր Օհան : — Ի՞նչ ըսաւ հայրը : — Վերջին անգամ քանի՞ գամ մնացած էր : — Ինչո՞ւ տխրեցաւ Օհան : — Ի՞նչ պատասխանեց Օհան :

Հաստատակածք եւ Հարցակածք . — Պետրոս տուն գնաց : Պետրոս տուն գնաց : Գիրքս գրողցին մէջն է : Գիրքս գրողցին մէջն է : Այսօր հանգիստ ես : Այսօր հանգիստ ես : Չ'ես կրնար խօսիլ : Չ'ես կրնար խօսիլ :

Բացատրելի բառեր . — Մողէս , բողկ , բողկուկ , դեկ , շոգի , թոժիւն , գաւազ , խնձոր , տանձ :

Ուղղելիք . — Ծովին շքէնարը նստած ատենս , տեսայ շատ մը պալլիւններ , որ շուրին տիպը կը լողային : — Ներս մտաւ , խուռտուրաները հանեց , « շէմսիէն » մէկ կողմ դրաւ և գլխուն եկածը « պաշլայեց » « նախ » ընել :

Առածք . — 1. Բաղնիք մտնողը պէտք է քրտնի : — 2. Բարձր սարին բուքն ու քամին շատ կ'ըլլայ : — 3. Գետն անցանք , առո՞ւն խեղդուինք : — 4. Աժան միսն արգանակ չ'ունենար :

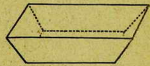
Գծագրութիւն

Չեռնոց

Կոնք

Տաշտ

Ֆ. Ճակատոսկր . — Ժ. Գանգոսկերք . — Դ. Քունքոսկր
 Ռ. Ռնդոսկր . — Օ. Վերնածնօտ . — Մ. Ստորնածնօտ . —
 Օ. Մոծրակոսկր . — Ժ. Այտոսկր . — Ս. Սկաւառակի մի
 ոսկրն . — Թ. Լսողական ոսկրածակ . — Տ. Ատամունք :

Գ Ա Ս Գ .

Գ Լ Ո Ի Խ Ե Ի Դ Է Մ Ք

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ռնդունք . — Քթեր
 Քիւք . — Տամախ
 Գանք . — Գլխուն դասն
 Ճակատոսկր . — Ճակտի ոսկր
 Ակնակապիճ . — Աչքին ծակը
 Քունգոսկր . — Քունքի ոսկր
 Փղոսկր . — Ֆիլ ախի
 Ճնշում . — Ճզմելն
 Տեսանելիք . — Աչք

Ռնգոսկր . — Քթի ոսկր
 Ստորնածնօտ . — Վարի ծնօտ
 Վերնածնօտ . — Վերի ծնօտ
 Ընչացք . — Պելս
 Այտոսկր . — Այտի ոսկր
 Առաստաղ . — Թավան
 Քիւքոսկր . — Քիւքի ոսկր
 Անդոյգ . — Զոյգ չունեցող ,
 առանձին

Այս դասին պիտի խօսիմ գլխուն և դէմքին վրայ . բայց որովհետեւ զգայարանքներէն ոմանք ալ յարաբերութիւն ունին անոնց հետ , պիտի բացատրեմ թէ ո՞րք են զգայարանք և ի՞նչ ըսել է : Զգայարանքն զգալու գործարաններ են , որք կը ծառայեն հոտոտելու , շօշափելու , լսելու , տեսնելու , ճաշակելու : Մինչեւ որ ծաղիկը կամ ուրիշ հոտ ունեցող բան մը չ'տեսնեմք կամ չ'շօշափեմք կամ չ'հոտոտեմք , չ'եմք զգար անոր հոտն , այսպէս մինչեւ որ չ'ուտեմք] ո՞ր և է պտուղ մի , օրինակի համար՝ տանձ մի , չ'եմք [կրնար անոր ճաշակն առնուլ : Զգայարանքն հինգ են . աչք կամ տեսանելիք , ռնգունք կամ հոտոտելիք , քիւմք կամ ճաշակելիք , ձեռք կամ շօշափելիք , ականջ կամ լսելիք : Գանք խօսիլ հիմա գլխոյն ու դիմաց վրայ :

Մարդուս գլխուն ոսկորներն իրարու միացնելով գանգ մը կը կազմուի : Գլխուն վրայի մասն , որ սկաւառակաձեւ է , գանգ կը կոչուի : Գանգին մէջ ամփոփուած է ուղեղը : Գանգը վեց գլխաւոր ոսկորներէ կը բաղկանայ , որոց երկուքը զոյգ և երկուքն ալ անզոյգ են : Անզոյգներն են 1. Ճակատոսկրը , որ ճիշդ ճակտին վրայ կը գտնուի և ունի չորս զոյգ ոսկերք , որոց երկուքը գանգին աջ ու ձախ կողմերը գտնուելով կողային ոսկր անունն ալ կ'առնուն : 2. Գանգուսկերք՝ որ ականջին քովերը կը գտնուին որ մարդուն կենդանութեան ատեն կակուղ են և մահուանէն վերջը կը կարծրանան . իսկ տղայութեան ատեն խիստ փափուկ են , այնպէս որ փոքր ճընշում մի անհաճոյ տպաւորութիւն և վտանգ կը պատճառէ տղուն . ուստի , տղայք , պէտք է զգուշանաք գանգուսկերաց դպչելէ : Լսողական գործարանն այս ոսկերաց մէջ կը պարունակի :

Երեսին ոսկորները տասն և չորս հատ են , որոնց վեցը զոյգ և երեքն ալ անզոյգ են : Զոյգերն են ռնգուսկր , վերնածնօտ , այտուսկր , քիւմոսկր , փղոսկր . իսկ անզոյգներէն է ստորնածնօտն , որ ակռայներուն մէկ մասը իւր վրայ կը կրէ :

1. Ռեզոսկերը կ'ըսուին այն երկու մանր ոսկորներն , որ քթին վերի երկու կողմերը կը գտնուին և այնպէս ուժով իրարու միացած են որ շատ դժուարութեամբ իրարմէ կը տարբերին :

2. Վերնածնօտ ըսուած ոսկորները բերնին վրայ երկայն լայն ոսկորներն ՚են , որոց վրայ ընչացքները կը բուսնին , որք ստորնածնօտին հետ միանալով հաց և ուրիշ բաներ ծամելու կը ծառայեն :

3. Այտոսկերը երեսին երկու կողմերը կը գտնուին և ասոր համար է որ այտոսկերը կը կոչուին : Քառակուսի են այն ոսկորներն , որ ակնակապիճի ստորին կողմը կը կազմեն :

4. Քիմքոսկերը երկու հատ՝ իրարու միացած տափակ և անկանոն ոսկորներ են , որ բերանի առաստաղը կը կազմեն : Այս ոսկերք երկու մասերու կը բաժնուին :

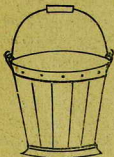
5. Փղոսկերը երկու հատ՝ իրենց վրայ դարձած ոսկորներ են , որք ունգային խողովին ստորին երկու կողմերն կը գտնուին : Այս երկու ստորին փղոսկրերէն զատ կան նաեւ երկու զոյգ փղոսկրեր ալ , որք առաջին փղոսկրաց վրայի կողմը դրուած են :

Ահաւասիկ գանգ մը , որ կը տեսնես վերն , իւր ամեն ոսկորներովը միասին : Յոյց մատովդ թէ որո՞նք են գանգոսկերը , ճակատոսկր , քիմքոսկր , եւայլն :

Հարցմունք . — Որո՞նք են զգայարանք : — Ի՞նչ կայ գանգին մէջ : — Պանգն ի՞նչ ոսկորներէ կը բաղկանայ : — Երեսն ի՞նչ ոսկորներէ կը բաղկանայ : — Ի՞նչ գիտես ունգոսկրաց քիմքոսկրաց , այտոսկրաց , գանգոսկրաց վրայ :

Ուղղելիք . — «Թէֆտէրը» ձեռքէն վար ձգեց : «Խալէմը» ինձ տո՛ւր : «Իսկէմիին» առաւ և վրան նստաւ : «Ըռահաթ» մը նստէ՛ : Ծառին «տալերէն» կախուեցան : «Խուշերն» թռան անտառէն :

Գծագրութիւն

Դոյլ

Կակարայ

Կաթսայ

ԴԱՍ Գ.

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ՀԱՅՐԸ

ԴԱՅԱԻՕՍՈՒԹԻԻՆ

ԸՆԹԵՐԾԱՆՈՒԹԻՒՆ

Շշթայակապ . — Շղթայով
կապուած
Կարայ . — Խուխու
Բանտարկեալ . — Բանտ դըր-
ուած
Օրօրոց . — Պէշիք

Հուսամուտ . — Պատուհան
Շղէգն . — Խամիշ
Արծիւ . — Գարթալ դուշու
Գուշ . — Փայտէ՛ ջուր խմե-
լու աման

Մութ և խոնաւ բանտին մէջ բանտարկուած էր շղթա-
յակապ խեղճ հայր մը . անկողնին տեղ անոր տակ ձգուած

էին չոր խոտեր . նա օրական կտոր մը հաց և մէկ գուշ ջուր
ունի . շատ տարիներ նստած է նա այն տեղ . երեսը գոյն
չկայ, ինք միշտ տխուր է և հիւանդ : Իւր յուսահատու-
թեան մէջ կը գոչէ . « Ա՛հ, արդեօք ի՞նչ կ'ընեն իմ զա-
ւակներս, իմ ընտանիքս : Օր մ'ալ լուսամուտին մօտեցաւ,
տեսաւ որ արծիւ մը կ'անցնի
կապոյտ երկնքին մէջէն, ըսաւ .
« Արծիւ, այ արծիւ, նստէ իմ
պատուհանիս առջեւ, երգէ ինձ
համար : » — « Ո՛չ, պատասխա-
նեց արծիւն, ես քեզ համար
երգ չեմ երգեր : » Եւ իւր
լայն թեւերն ուժգին շարժելով
օդին մէջէն աներեւութացաւ :
— « Կարապ, այ կարապ, ըսաւ
բանտարկեալը, պատմէ թէ ի՞նչ
կ'ընեն աշխարհքի մէջ, երգ մը
երգէ ինձ համար : » — « Ո՛չ, պատասխանեց կարապը, ես
քեզ համար երգ չեմ երգեր, այլ միշտ մաքուր և պաղ
ջուրի մէջ կը լողամ՝ կանաչ եղէգներուն մէջէն : » Եւ
կարապը ցատկեց ջուրին մէջ : — Ճնճղուկներ, փոքրիկ
ճնճղուկներ, նստեցէք իմ պատուհանիս քով, իմ զաւա-
կացս վրայօք բան մը պատմեցէք, երգ մը երգեցէք ինձ,
և մխիթարեցէք զիս : » — « Ո՛չ, ո՛չ, մենք ժամանակ չ'ու-
նինք, պէտք է որ հիմա թռինք և փշրանքներ ժողովնք : »
— Եւ ճնճղուկները թռչտելով աներեւութացան : Երբ բան-
տարկեալը տեսաւ որ և ոչ մէկէն լուր մը կ'առնու՝ լալ սկը-
սաւ . յանկարծ սոխակը թռելով եկաւ թառիլ իւր պատու-
հանին առջեւ : Բանտարկեալն ըսաւ . « Բարի լոյս, սո՛խակ,
պատմէ ինձ, կ'աղաչեմ, թէ ի՞նչ կ'ընեն իմ որդիքս, և մխի-
թարէ զիս : » — Ա՛յ, խեղճ բանտարկեալ, պատմեմ քեզ ի՞նչ
որ տեսած եմ քո տան մէջ : Սոխակն սկսած էր երգել այն-

պիսի անոյն ձայնով մը որ բանտարկեալն ուրախութենէն արտասուեց : Սա կ'երգէր այսպէս . « Երէկ առաւօտ մօտեցայ քու տնակին , տեսայ մանկիկդ , որ օրօրոցին մէջ պառկած էր , բացաւ աչքերն , երեսս նայեցաւ իբր հարցնել ուղելով , « Ո՛ւր է հայրիկս : » Քու ազգականներդ կ'արտասուեն միշտ քու վրադ խօսելով , այլ համբերէ դու , Աստուած պիտի փրկէ զքեզ այդ խաւարին բանտէն , ուր դէրին զքեզ չար մարդիկներն անիրաւ տեղ : Բանտարկեալն ուրախացաւ և շնորհակալ եղաւ սոխակին . սոխակը բարիք մը ընելուն վրայ ժպտեցաւ , թեւերը բացաւ և թռաւ անտառին մէջ :

Հարցմանք . — Ո՞վ կար բանտին մէջ , — Որո՞նց հետ խօսեցաւ բանտարկեալն , — Արժիւն ի՞նչ ըսաւ , կարապն ի՞նչ ըսաւ , ճնճղուկն ի՞նչ ըսաւ : — Սոխակն ի՞նչ երգեց բանտարկեալին : — Կ'ուզէք մխիթարել վշտացեալը :

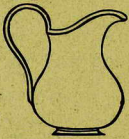
Ուղղելիք . — Երաւին « քէզքը » կտրեց , — Ոտքը « խու մին » մէջ մտաւ : — Քալած ատեն « խայմիչ » եղաւ : — Յովսէփ « օճախին էթրաֆը » նստաւ : — « Չաթալը » առաւ :

Հաստադասիանք և հարցահիանք . — Կը կարդաս : — Կը կարդաս : — Տուն դացի : — Տուն կացիր : — Հարց կերար : — Հացդ կերար : — Բարի է : — Չար է : — Չար է : — Չար է :

Գծագրութիւն

Սափոր

Կուժ

Շիշ

Գ Ա Ս Ե .

ԿՐԹԱԿԱՆ ԶԲՕՍԱՆԻՔ ԿԱՆԱՆՁ ԴԱՇՏԻՆ ՄԷՉ

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

— 185 —

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Թարմութիւն . — Նորութիւն	Ականատես . — Աչքով տեսնող
Մերկացած . — Հանուած	Շրջագայութիւն . — Պտտելն
Մարդ . — Խոտաւէտ տեղ	Կարգաւորեց . — Կարգի դրաւ

1. Յովհաննէս , որ տղայքներէն ամենէն խելացին և չափահասն էր , ըսաւ ընկերացն . « Եղբարք , որովհետեւ այս անուամբ կ'ախորժիմ կոչել զձեզ և անշուշտ դուք ալ զիս , զի ամէնքնիս ալ եղբայր կը ճանչնաք զիրար , այնպէս չէ : — Այո՛ , այդպէս է : — Եղբարք , նստինք սա խոտերուն վրայ , ես ձեզ հարցումներ ընեմ և դուք ալ պատասխանէցէք . տեսեմ ո՛վ առաջ պիտի պատասխանէ : Սակայն ձեր ամէն մէկ պատասխանէն առաջ նախ պէտք է լա՛ւ մը խորհիլ : Կ'ընդունիք այս առաջարկս : — Այո՛ , կ'ընդունիմք սիրով , եղբայր : — Խոտերը երբէք իրենց գոյնը չէ՛ն փոխեր : — Ոչ , կը պատասխանեն տատամսելով : — Բայց , կ'աղաչեմ , լա՛ւ խորհեցէք . այս խոտերը կրնան միշտ կանաչ մնալ : — Այո՛ : — Սխա՛լ է , որովհետեւ առանց լաւ մը խորհելու կը պատասխանէք , չէք կրնար գիտնալ . մտածեցէ՛ք անգամ մը թէ ո՛ր և է բան մը միշտ մի և նոյն վիճակը կրնայ ունենալ , ամէն ինչ փոփոխութիւն կը կրէ : Երբ ունենաք ձեռքերնիդ ծաղիկ մը , և զայն հոտոտէք և տեղ մը դնէք , մինչեւ երեկոյ ի՛նչ կ'ըլլայ : — Իւր թարմութիւնը կը կորսնցնէ : — Իսկ երբ երկու երեք օր մնայ , ի՛նչ կ'ըլլայ : — Կը թառամի : — Շատ լաւ , եթէ տեսնէք ծառ մը գարնան

մէջ , ի՞նչպէս կը գտնէք զայն : — Կանաչ տերեւներով զարգարուած : — Չմեռուան մէջ ալ նոյնպէս կը տեսնէք զայն : — Ո՛չ , երբեմն տերեւներէն բոլորովին մերկացած կը տեսնեմք , երբեմն ճերմակ ձիւնով բռնաւորեալ : — Արդ կըրնա՞ք ըսել թէ ամէն բան կը փոխուի : — Այո՛ : — Յովակիմ , մարդուն վրայ ալ օրինակ մը տուր , հաստատելու համար թէ մարդն ալ փոփոխութիւն կրնայ կրել : — Այո , զի այն որ հարուստ է՝ կ'աղքատանայ , այն որ ողջ է՝ կը մեռնի , այն որ մանուկ է՝ կ'երիտասարդանայ , այն որ առողջ է՝ կը հիւանդանայ , այն որ տխուր է՝ կ'ուրախանայ , այն որ ուրախ է՝ կը տխրի : — Ապրիս , ահա՛ գոհունակութեան արժանի պատասխան մի : Այսպէս ահա խոտն ալ փոփոխութիւն կը կրէ . կը կանանչանայ , կը դեղնի , կը չորնայ , կ'ոչնչանայ . այնպէս չէ : — Այո՛ , այժմ՝ լաւ մը խորհելով կ'ըմբռնեմք թէ խոտը փոփոխութիւններ կը կրէ , ինչպէս ամէն բան : Բայց այդ փոփոխութիւններն ո՞ր ժամանակի մէջ կը կրէ . դարնան մէջ կը չորնայ խոտը թէ աչնան : — Չգիտեմք , բայց կը փափաքիմք սովորիլ : — Երբ դարնան մարդն երթանք , մեր ոտքին տակ կը կոխոտեմք , ի՞նչ բան : — Խոտեր : — Լաւ , այդ խոտերը կանա՞նչ են թէ դեղին : — Կանանչ : — Ուրեմն խոտերն ո՞ր ատեն կանանչ են : — Գարնան : — Երբ օգերը տաքնան , այդ կանանչ խոտերն ի՞նչ կ'ըլլան : — Կը դեղնին : — Ուրեմն ըսէ՛ . խոտերն ի՞նչ գոյներ ունեցան : — Կանանչ և դեղին : — Իսկ երբ չորնան , այլ եւս չեն ուտեր ոչխարներն այնպէս , որպէս կ'ուտէին կանանչ եղած ատեն : — Ո՛չ : Այս ատեն վարժապետն՝ որ ականատես եղած էր հեռուէն տղայոց այս քաղցր և օգտակար կրթական զբօսանաց , եկաւ և գովեց զանոնք և խոստացաւ ամէն չորեքշաբթի երեկոյ չըջագայութեան բերել :

Որովհետեւ օրը տարածամած էր , վարժապետը կարգաւորեց տղայքն և առաջնորդեց ի վարժարան :

Հարցմունք . — Ի՞նչ ըսաւ Յովհաննէս : — Աղէկ պատաս-

խաներու համար ի՞նչ պէտք է : — Մարդն ի՞նչ փոփոխու-
թիւն կը կրէ :

Բաղդասեղի բառեր . — Ծո-
վեղրն և ցամաքն : Արեւն
և Լուսինը : Դարբինն և
քաղաատուր : Մեքենա-
գործն և երկրագործն :

Ողղեկիք . — Հայրն
իւր ազուն կ'ապսպրէր որ
«սօխախ» չ'եղնէ : «Չօ-
պանին» ոչխարներն ո՛ւր
գացին : «Պայիրին» վրայ
ելաւ և նստաւ : «Չալը-
ներուն» մէջն ինկաւ :

Թռչունք . — Թռչուն
և հաւ կ'ըսուին այն կեն-

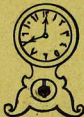
դանիներն , որ երկու ոտք , թեւեր և փետուրներ ունին :
Հաւ կամ թռչուն կ'ըսուին հաւն , աքլորը , տատրակը , վա-
ռեակը , բադը , սագն , աղանիւն , հնդկահաւը , սիրամարդն
և եկթանիկն :

Գծագրութիւն

Գաւաթ

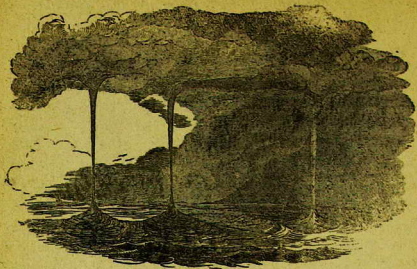

Ժամացոյց

Սեղան

Գ Ա Ս Ձ .

Թ Ա Թ Ա Ռ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ծ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Անօտրանալ . — Սէյրէկնալ
 Խտանալով . — Սըխնալով
 Կը խլէ . — Կը բըցնէ
 Աղմկայոյզ . — Աղմուկ հանող

Չափաւոր . — Չափ ունեցող
 Օդերեւոյթ . — Օդի մէջ երեւցած բան
 Կը բաղխուին . — Կը զարնուին

Կան շատ տեսակ հովեր , որոցմէ է նաեւ թաթառն . բայց կրնա՞ք ըսել թէ՛ ի՞նչ է հոնք : — Օդին մէջ ամպերէն յառաջ եկած շարժման կ'ըսուի հով : — Լաւ , բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ օդին մէջ շարժում կ'ըլլայ : — Երբ սաստիկ տաք ըլլայ , օդը տաքութենէն անօտրանալով կը տարածուի և իւր

առջի տեղը նեղ գալով՝ իրեն շուրջը գտնուած օգերը մէկ-
գի կը հրէ և ասով շարժում մը յառաջ կուգայ օգին մէջ :
Երկրորդ՝ այդ շարժումը ցրտութենէն ալ կ'ըլլայ , զի օդը
ցրտութենէն խտանալով իւր առջի տեղն իրեն լայն կուգայ ,
ուստի քիչ տեղւոյ մէջ կ'ամփոփուի . իսկ իրեն թափուը թո-
ղած տեղն՝ իւր շուրջը գտնուած օգերը կը վազեն , կը
գրաւեն , ուրկէ յառաջ կուգայ երկրորդ շարժումն : — Հո-
վերն անուն կամ սաստկութեան չափ ունին : — Այո՛ , հո-
վերն ունին սաստկութեան չափ , անուններ և կ'ըսուին զե-
փուռ , չափաւոր , սաստիկ հով , հիւսիսի հով , մրրիկ , մեծ
մրրիկ , փոթորիկ , ուրական , մեծ ուրական , որ ծառերն
արմատէն և շէնքերն հիմէն կը խլէ , խորշակ , որ քլասակար
հով մ'է և կը փչէ մնայուն ու ապականեալ ջուրց կամ տաք
անապատներուն վրայէն , և մահացու է : Թաթառն ամենա-
ահարկու օգերեւոյթն է : Երբ երկու հակառակ հովեր ի-
րարու հանդիպելով բաղխուին , ասկէ յառաջ կուգայ սար-
սափելի մրրիկ մը . այդ հակառակ հողմերն՝ ամպերը թան-
ձրացնելով մէջտեղը դատարկ խողովակի մը ձեւով զանոնք
մինչեւ ծովը կամ ցամաքը կ'իջեցնեն , որ արագութեամբ
յառաջ երթալով իրենց առաջ ի՛նչ որ պատահի՝ ծովու վրայ
նաւեր , ջուրեր , ցամաքի վրայ շէնքեր , կենդանիներ ևս , գե-
տինը կը տապալեն և ապա իրենց մէջ առնելով մինչեւ եր-
կինք կը հանեն և նորէն ուրիշ տեղ մը կը ձգեն : Թաթառն
երեւցած ատեն նախ աղմկայոյդ՝ խուլ աղմուկ մը կը լսուի
հեռուէն , և հետզհետէ կը զօրանայ այդ աղմուկը . նաւա-
պետը դիտեն թէ այդ՝ թաթառի առաջնորդ նշանակն է ,
ուստի կը ջանան պէտք եղած զգուշութիւնն ընել , որպէս զի
զոհ չ'երթան վտանգին :

Հարցմունք . — Ո՛ւրկէ յառաջ կուգան հովերն : — Ի՛նչ
պատճառաւ օգին մէջ շարժումներ կ'ըլլան : — Ի՛նչ է ու-
րականը , խորշակը , թաթառը : — Քանի՞ տեսակ հով գի-
տես : — Ի՛նչպէս կ'ըլլայ թաթառն :

Կրթանք . — Ինչպէս որ գրիչը կը գրէ , նոյնպէս ալ վրձինը կը նկարէ :

Ինչպէս որ աշխատասէրը աշխատելով երջանիկ կ'ըլլայ , այնպէս ալ ծոյլը չ'աշխատելով (Բնչ կ'ըլլայ) :

Ինչպէս որ խելացին ամեն մարդ կը սիրէ , այնպէս ալ անմիտն ամեն մարդ (Բնչ կ'ընէ) :

Ինչպէս որ բարի տղայն ամենէն կը յարգուի , այնպէս ալ չար տղայն ամենէն (Բնչ կ'ըլլայ) :

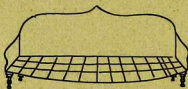
Ինչպէս որ աչքը պիտանի է տեսնելու , այնպէս ալ ձեռքը պիտանի է (Բնչ ընելու է) :

Խոհանոցի սպասք . — Պուտուկ , սան , տաշտ , շերեփ , ակիչ , կաթսայ , տապակ , թակոյկ , սրճաման , շունիտ , աղաման , սրուակ , սկաւառակ :

Մասարոյսք . — Ադամաթղի , որուն տերեւները թանձր են և լայն՝ աղնիւ պտուղ կուտայ : Խիւսենի , որուն տունկէն կը շինուի արարողը : Խնկենի , որոյ հոյզն է մաքուր խունկն : Հնդկեղէգն , ուրկէ կը հանեն շաքար :

Գիտելիք . — Օդաքարն , որ կը կարծուի թէ հրաբուխներէ օդին մէջ բարձրացած հանքային քարեր են , ունի այլ և այլ ծանրութիւն , և երկինքէն կ'իյնայ երկրիս վրայ՝ վերջին 50 տարուան մէջ 60 էն աւելի օդաքար կամ երկնաքար ինկած է Եւրոպայի և Ամերիկայի մէջ : 1884ի սկիզբները Թուրքիոյ հողին վրայ ալ ինկան օդաքարեր : Օդաքարն ինկած ատեն ահագին որոտում և լոյս մը կը հանէ :

Գծագրութիւն

Բազմոց

Գ Ա Ս Է.

ԻՆՉ ԲԱՆ ԹԷ ՕԳՈՒՏ ԵՒ ԹԷ ՎՆԱՍ ՈՒՆԻ

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Դաշոյն . — Խամա	վաճառք . — Ծախելիք
Կ'արբուցանէ . — Կը խմցունէ	Պատանք . — Պատելու կտաւ
Կ'ողողէ . — Զրով կը ծածկէ	Կը վարէ . — Կը քշէ
Կ'ապականէ . — Կ'աւերէ	Ուղի . — Ճամբայ

1. Գիտէք, տղայք, ինչ գործիքներ կը շինուին երկաթով: — Այո՛, երկաթով կը շինուին դանակ, դաշոյն, սուր, տապար, կացին, մանգաղ, ունելի, աքցան եւայլն, որք ամենն ալ պիտանի և օգտակար են, որովհետեւ դանակով կը կտրենք հաց, պանիր, միս. մանգաղով կը հնձենք ցորենը, և միւսներն ալ կը գործածենք ըստ տեղւոյն մեր պիտոյից համար: — Բայց սուրով չէ որ մարդիկ զիրար կ'սպաննեն, ինչպէս նաեւ կացինով, դանակով և դաշոյնով: — Այո՛, ատոնք թէ օգտակար են և թէ ֆնասակար, դաշոյնն օգտակար է, որովհետեւ զմեզ կը պաշտպանէ մեր թշնամւոյն դէմ. ֆնասակար է, որովհետեւ շատ մարդիկ կը վիրաւորէ և կը մեռցնէ: — Այսպէս է նաեւ ջուրը, զոր յաճախ տեսած էք ծովու և ցամաքի վրայ: Զուրն օգտակար է, որովհետեւ կը ջրէ տունկերը, բանջարներն, ծառերն, և կ'արբուցանէ զմարդիկ և կենդանիները: Զուրն է, որ կը վարէ նաւերը, կը դարձնէ ջաղացներն և կը շարժէ մեքենայները: Բայց ջուրը ֆնասակար է, որովհետեւ կ'ողողէ դաշտերը, կ'աւերէ պարտէզները, բանջարանոցներն, ուղիները, կ'ապականէ տունկերն և իւր մէջ կ'ընկզմէ նաւերն և թանկագին նիւթերը, վաճառքները, կենդանիներն և մարդիկ. ուստի կըր-

նամք ըսել նաեւ թէ՛ ջուրն օգտակար է , որովհետեւ մեր պէտքերը կը լեցնէ . մնասակար է , որովհետեւ մեր կեանքն և մեր ստացուածքը կը վտանգէ :

Հարցմուտք . — Ի՞նչ բաներ կը շինուին երկաթէն . — Ի՞նչ բանի օգտակար է երկաթն . — Ի՞նչ բանի մնասակար է երկաթը . — Ջուրն ի՞նչ բանի օգտակար է , և ի՞նչ բանի մնասակար . — Ըսէ՛ այնպիսի մարմիններ , որ թէ՛ օգտակար ըլլան և թէ՛ մնասակար :

Առածք . — 1. « Եթէ ապրինք՝ ապրանք պէտք է , եթէ մեռնիմք՝ պատանք . » — 2. « Առանց փուշի վարդ չ'կայ . » — 3. « Դուռդ գոցէ՛ , դրացիդ գող մի՛ բռներ » :

Ուղղելիք . — +աւազան . Դուռդ . Քաթուկ . ախաւնի . Խոնապան . +ինի . տանց . երբայր . հայրի+ . յաւ . յանել . յաւկիթ . յաղար . Դուշուն . ասեի . Քայլիլ . Խախիլ :

Գիտելիք . — Մէտէորայք չորս տեսակ են . հրային , ջրային , օդային և լուսնային : Օդային մէտէորայ կ'ըսուին օդին մէջ եղած այլեւայլ բաժանմունք , ինչպէս հով , մրրիկ՝ թաթառ :

Ջրեղէն մէտէորայ կ'ըսուին անոնք , որ երկրիս գոլորշիներէն յառաջ եկած են , ինչպէս են , մէգ , ցօղ , եղեամ՝ , ամպ , անձրեւ , ձիւն , կարկուտ : Լուսնային մէտէորաներն յառաջ կուգան արեւուն ճառագայթներէն՝ օդին մէջ գլտնուած գոլորշիներուն վրայ թափանցելովն :

Հրեղէն մէտէորայ կ'ըսուին՝ օդին մէջ երեւցած կրակէ երեւոյթներն , որոնցմէ են փայլակ , կայծակ և երկնաքար :

Գծագրութիւն

Չանգակ

Գիրք

Գ Ա Ս Ը .

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊՏՈՅՔ

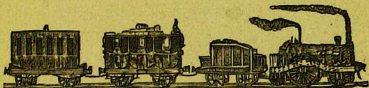
Գ Ա Ս Ս Ի Օ Պ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Ատաղձ . — Քէրէսթէ
 Անուաւոր . Անիւ ունեցող
 Կայմ . — Տիրէկ
 Առագաստաւոր . — Առա-
 գաստ ունեցող
 Հանճարեղ . — Խելացի

Եռանիւ . — Երեք անիւ ու-
 նեցող
 Անբաւական . — Չբաւող
 Ուղղուէր . — Կը շտկուէր
 Մեծահանճար . — Շատ խե-
 լացի

Ո՞վ կրնայ դիտնալ թէ մարդ քանի կերպով կրնայ ճամբորդել կամ պտըտիլ : Գիտեմ , պիտի ըսէք թէ շողենաւով , նաւով կը ճամբորդեն մարդիկ և կը պտըտին կառքով , ձիով եւայլն : Բայց ճամբորդութիւնն և պտոյտը շատ կերպով կ'ըլլայ և տեղի կ'ունենայ ծովու և ցամաքի մէջ . Յամաքի ճամբորդութեան կը ծառայեն ձիերն , ուղտերը , շորիններն , էշերն ինչպէս նաեւ բեռ , վաճառք և մարդը փոխադրելու համար՝ կառքերն և սայլերը . Բայց սոքա անբաւական ըլլալով մարդոց պիտոյից անմիջական գործադրութեանը՝ գիտուն մարդիկ խորհեցան և աւելի արագընթաց

կառք մի յօրինեցին , որ կը կոչուի շողեկառք . Սոյն շողեկառքն հնարեց ժօրժ Սթէֆլընսըն՝ Անգղիացի մեքենագործն

1830ին, Շոգեկառքն օրերով ճամբայները մի քանի ժամէն կ'երթայ, թռչունի նման կը սահի այն երկաթէ գծերուն վրայէն, որ գամուած են՝ գետնին երեսն ամրացած ատաղձներուն վրայ: Մինչդեռ ցամաքի վրայ կը տեսնուին ասոնք, 1884 Օգոստոս ամսոյն մէջ Ամերիկացի գիտունք տեսան որ, հողմն է որ նաւը կը վարէ անոր առագաստին մէջ լեցուելով, մտածեցին որ ցամաքի վրայ ալ առագաստաւոր կառք մը շինեն, քանի որ հողմն էր որ կը վարէր նաւը ծովուն վրայ, պիտի վարէր նաեւ կառքը ցամաքին վրայ՝ անոր առագաստին մէջ լեցուելով, բաւական էր որ իւր երթալիք ճամբան հարթ հաւասար ըլլար: Առագաստաւոր կառքն ունի կայմ և մի ղեկ մի, որուն միջոցաւ ո՛ր կողմն որ ուղղուի, հոն կ'երթայ. ահա այսպէս ցամաքին վրայ ալ ունե-

ցանք առագաստաւոր նաւ: Հին ժամանակ միայն նաւեր և նաւակներ կային ծովուն վրայ, վերջէն գիտունները խորհեցան և հնարեցին այնպիսի նաւ մը, որ շատ շուտ և առանց թիավարելու կ'երթար. տեսան որ ըքամին զօրաւոր լինելով իւր գէմն ելած ամէն առարկայները կը քշէր, կը տանէր,

շինեցին առագաստ մը, ուր լեցուելով հողմն առաջ կը մղէր նաւն և պէտք չէր թողուր թիավարելու: Բայց այդ ալ բա-

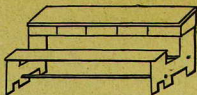
ւական չեղան . երբ վաճառականութիւնն յառաջ գնաց և ճանապարհորդութիւնք շատցան , գիտունները նորէն աշխատեցան , նորէն յողնեցան , նաւուն առագաստը վերուցին և աներ տեղ դրին մեքենայ մը , որ շողիով կը դառնար և նաւն ա՛լ աւելի արագ կը վարէր , և որովհետեւ շողին էր որ յառաջ կը վարէր , կոչուեցաւ շողենաւ , զոր հնարեց Ամբրիկայի Միացեալ-Նահանգաց Նիւ Իօրք քաղաքին մօտ ծնող այն մեծահանճար մարդը՝ Ռօպէրթ Ֆըլլթըն , որ ծնած էր 1807 ին : Մարդիկ ծովուն վրայ ունէին նաւ , նաւակ , շողենաւ , և ցամաքին վրայ շողեկառք և ճամբորդութեան ուրիշ միջոցներ , բայց այս ամենքը բաւական չսեպեցին , ուղեցին ծովուն վրայ ալ կառքով պտըտիլ , ինչպէս կ'ընէին ցամաքին վրայ : Անգղիացի ճարտարագէտք 1883 Յուլիս 28 ին հնարեցին ծովային երկանիւ կառքը : Թէրրի ճարտարարուեստն առաջին փորձն ըրաւ և յաջողեցաւ : Կայ նաեւ օդային ճանապարհորդութիւն , որուն վրայ խօսեցանք օդապարիկի դասուն մէջ :

Հարցմունք . — Ո՞վ գտաւ շողեկառքն և ե՞րբ : — Որո՞նք գտան առագաստաւոր կառքն և ե՞րբ : — Շողեկառքն և առագաստաւոր կառքն ի՞նչ միջոցով կ'երթան : — Ի՞նչպէս գտան առագաստաւոր նաւն : — Ո՞վ գտաւ շողենաւն և ե՞րբ : — Ո՛ւր և ե՞րբ ծնաւ Ռօպէրթ Ֆըլլթըն : — Ի՞նչ ազգէ էր :

Բացատրելի-խոսեր . — Սիրամարդ , ցուպ , աղեղ , նետ , ըստեպղին , բողկ , կաղամբ , շոմին , պրաս , լախուր :

Հաստատականք և՛ խցասականք . — Մրգավաճառն եկաւ : — Մրգավաճառն չ'եկաւ : — Դասերս կը պատրաստէի : — Դասերս չ'էի պատրաստեր : — Պարտիզին մէջ զքեզ տեսայ : — Պարտիզին մէջ զքեզ չ'տեսայ : — Կապիկը ծառէն իջաւ : — Կապիկը ծառէն չ'իջաւ : — Կրակը կը մարէր : — Կրակը չ'էր մարեր :

Գծագրութիւն

Գրասեղան

Դ Ա Ս Բ .

ԲԱՐԻՔՆ ԱՆՎԱՐՁ ՉՄՆԱՐ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Շ Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Անվարժ . — Չ'վարժուած
Չայնել . — Պօռալ
Դդում . — Խապախ

վաճառական . — Թիւճար
Խթել . — Մշտել [կ'առնէ
կը վարձատրուի . — վարձք

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ջարուհի և Ստեփաննոս լեռը կ'երթան փայտ կտրելու համար . ճամբան ձիւնի մէջ ընկղմած մարդ մը կը տեսնեն . Ջարուհի կը գթայ վրան , իսկ Ստեփաննոս անհող կը մնայ : Ջարուհի գիւղը կը վազէ , սայլապան մը օգնութեան կը կոչէ , որ կ'ազատէ մարդը : Ջարուհի կը վարձատրուի անկէ :

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

1. Ջարուհի և Ստեփաննոս ձմեռ ատեն լեռն ելան փայտ

ժողովելու, որովհետեւ աղքատ էին և չէին կրնար փայտ գնել: Գերեզմանատան մէջէն անցած ատեննին շիրիմ մը տեսան, կեցան անոր առջեւն և վրան գրուած սա գրերը կարդացին. «Ես գութ չ'ունեցայ, Աստուած զիս պատժեց»: Այս գրերէն շատ յուզուեցաւ Զարուհի, և մինչեւ իսկ լացաւ, որովհետեւ ս'ըբան որ ինք գթած էր, ընդհակառակն այնքան ալ անգութ էր իւր եղբայրն Ստեփանոս: Գերեզմանատունէն ելնելով եկան լերան մը ստորոտն, ուր տեսան ձիւներու մէջ թաղուած անծանօթ մարդ մը, որ թմրած էր ցուրտէն և այնպէս կ'երեւէր թէ կը քնանար: Զարուհի գթաց վրան, մօտեցաւ անոր, ձայնեց, խթեց, բայց մարդը չ'արթնցաւ: «Շարժէ, շարժէ, թերեւս արթննայ, ըսաւ Ստեփանոս ծաղրելով, թո՛ղ քիչ մը պակաս խմեր անպիտանը, չ'ես տեսներ, գինով մ'է, գինովի մը համար հոս պաղելո՞ւ եմք, Աստուած խելք տայ քեզ»: — Ի՞նչ, ըսաւ Զարուհի, թողունք որ մեռնի՞ ողորմելին. այս մարդուն կեանքն ազատել մեր պարտքն է, ես ի՞նչ որ կրնամ ընել պիտի ընեմ, եթէ դու չ'ես ուզեր ինձ օգնել և սպասել՝ գնա՛: » Ստեփանոս մէկդի գնաց ըսելով. «Ես այդքան գութ որ ունենայի, իմ վրայ կը գթայի »:

Զարուհի առանձին մնաց և մտածեց թէ ձիւնը կը տաքցրնէ, լաւ մը ձիւնով ծածկեց զայն, և ինք գիւղը վազեց. ճամբան գիպուածով գիւղացւոյ մը պատահեցաւ, որ սայլով կուգար, հասկցուց դէպքն, աղաչեց անոր ու գութը շարժեց, որպէս զի օգնէ իրեն: Գիւղացին հաւանեցաւ և Զարուհիի հետ ընկերանալով գնաց կէս մեռած մարդը գտաւ, և իւր սայլին վրայ դնելով տուն բերաւ: Ազատեցաւ մահուանէ մարդն, որ Զարուհիի գիւղին մօտ քաղաքէն հարուստ վաճառականի մը գրագիրն էր, և գործոյ մը համար հեռի գիւղ մը երթալով, վերադարձին սաստիկ ձեան բռնուած, իւր ձին կորսնցուցած, ինքն ալ ցուրտէն թմրած ինկած էր այն տեղ: Երբ վաճառականն իմացաւ Զարուհիին առաքինու-

Թիւնն՝ իւր սանն ըրաւ , կրթել տուաւ վարժարանի մէջ : Այն տեղ ալ իւր առաքինութեան փորձերը ցուցուց : Երբ Զարուհի մեծցաւ՝ լաւ , պարկեշտ , ուսեալ և առաքինի աղջիկ մ'եղաւ , և վաճառականն ալ ամուսնացուց զայն իւր գրագրին հետ , զոր մահուանէ ազատած էր Զարուհի : Այսպէս ահա Զարուհի ըրած « բարիքն անվարձ չ'մնաց » :

Իսկ Ստեփանոս եղբայրն , որ շատ անգութ էր , խեղճութեան մէջ ինկաւ , այնպէս որ ուտելու հաց իսկ չ'ունէր , և այն ատեն մէկը չ'գլթաց իւր վրայ , ինչպէս ինք չ'էր գլթար ուրիշին վրայ : Զարուհի օր մը կոչելով զայն իւր քովն՝ ըսաւ . « եղբայրս , հիմա կ'ուզես որ ուրիշ մը գլթայ քու վրադ . » — Ահ , պատասխանեց , երկու օրէ ի վեր հաց կերած չ'եմ . ինչպէս չ'եմ ուզեր : — Ահա , ինչպէս որ դու կ'ուզես որ ուրիշ մը գլթայ քու վրադ , այսպէս ալ ուրիշներ կ'ուզեն որ գլթաս դու իրենց վրայ . միտքդ բեր ձիւնին մէջ թաղուած մարդը . գիտես , ինչ ըսիր . չ'գլթացիր այն մարդուն . իսկ ես , այո՛ , գլթացի և երջանիկ եղայ , « զի բարիքս անվարձ չ'մնաց » : Լաւ միտքդ պահէ սա խօսքերն . « ինչ որ կ'ուզես որ մէկը քեզի ընէ , դու ալ անոր այնպէս ըրէ » : Այդ ձիւնին մէջ թաղուած մարդն իմ ամուսինս է այժմ . նա երջանիկ է , դու ապերջանիկ , դու չ'գլթացիր վրան , իսկ նա և ես կը գլթամք քո վրայ և կը նուիրեմք այս հինգ ոսկին , որպէս զի մխիթարուիս և փոխես չար բնութիւնդ » : Ստեփանոս ամչցաւ , զղջաց և լալով եկաւ համբուրեց քրոջը ձեռքն և ներումն խնդրեց :

Հարցմունք . — Ինչո՞ւ լեռն ելան տղայքն : — Ի՞նչ տեսան գերեզմանատան մէջ : — Ինչո՞ւ լացաւ Զարուհի : — Ի՞նչ տեսան ճամբուն վրայ : — Ի՞նչ ըսաւ Զարուհի և ինչ՞ Ստեփանոս : — Ո՞րն է առաքինի զաւակն : — Ի՞նչպէս փրկուեցաւ մարդն : — Ի՞նչ եղաւ Զարուհի : — Ի՞նչ եղաւ Ստեփանոս : — Ի՞նչ խրատ տուաւ Զարուհի եղբօրն :

Հաստատանքն և խոստատանքն . — Արեւը ծագեցաւ . —

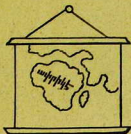
Արեւը չ'ծագեցաւ : — Եղբայրս բարի է . — Եղբայրս բարի չ'է :
— Գրիչ մը առի . — Գրիչ մը չ'առի : — Մեր տանը մօտ է
— Մեր տանը մօտ չ'է : — Թռչունը կ'երգէր . — Թռչունը
չ'էր երգեր :

Շարադրութիւն . — Պարտէզ , երկրագործ , խոհարար ,
տուն , հիւանդանոց , վարժարան , դասարան ⁽¹⁾ :

Քաղաքացի քտեր . — Ելախոտ , սպունգ , շերամ ,
սկաւառակ , գանգ , ատամն :

Ուղղելիք . — Քան+ատ , արգայ , հանկարծ , որսորջ , մի-
շատ , ջարջարել , յնձել , քունաւորել , ճառագայտ , հօտտել ,
շունջ , հիմար , թօք , լորջն , ջերմ , Կեղեցիկ , շոթել , փռնել ,
թուք , առաքինի , արձակել :

Գծագրութիւն

Աշխարհացոյց

(1) Իւրաքանչիւր բառին վրայ ի՞նչ գաղափար որ կրնաս յայտնել , գրէ :

ԴԱՍ Ժ.

Ա Ղ Օ Թ Գ Մ Ա Ն Կ Ա Ն

ԴԱՍԱԻՕՍՈՒԹԻԻՆ

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ն

Ներցուկ . — Պաշտպան

Մի՛ լքեր : — Մի՛ թողուր

| Խմբակ խմբակ — Խումբ խումբ

| Խոնած . — Ժողուած

Հաւատք , յոյս , սէր տո՛ւր ինձ , ո՛վ Տէր ,
 Ոյժ , միտք ու ջանք տո՛ւր խեղճ մանկանս .
 Տրկար եմ ես , ինձ նեցուկ լե՛ր ,
 Չարէն պահէ՛ զիս յաւիտեան :

Տէ՛ր , զիս՝ մանուկս մի՛ լքեր :

Սորվեցո՛ւր ինձ , ինչ որ բարի :
 Ինչ որ արդար է , ո՛վ իմ Աստուած .
 Սիրէ՛ , օգնէ՛ , Տէրդ աշխարհի ,
 Ձի գուժ՞ ու սէր ցուցիր մանկանց :

Տէ՛ր , զիս՝ մանուկս մի՛ լքեր :

Ձի , այո՛ , Տէ՛ր , դու տըւիր ձայն
 « Թոյլ մանկըսուոյդ տըւէք ինձ գալ ,
 Ազբայութեան՝ երկնից ճամբան
 Է այդ պիտեաց , թողէ՛ք ինձ գալ » :

Տէ՛ր , զիս՝ մանուկս մի՛ լքեր :

Ձիս պահպանէ՛ քո ձեռաց տակ ,
 Քու առջեւդ արդ խոնարհիմ
 Ե ուրջրդ խըռնուած խմբակ խմբակ
 Մանկանց հետ զիս օրհնէ՛ , Տէ՛ր իմ :

Տէ՛ր , զիս՝ մանուկս մի՛ լքեր :

Միշտ առաւօտ և երեկոյ ,
 Փառք քեզ , ո՛վ Տէր իմ , աամ , փառք քեզ ,
 Ձի տառ ինձ կեանք զըւարթ ու գոհ ,
 Ձի դու իմ միտքս լուսաւորես :

Տէ՛ր , զիս՝ մանուկս մի՛ լքեր :

Իմ ծնողացս տո՛ւր կեանք երկար ,
 Չախող գործէ զանոնք փրկէ ,
 Որ զիս հողան գորովաբար ,
 Չուրկ չը թողուն այս սուրբ յարկէ :

Տէ՛ր , զիս՝ մանուկս մի՛ լքեր :

Իմ ուսուցչաց՝ որ իբեւ հայր
 Ամէն ժամեր մեզ կըրթուիին
 Տան և յոգնին միշտ մեզ համար ,
 Տո՛ւր զուարթ օր , առողջութիւն :

Տէ՛ր , զիս՝ մանուկս մի՛ լըքեր :

Հարցմանք. — Տղայն ի՞նչ կը խնդրէ Տիրոջմէն : — Տղայն
 ի՞նչ սովորիլ կ'ուզէ : — Տէրն ի՞նչ ըսած էր : — Յիսուսի քով
 որո՞նք ժողվուած էին : — Տղայն ծնողաց և ուսուցչաց հա-
 մար ի՞նչ կը խնդրէ :

Բացատրենք բառեր . — Նապաստակ , ջորի , կատու , եզն ,
 ոչխար , եղնիկ , մարմարիոն , կաղապար :

Ետադրութիւն . — Ծովեզերք , անտառ , նաւ , գիւղացի ,
 դաշտ , ծառ , ջուր , երկինք , արեւ (1) :

Ուղղելիք . — Զէաղիլ , յարուստ , շշնամի , բարեգործ ,
 էերեւ , էաղեւ , երբալ , սարսափեւ , զուարտ , ընդեանուլ ,
 Բազաղ (2) :

Գծագրութիւն

Աթոռ

Թիկնաթոռ

(1) Ամէն բառերէն հինգական շարադրումիւններ ընել . ինչպէս . Տեսայ
 սիրուն մանկիկ մի երբ ծովեզերքը կը պտտէի . — Ծովեզերքը գացի . — Ծովե-
 զերքէն կուգաս . — Ծովեզերքը զով է . — Ծովեզերքն աւագուտ է :

Գ Ս Ս Ժ Ա .

ՄԱԳԼՅՈՂԻՔ ԿԱՄ ԿՐԾՈՂԻՔ

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

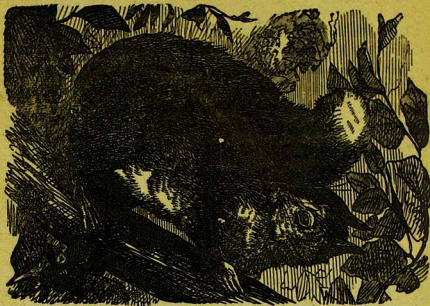
Սկիւր . — Մնճապ
 Ծաւի . — Անոյշ (աչք)
 Տաղախ . — Կիրով խառնած
 չամուր
 Կ'ամբարէ . — Կը դիղէ
 Բալուտ . — վայրի կաղին
 Կ'որսան . — Կը բռնեն

Կուղբ . — Գունտուղ
 Ճարտարապետ . — Գալֆայ
 Բնափայտ . — Ծառի բուն
 Մուշտակ . — Քիւրք
 Զրկիւր . — Զուր կրող
 Յարկ . — Սենեակ , տան
 խաթ , տուն :

Տղայք , ի՞նչ կ'ընէք , երբ ուզէք ծառէ մը վեր ելնել .
 ի՞նչ կ'ընէ կապիկն երբ փայտէ մը վեր ելնէ , ո՞վ գիտէ .
 — Ծառը կամ փայտը բռնելով վեր կը սողոսկի : — Ի՞նչ
 կ'ըսեմք այդ գաղափարն յայտնելու համար . գիտէք : — Ո՛չ .
 — Կ'ըսեմք մագլցել , ուստի երբ տեսնէք մէկն որ ծառէ մը
 վեր կը սողոսկի , ի՞նչ կ'ըսէք : — Նա ծառէն կը մագլցէ : —
 Իսկ այն կենդանիներն , որ բնութիւն ունին մագլցելու , ի՞նչ
 կ'ըսուին : — Մագլցողք : — Բոլոր մագլցող կենդանիները
 միանգամայն կրծող են՝ այսինքն իրենց սուր ակռաներովը
 կը կրծեն փայտեր , ծառեր և՛ . ինչպէս է մուկն , կապիկն .
 մտիկ ըրէ՛ք . պիտի ըսեմ ձեզ թէ ո՞րք են մագլցողք կամ
 կրծողք :

Սկիւրը , որ կրծող կամ մագլցող կենդանիներէն է ,
 ունի առաջնատամներ , երկար և սուր , որոցմով ամուր մար-

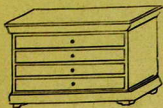
ճին : Սկիւրն ունի երկար և ստուար պոչ մը , որուն հովան-
ւոյն տակ կը հագգչի արեւ տտեն , ինչպէս նաեւ ունի երկու
միններ կը ծամէ : Սոյն ակռայներն որչափ որ կտրեն մար-
միններ , այնչափ կը մաշին և որչափ մաշին այնչափ ալ կ'ա-

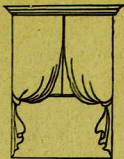
ծաւի աչքեր : Իւր կերակուրն է պտուղ , ինչպէս . ընկոյզ ,
կաղին և ծառի ոստեր , սերմեր ևս : Սա սիրուն , ճարպիկ ,
արագաշարժ և սաստիկ երկչոտ անասուն մ'է , ծառերէն
վեր կը մագլցէ և զարմանալի արագութեամբ մէկ ճիւղէն
միւսը կը ցատկէ : Յմեռը խոռոչներու մէջ կամ հողին տակ
կը բնակի և հոն կ'ամբարէ իւր պաշարը՝ կաղին , ընկոյզ ,
չոր սերմեր , բալուտ : Իւր առջի թաթիկներով պտուղը կը
բռնէ . պտուղն ուտելու համար ետեւի ոտքերուն վրայ կը
նստի : Սկիւրը կ'որսան իւր փափուկ և ազնիւ մորթին հա-
մար : Կ'ապրի չորսէն մինչեւ վեց տարի :

Բացատրելի բառեր . — Բամպակ . զանկապան . հայելի .
խողանակ . վրձին . թիկնաթու :

Գծագրութիւն

Դարակ

Վարագոյր

Նախնական գրութիւն

Սիրելի Հայր իմ ,

Այս օր գիրքս աւարտեցի , և վարժապետս ինձ պատուիրեց որ Մայրենի լեզուի Տարերը մի առնեմ . հայրիկ , ինձ Տարերը մը ա՛ռ որ կարգամ և բան սովորիմ և քեզ աղօթեմ :

Եւ երբ սոյն նոր դասագիրքս առնեմ , առաւել պիտի աշխատիմ , և առաւել գոհ և ուրախ պիտի ընեմ թէ զՁեզ և թէ վարժապետս , որ շատ կը սիրէ աշխատասէր տղայքն :

Մատուցանելով որդիական խոնարհ յարգանքներս ,

Մնամ

1888 Յունվար 20

Իսկիտար

Հնազանդ որդի Չեր
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

2. Ալպեան մկան կամ արջնամկան կամ մկնարջին ստորին շանկուաները կարճ են, աղօրիքը խողովակաւոր, 10ը վերի կղակին և Յը վարի կղակին վրայ շարուած են: Ոտներն ու թաթիկները կարճ են, պոչն ալ կարճ, իսկ գլուխը լայն և տափակ է, և մարմինն ալ մագոտ: Մա բարձր լերանց վրայ կը բնակի. պտուղներով և ծառերու արմատներով կ'ապրի ընդհանրապէս:

Ուղղնիք. — հաղթել, յեղուլ, փարեկամ, փարփարոս, հաւիտեան, հաջողակ, հառաջադէմ, հանդիմանել, խորհուր՛, փոքրաիք, քոքը:

Նամակագրութիւն

Սիրելի Մայր իմ,

Ինձ պատուէր տուիր որ դասերս լաւ պատրաստեմ, լռիկ մնջիկ աշխատիմ, դասատուիս խօսքերը մտիկ ըեւեմ, որպէս ղի անոր սիրելի լինիմ, չար և ծոյլ տղաքներէ զգուշանամ. այդ ամենքն ըրի և վարժապետս ինձ սիրուն պատկեր մը տուաւ: Կը խնդրեմ որ ուրիշ խրատներ ալ տաք ինձ: Ընդունեցէք որդիական յարգանքներս:

Մնամ

1891 Յունիս 10

Իսկիստար

Հլու զաւակդ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

3. Կուղբը կրծող կենդանեաց ամենամեծն է. կը գտնուի ընդհանրապէս Քանաատայի և Ասիոյ հարաւակողմերն, իսկ Եւրոպիոյ մէջ շատ քիչ, Կուղբերն Յունիս կամ Յուլիս ամսոց մէջ կը ժողովուն երեք հարիւրի չափ և խմբովին կը բնակին գետի եզերք մը և մէկ եզերքէն միւսն անցնելու համար հարիւր ոտք երկայնութիւն ունեցող շէնք մը կը շինեն իրենք իրենց, իրենց մէջ կան գործաւորներ, ճարտարապետներ, հիւսներ, ջրկիրներ, տաղախ շինողներ, ևս Սորա գորտի նման երկակենցաղ են. գլուխնին կլոր, ականջնին կարճ, մատներնին սեղմեալ է և մաշկաւոր՝ բազին նման. իրենց մորթէն խիստ թանկագին մուշտակ կ'ելնէ, Կուղբն՝ առջեւի և ետեւի անդամներուն վրայ լողացողական թաղանթ ունենալուն համար խիստ լաւ կը լողայ, Մաաաղ ծառի արմատներով կ'ապրի և իւր ամուր կտրողներով, որք սղոցի տեղ կը ծառայեն, կարող է մինչեւ իսկ բնափայտ մի սղոցել և կտրել քիչ ժամանակի մէջ, Գետեզերքը գտնուած

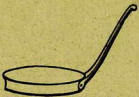
Ծառերը վար ձգելէն յետոյ իւր ակռայներովը կտոր կտոր կ'ընէ զանոնք, յետոյ ուրիշ կուղարեր կուգան խմբովին, անոնց վրայի ոտներն և տերեւները կը կտրեն, կը մաքրեն, ուրկէ վերջը նոյն կուղան առջեւի թաթերով այդ մաքրած ծառերը մէկիկ մէկիկ բռնելով կը ցըցէ եղբարք, կը հիւսէ սասերով, այլք ցիցերուն մէջտեղ կը լեցնեն հող կամ կաւ, զոր իրենք կը շաղուեն իրենց ոտքովն և կը շինեն շաղախ այդ շաղախը կը ծեփեն իրենց պոչովն, Այլք շաղախ կը բերեն մեծ քանակութեամբ իրենց կոկորդովն կամ առջեւի ոտներովն. այսպէս միմեանց օգնութեամբ պատուար մը կը շինեն. Կուղան իւր բնակարանը շինելէն վերջն, ինքը կ'ապաստանի մէջը. Բնակարանն ունի սենեակներ և յարկեր, վերինը՝ ջրէն վեր, իսկ վարինը՝ ջրէն վար, ուր կը պահուէր տի օրսորդներուն ձեռքէն ազատելու համար. վերի յարկին մէջ կը քնանայ. մուտքը միշտ վարի յարկէն կ'ըլլայ:

Ուղղելիք. — յաւատարիմ, փանաւոր, մտկուր, Կամ, որձանք, Կարշելի, սանցել, երէ, ճամփայ:

Գծագրութիւն

Սան

Տապակ

Պնակ

Նամակագրութիւն

Սիբեւի Մայր Իմ,

Անցեալ կիւրակէ երբ եկեղեցիէն տուն կը վերադառնայինք, ճամբուն վրայ շաքարավաճառք տեսելով թախան-

ձեցի որ ինձ շարքար առնէք, իսկ դուք ըսիք թէ չ'վայլեր ճամբուն վրայ շարքար առնելն . հայրիկդ կը բերէ : Մտածեցի թէ պակասութիւն մ'ըրած եմ, ուստի կուգամ ներողութիւն կը խնդրեմ :

Մատուցանելով որդիական սէրս ,

Մնամ

1888, Օգոստոս 10
Իւսկիտար

Հնազանդ որդիդ
ԱՋԱՐԻԱ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

4. Առնէտն երկայն ու բարակ պոչ մ'ունի, և իւրաքանչիւր կզակին վրայ վեց աղօրիք : Պատառատող և վնասակար կենդանի մ'է, մինչեւ իսկ հաւերն ու վառեակները կը խեղդէ և կատուին հետ կը կռուի : Առնէտը կը բնակի տուներու մէջ : Մուկերը շատ տեսակներու կը բաժնուին . 1. Սեւ մուկ . 2. Կարմիր մուկ, որ խիստ խոշոր է . 3. Պարզ մուկ : Ուղղելիք . — « Իծծուն » զըշ. տուաւ : « Տօպրակին » մէջ գրաւ : « Պաղնիք » գացին : « Ինչտար » բան էր որ : « Էրկընքի ասղերը » չ'են համրուիր : « Չիյտեր » որ ըսէր : « Տուտախները » այրեցաւ : Մառին « Թէբէն » ելաւ : « Խայրէթ » ըրէ որ լմնցունես :

5. Կապիկը կը բնակի ընկերակցութեամբ, մադլցելով ծառերը՝ պտուղներ և խաւարծի ծիլեր կ'ուտէ : Իւր ձեռներն ու ոտներն երկար են և մազոտ : Մատներն ու դէմքը քիչ շատ նմանութիւն ունին մարդու դիմացն ու մատանց : Կապիկներն եթէ վտանգի մը պատահելու ըլլան, միմեանց կ'օգնեն : Անգամ մը փոքրիկ կապիկ մը ելաւ բարձր ծառի մը դագաթն, արծիւն որ օդին մէջ կը թռչէր, զայն տեսնելով յարձակեցաւ վրան, բռնեց զայն, և իւր սուր ճանկերովը պիտի պատառէր, բայց փոքրիկ կապիկն իւր ձեռքերովն ուժով մը բռնեց այն ոտն, որուն վրայ նստած էր և ողբալի աղաղակներով սկսաւ օգնութեան կանչել միւս կապիկները : Բոլոր շրջաբնակ կապիկները լսելով սորա ձայնը

վաղեցին եկան ծառն ելան, միմեանց փարելով մօտեցան խեղճ կապիկին, պաշտպանեցին զայն և արծիւին բերնէն ազատելով արծիւն ալ լաւ մը ծեծեցին, փետուրները փետեցին, գլուխն արիւնեցին, թեւերը կոտորեցին և թողուցին գացին :

Հարցմունք . — Որո՞ւ կ'ըսուի մագլցող : — Ի՞նչ գիտես սկիւրին վրայ : — Ի՞նչ գիտես մկնարջին վրայ : — Ի՞նչ գիտես կուղբին վրայ : — Ի՞նչ գիտես առնէտին և կապիկին վրայ :

Ուղղնչիք . — Ի՞նչ ունիս « քի » : « Անխըտար » ըսինք, բայց մտիկ չ'ըրաւ : « Անկանճներէն » քաշեց : « Պարէ » դու ըսէիր : « Խուշը » թռաւ : « Օխտը » օր անօթի մնացեր է :

Բաղադրանայ ասացողածք . — Թռչունը սիրուն է . մեր թռչունը սիրուն է . մեր գիւղին թռչունը սիրուն է . մեր գիւղին տան թռչունը սիրուն է . մեր գիւղին տան սենեկին թռչունը սիրուն է . մեր գիւղին տան սենեկին դիմացի անտառին թռչունը սիրուն է : — Մեր փղբրիկ թռչունը սիրուն է . մեր տգեղ թռչունը փախաւ . մեր գեղեցիկ թռչունը կ'երգէ :

Գծագրութիւն

Մանգաղ

Գերանդի

Նամակագրութիւն

Սիրելի Մայր իմ ,

Դասերս լաւ պատրաստելու համար ուսուցչէս սա դե-
ղեցիկ պատկերն ընդունեցայ , զոր կը յանձնեմ Քեզ ի
պահ : Ընկերս՝ Յակոբոս իւր դասերը չէր պատրաստած ,
ուստի խստիւ պատժուեցաւ և հրապարակաւ յանդիմանուե-
ցաւ :

Մայր , ի՞նչ գէշ բան մ'է յանդիմանուիլն : Այսուհե-
տեւ պիտի ջանամ ամէն առաւօտ կանուխ ելնել և լաւ մը
սերտել դասերս :

Մնամ

Ձեր մայրական խրատուցը կարօտ

Հլու որդիդ

ԶԱՐՄԱՅՐ ԱԼԻՔՍԱՆՅԱՆ

1888 Փետր. 5

Իսկիւտոր

Գ Ա Ս Ժ Բ .

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՇՈՒԿԱՅԻ ՄԷՉ

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Մակարկութիւն . — Բազարըդ		Ներբան . — Տապան
Շուկայ . — Չարշի		Առուտուր . — Առնել ու տալն

Չաւակս , զքեզ շուկայ պիտի դրկեմ , որպէս զի ձե-
ռօրդ առնես ոտիցդ կօշիկն և սակարկութիւնը դու ընես .
դիտեմ որ աղէկ կաշին չես ճանչնար , բայց հոգ չէ , կամաց
կամաց կը վարժուիս , հերիք է որ նախ սակարկութիւն ընել

տորվիս : Ա՛ռ սա շորս մէճիտը : քանի՛ զըշ տուի հիմա : —
Հայրիկ , այս մէկ մէճիտը քանի՛ զըշ . է : — Քսան զըշ : —
Ուրեմն ութսուն զըշ տուիր : — Զանա՛ որ երկու մէճիտէն
աւելի չ'տաս , քանի՛ զըշ . պիտի տաս : — Քառասուն զըշ : —
Տղայն շուկայ ելաւ և կօշկակարի մը խանութը մտնելով խօ-
սեցաւ այսպէս . « Ոտքիս յարմար կօշիկ մը կ'ուզեմ , կաշին
աղէկ տեսակէն ըլլայ , կարերն աղէկ կարուած ըլլան : » —
Շնոր աղէկ , երեք շարածէ 'ի վեր է որ մէկու մը երկու
զոյգ կօշիկ կարած եմ , բայց ցարդ ոչ ոք երեւան ելաւ .
չատ աղէկ ապրանք մ'է , կը յուսամ թէ մին կը յարմարի
ձեր ոտքին : — Կ'ուզեմ տեսնել , եթէ ձանձրոյթ չ'լինիր
քեզ : — Ո՛չ բնաւ , իմ պարտք" է այդ : — Ա՛հ , շատ սի-
րուն , շատ կոկիկ կօշիկ մ'է , բայց տեսնեմ , ոտքիս պիտի
յարմարի : — Քիչ մ'ալ կոխէ ուժով : — Ո՛ւյ , շատ դժուա-
րութեամբ հագայ . մատներս կը սեղմուին , ներբանս կը նե-
ղուի , այս շատ փոքր է ինձ համար : — Հանեցէ՛ք ուրեմն
այդ , այս երկրորդը կարծեմ կը յարմարի : — Այս աղէկ
է . ոտքս բնաւ չ'նեղուիր . հայրիկս ըսաւ որ ոտքս չ'սեղմող
կօշիկ մը առնեմ : — Ահա՛ ոտքիդ համար յատկապէս շին-
ուած կօշիկ մը : — Ի՞նչ պիտի վճարեմ ասոր : — Երեք մէ-
ճիտ : — Ես այդչափ ստակ չ'ունիմ , մնաք բարով : — Ո՛ւր ,
բարի տղայ , եկ , կը համաձայնիմք : — Բայց հայրիկս ըսաւ
որ՝ այն որ առաջին անգամ սուղ կ'ուզէ , անոր խանութը
մի՛ կենար : — Ա՛խ , սատանայ հայր : — Ի՞նչ պիտի վճա-
րեմ : — Տասն զըշ . պակաս տո՛ւր , բարի տղայս : — Զիս կը
կատողեցնես : — Ո՛չ , բարի զուակս , եկ , պիտի տամ ա-
ժան գնով : — Քսան և հինգ զըշ . ահա՛ , աւելի չ'ունիմ :
— Այո՛ , քսան և հինգ զըշ ի կ'ուտամ , բայց կը խնդրեմ
որ ինձմէ առուտուր ընէ՛ք այսուհետեւ : Հայրն երբ տեսաւ
որ ոչ թէ երեսուն զըշ ի՛ւյլ քսան և հինգ զըշ ի գնած է
և մնացածն իրեն բերած է և մանաւանդ թէ շատ արթուն
տղայ մ'է , խանութ մը բացաւ անոր :

Հարցմանը . — Հայրն ի՞նչ հարցուց տղուն : — Տղայն ի՞նչ պատասխանեց : — Ինչո՞ւ շուկայ գնաց : — Ի՞նչպէս խօսեցաւ կօշկակարին հետ : — Տղայն խարուեցա՞ւ : — Հայրն ի՞նչ ըրաւ :

Ուղղելիք . — Առաւօտուն կանուխ գնաց , որպէս զի ուշ չէր : Դասերը լաւ մը կը պատրաստէ , որպէս զի չ'պարտուէր : Երեկայ իջաւ , որպէս զի պաշար ունէր : Յամաքով ճամբորդեց , որպէս զի ապահով էր : Մուրացկին տասն փարայ տուի , որովհետեւ աղքատ չէր : Չէր կրնար քալել , որովհետեւ շատ սղախիկ չէր : Ե՛րբ մ'էր , ուստի պատժուի :

Գիտելիք . — Մեզուն զարմանալի փութաշանութիւն մի ունի . ամբողջ ամառը գործով դբաղած է : Նա առաւօտուն կանուխ կ'ելնէ և բզկալով կը թռչտի ծաղկանց վերայ , ծաղկանց հիւթը կը հաւաքէ , կը շինէ մեղր , Մեղրէն կը շինեն շաքար :

Երկու կրամ շաքար շինելու համար պէտք է 125 ծաղկանց գլուխներ . մէկ քիլոկրամ շաքարի համար 125,000 ծաղիկ . իսկ մէկ քիլոկրամ մեղրի համար 75,000,000 ծաղիկ : Տեսէ՞ք ի՞նչ արագութեամբ , ի՞նչ փութաշանութեամբ կ'աշխատի մեր շապիկին կոճակին չափ եղող այդ փոքր կենդանին . դուք , մանկիկներ , ո՞րչափ աշխատելու էք քանի որ շատ մեծ առաւելութիւն ունիք մեղուէն :

Նամակագրութիւն

Ազնիւ Ընկեր իմ ,

Հայրիկս հրաման տուաւ որ վաղը՝ կիւրակէ առաւօտ եկեղեցւոյ աւարտումէն յետոյ միասին խաղանք մեր տան պարտիզին մէջ :

Արդէն ժամադրութիւն ըրած էինք և դու խօսք տուած

էիր կիւրակէ որ մեր տունը դալ . կը խնդրեմ որ կատարէք
ձեր խոստումը :

Հայրիկս ու մայրիկս շատ ուրախ պիտի լինին երբ մի-
տին ճաշեմք ձեզ հետ և ապա երթամք խաղալու :

Ընդունեցէք շնորհակալեացս հաւաստին :

1898 Յունուար 2

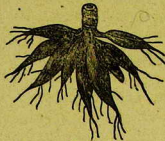
Իսկիտար

Մնամ ընկերդ

ՅՈՎ. ԷԱՆՆԵՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Ուղղարմատ

Ելնդաւոր

Դ Ա Ս Ժ Գ .

Ա Ր Մ Ա Տ Ն Ե Ր

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

— 1898 —

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Պտկունք . — Ֆիլիս

Ելնդաւոր . — Ուռեցք ունե-
ցող

Խոչքորակ . — Տեսակ մի բոյս

Մաշ . — Պէզէլեա

Կնձնի . — Գարա աղած

Գորգինա . — Երլարզ չիչէյի

Գիշերազուարճ . — Կէճէ սէ-

ֆա

Դիուզ . — Պէօհրիւճէ

Յոյսերը գործարանաւոր էակներ են, զի կը սնանին և արգիւնք յառաջ կը բերեն, երկու տեսակ գործարաններ ունին . 1. Մնանելու գործարաններ . 2. Արդեանց գործարաններ : Մնանելու գործարաններն են . արմատը, ցօղունը, տերեւը, պտկունքն . արդեանց գործարաններն են . ծաղիկը, պտուղը, սերմն : Արմատները կը բաժնուին այլ և այլ տեսակներու, որը են . ոռոգարմատ, նիւսնատ արմատ և օղային, խաղաղնալ, նշնառոր, միամեայ, երկամեայ արմատներ : Ուղղարմատ է վերոյնշանակեալ կնձնիին արմատը, կաղնիինն, ընկոյզենւոյնն : Եկամուտ է՝ եղէգանն . օղային է՝ բաղեղինը . բաղադրեալ է՝ խոչքորակինն . ելնդաւոր է՝ գորգինայինը . միամեայ է՝ դիշերազուարճինը, խաչխաչինը, հազարինը, ցորենինն . երկամեայ՝ ստեպղինինը, կաղամբինը :

Հարցնողք . — Յոյսերը ժանի՞ գործարաններ ունին : — Որո՞նք են սնանելու գործարանները : — Քանի՞ տեսակ արմատ կայ : — Ըսէ՞ բոյսեր, ծառեր, որոց արմատները ուղղարմատ, եկամուտ, օղային, ելնդաւոր, միամեայ ևս ըլլան :

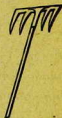
Գծագրութիւն

Թի

Յնցուղ

Տրմուղ

Նամակագրութիւն

Համեստունի քոյր իմ,

Երեկ առաւօտ շրջագայութեանս ժամանակ՝ երբ ինձմէ ուղեցիր շաքար մի, ես չ'տուի. բայց վերջը մտածելով որ ըրածս կոշտութիւն մ'էր, շատ ցաւեցայ և զղջացի:

Այժմ կուգամ ներողութիւն խնդրել ի քէն և նուիրել փոքր տուփ մի շաքար, զոր նուիրած էր հայրիկս անուանս տարեդարձին օրը և զոր ես պահած էի իննամօք:

Ընդունէ, սիրելի քոյր իմ զայն, ինչպէս նաեւ եղբայրական սէրս, զոր կը ներկայացնեմ քեզ ներկայիւս:

1898 Փետրուար 18

Իսկիստար

Մնամ եղբայրդ

ՍՄԲԱՏ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ

Գ Ա Ս Ժ Գ.

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՅՆԵՐ

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

—1891—

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Նկարիչ . — Պատկերհան

Խառնուրդ . — Խառնուածք

Մանուշակագոյն . — Մէնէկ-
չէի գոյն

Նարնջագոյն . — Նարնջի գոյն

Վրձին . — Ֆլորչա

Մոխրագոյն . — Մոխրի գոյն

Գունաւոր պատկերի մը մէջ դուք տեսած էք նարնջագոյն, մոխրագոյն, կանաչ գոյն, բայց չէք գիտեր թէ նկարիչն ինչպէս շինած է զանոնք կամ եթէ աւելի գոյներ ու-

նենալ ուղէ ի՞նչ կ'ընէ : Բուն գոյներն երեք տեսակ են , որ կը կոչուին Ն-ին-չ-ն կամ Պ-ը և են . կարմիր , դեղին և կապոյտ : — Բայց ինչո՞ւ նախնական կը կոչուին առո՞նք : — Որովհետեւ իրենց մէջ ուրիշ գոյն խառնուած չ'է : — Հիմա , Շո՛ւշան , ըսէ , նարնջագոյնը նախնական է , կանաչը , մանուշակագոյնն : — Ոչ , որովհետեւ նախնական գոյները միայն կարմիրը , դեղինն և կապոյտն են : — Ի՞նչ կը կոչուին այն գոյները , գիտէք , որ պարզ գոյներէն կը շինուին : — Ոչ , — կը կոչուին Երկ-եր-ու-ն կամ Բ-ը-ր-ե-ու գոյն , որովհետեւ երկու կամ աւելի գոյներու խառնուրդէն բաղադրուած շինուած են : Նարնջագոյնը բաղադրեալ կամ երկրորդական է , որովհետեւ ուրիշ գոյներու խառնուրդովը կը շինուի . զայն շինելու համար կ'առնուովք աման մը , քիչ մը ջուր կը լեցնեմք մէջը , վրձինն ալ կ'առնուովք , անով քիչ մը կարմիր , քիչ մ'ալ դեղին կ'առնուովք և կը խառնեմք ջուրին մէջ , որովք կը շինուի կանանչն : Մանուշակագոյնը շինելու համար կարմիրն և կապոյտը կը խառնեմք ջուրին մէջ , որովք կը շինուի մանուշակագոյնն . ուստի նարնջագոյնը , կանաչն և մանուշակագոյնն (1) ի՞նչ գոյներ են : Երկ-եր-ու-ն կամ Բ-ը-ր-ե-ու :

Հարցմունք . — Ո՞րք են նախնական և երկրորդական գոյներն : — Ինչո՞ւ համար այնպէս կը կոչուին : — Ի՞նչ ըսել է խառնուրդ : — Երբ գաւաթ մի գինի և բաժակ մի ջուր իրարու հետ խառնեմք , ի՞նչ ըրած կ'ըլլամք :

Շարադրութիւն . — Աքաղաղ , երկաթագործ , սայլապան , մուրացիկ , եկեղեցի , վարժարան :

Կրթմանք . — Բարիզ Գաղղիոյ մայրաքաղաքն է . Գաղղիա Եւրոպիոյ ամենէն նշանաւոր Տէրութիւնն է : — Բարիզ ի՞նչ է . Գաղղիա ի՞նչ է և ո՞ւր : — Աշխարհ հինգ մասերու կը

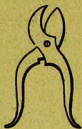
(1) Գիտնալ թէ հետեալ բառերն ի՞նչպէս շինուած են . Թխագոյն , կապտագոյն , կարմրագոյն : — Հետեւեալներուն զիծերը վերցուր եւ միացուր , կարմիր-ա-գոյն , վարդ-ա-գոյն , կանաչ-ա-գոյն , մոխր-ա-գոյն , նարինջ-ա-գոյն , մանուշակ-ա-գոյն , գորշ-ա-գոյն :

բաժնուի , Եւրոպա , Ասիա , Ափրիկէ , Ամերիկա , Ովկիանիա :
 — Աշխարհս քանի՛ մասերու կը բաժնուի : — Ռուսիա Եւրո-
 պիոյ մէջ է . մայրաքաղաքն է Ս. Փետրոսպոլսկ : — Ռուսիա
 ո՛ւր է , մայրաքաղաքն ո՛րն է : — Թուրքիոյ մայրաքաղաքն է
 Կոստանդնուպոլիս . — Կոստանդնուպոլիս ի՞նչ է :

Գծագրութիւն

Բահ

Կարիչ

Բրէչ

Նախակագրութիւն

Ազնիւ ընկեր իմ ,

Ձեր ՏԱՐԵՐԻ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ դասագրքին խիստ
 պէտք ունենալով այսօր , Կիւրակէ , որովհետեւ երկուշաբթի
 աւուր դասս պիտի պատրաստեմ , կը խնդրեմ որ գրաբերիս
 հետ ինձ զրկէք շուտով , և ընդունիք շնորհակալիքս :

Մատուցանելով յարգանացս հետ եղբայրական սէրս ,

1892 փետրուար 10

Իակիաթար

Մնամ ընկերդ

ՎԱՂԱՐԵ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Գ Ա Ս Ժ Ե .

Ե Ր Գ

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Տ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Սպասում է . — Կ'սպասէ	Արեգ . — Արեւ
Միծեռնակ . — Գրքլանդըճ	Կաուր : — Տանկը
Թռչում ես . — Կը թռչիս	Ալեւոր . — Մերունի

Միծեռնակ , ծիծեռնակ
 Դու դարնան սիրուն թռչնակ ,
 Դէպի ո՛ւր , ինձ առնա՛ ,
 Թռչում ես այսպէս արագ :

Ա՛խ , թռչի՛ր , ծիծեռնակ ,
 Մընած տեղս Աշտարակ ,
 Անդ շինի՛ր քո բունը
 Հայրենի կաուրի տակ :

Անդ՝ հեռուն ալեւոր
 Հայր մ'ունիմ սրգաւոր ,
 Որ մինակ իւր որդւոյն
 Սպասում է օրէ օր :

Երբ տեսնես դու նորա՛
 Ինձնից շատ բարեւ արա՛ ,
 Ասա՛ , թո՛ղ նստի լայ
 Իւր անբաղդ որդւոյն վրայ :

Դու պատմէ , թէ ինչպէս
Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես ,
Միշտ լալով ողբալով
Կեանքս մաշուել , եղել կէս :

Ինձ համար ցերեկը
Մութ է չրջում արեգը ,
Գիշերը թաց աչքիս
Քունը մօտ չը գալիս :

Հարցմանը. — Աշտարակ ինչ բանի անուն է : — Հայրն
որո՞ւ կ'սպասէ : — Միծեռնակն ինչ պիտի ըսէ հօրն :

Բաղադրանայ-սասցոռածք. — Սենեակը . Մեր սենեակը . Մեր
տան սենեակը . Մեր գեղեցիկ տան սենեակը . Մեր գեղե-
ցիկ տան մեծ սենեակը . Մեր մեծ ու գեղեցիկ տան փոքր
սենեակը . Մեր մեծ ու գեղեցիկ տան վերի սենեակը :

Շարադրանթիւն . — Անբան , տաղաւար (շատրը) , տա-
պար , գող , քարափ , քահանայ , վարժապետ , վարդապետ ,
վարդ , սոխակ :

Նախակարգութիւն

Սիրելի Հայր իմ ,

Վարժապետս ինձ այսօր բարոյական գեղեցիկ պատմու-
թիւն մը ըսաւ . շատ զգածուեցայ և շատ սիրեցի զայն ,
ուստի միտքս դրի որ խնդրեմ ի Ձէնջ որպէս զի ինձ բա-
րոյական գեղեցիկ պատմութեան գիրք մը առնէք , որոյ
համար երախտապարտ և շնորհակալ պիտի լինիմ յաւէտ :

Մատուցանելով որդիական սէրս :

Մնամ

1888, Դեկտեմբեր 10
Իսկիւտար

Խոնարհ որդիդ
ՄԱՅՅԷՆՈՍ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Գ Ա Ս Ժ Զ .

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ղօղանջել . — Հնչել	Տաղերգութիւն . — Շարա-
Անշուք . — Շուք չ'ունեցող	կան
Պողոտայ . — Անցուդարձ	Ջերմեռանդն . — Սրտանց
տեղ	Սրբազան . — Սուրբ
Կճատ . — Բարակ , փոքր մոմ	Ծնրադրած . — Ծունր դրած

10 Փետրվար , 1888

1. Արշալոյսը ծագեցաւ , եկեղեցւոյս զանգակը ղողանջեց , մայրիկս արթնցաւ , ինչպէս և ես : Պատրաստուեցանք եկեղեցի երթալ , ժամը 12ն էր , երբ մեր անշուք⁽¹⁾ տան դռնէն դուրս ելանք , պողոտայի ճանապարհաւ երթալու Ս. Աստուածածնի եկեղեցին , ուր արդէն խմբուած էր բարեպաշտ ժողովրդեան բաղմութիւնը : Մայրիկս երկու կճատ գնեց , մին ինձ առաւ և միւսն ինք առաւ : Մեր մոմերը վառուեցան Ս. Աստուածածնի պատկերին առաջ : Մայրս աղօթեց , ես ալ աղօթեցի և խնդրեցի Աստուծմէ երջանկութիւն՝ ծնողացս համար , խմաստութիւն՝ ինձ համար : Մայրս ծնրադրած ունկն դնէր սրբազան տեղերգութեանց , ինչպէս և ես : Այդ տաղերգութիւններն այնպիսի ջերմեռանդն և

(1) Հետեւեալները շինուած են սկիզբն (ան) անցնելով , ինչպէս . Մարմին . Ան-մարմին , Ան-պիտան , Ան-կիրթ , Ան-պտուղ , Ան-վախ , Ան-բարբառ , Ան-վարժ . Ան-բարի , Ան-ել , Ան-փոյթ , Ան-հոգ , Ան-շարժ , — Իւրաքանչիւր բառէն հինգական խօսք շինել , եւ նման կազմութիւն ունեցող բառեր գտնել :

բարեպաշտիկ յուզմունք կ'ազդէին իմ սրտիս, և ես այնպիսի յափշտակուած կը մնայի, որ մայրս երջանիկ կը համարէր զինքը զիս այնպէս տեսնելով և կ'ըսէր. « Սիրուն աղջիկս, դու ունկնդրութեանդ պահուն աւելի սիրուն և հրեշտականման դէմք մը կ'ունենաս » : Երբ քահանայն կարգաց « Հաւատամք 'ի մի Աստուած, 'ի Հոյն Աստուծ » հարցուցի մօրս թէ 'ի՞նչ էր այն, սայրս պատասխանեց. « Որդեանկս, Հոնիանի հասարակ կոչուի այն, զոր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, որ կ'ապրէր 1520 տարիներ յառաջ, աւանդեց Հայ եկեղեցւոյն. ամէն քրիստոնեայ պարտի սովորիլ այդ հանգանակն, ով որ չ'գիտէ, քրիստոնեայ չ'համարուիր » :

2. Ա՛հ, մայր, ես միթէ քրիստոնեայ չ'եմ, ինչո՞ւ չ'գիտեմ այդ գեղեցիկ Հանգանակն, ըսի մօրս : « Չայդ սորվեցնելը քեզ իմ պարտքս է, որդեանկ, պատասխանեց մայրս, սրովհետեւ ամէն մօր գլխաւոր պարտքն է սովրեցնել որդւոյն իւր հաւատոյ ճշմարտութիւնները, զորս ուսած է ինք, բայց տակաւին շատ փոքր էիր դու, միայն « Հոյն Աստուծ » և ուրիշ դիւրին աղօթքներ կրնայիր գիտնալ. այսուհետեւ պիտի սովրեցունեմ քեզ ո՞չ միայն Հանգանակն, այլ ուրիշ շատ բաներ ալ :

Հարցմունք . — Ե՞րբ եկեղեցի գացին : — Ինչո՞ւ կը յուզուէր տղայն : — Ի՞նչ հարցուցած էր տղայն իւր մօր : — Մայրըն ի՞նչ պատասխանած էր (1) :

Եարադրութիւն . — Բարձրաձայն, պատուհան, դըռնապան, բանտ, որջ, սանդուղք, տանիք, պրիս, այծ, անգղ :

Կրթանք . — Ծառի մը վրայ 10 թռչուն կային, որսորդ մը ասոնցմէ 5ը զարկաւ, քանի՞ թռչուն մնաց ծառին վրայ :

Ո՞ր թիւն է որ եթէ երեք անգամ կրկնեմք 4 էն 1 պակաս կ'ունենամք : Մարիամ 2 հատ 5 զրշ. նոց տուաւ 2 զոյգ

(1) Հետեւեալներն (ա) ով միացո՛ւր այսպէս . — Մեծ-ա-գործ, Տկար-միտ, Հնարք-գէտ, Զոր-մէշ, Ոխ-կալ, Յարդ-ծածով, Ունայն-միտ, Պարզ-միտ, Երկիր-գործ : Իւրաքանչիւր բառէն ճինգական խօսք շինէ :

գուլպայա դնելու և Չ դըշ ետ առաւ , քանի՞ դըշ տուաւ :

Օճեր . — 1. Հիդրա , որ ջրային օձ մ'է : 2. Բոժոժաւոր , որ իւր պոչին ծայրը բոժոժներ ունի : 3. Քանգար , որ խիստ գէշ թոյն ունի : 4. Սեաւ օձ : 5. Վիշապ օձ , սա թոյն չ'ունի թէեւ , բայց խիստ ահարկու է և որսը ջախջախելով կը կլլէ :

Կրթանք . — Առանց աշխատութեան մարդ երջանիկ չ'կըրնար ըլլալ , որտէ՛ս այն որ աշխատասէր չ'է , երջանիկ չ'է :

Երբ շունը նեղելու լինիք , կը խածնէ , որտէ՛ս որպէս զի չ'խածնէ , պէտք չ'է շունն . . . (ի՛նչ ընել) :

Պարկեշտ տղայք կը սիրուին , որտէ՛ս անոնք որ պարկեշտ չ'են . . . (ի՛նչ կ'ըլլան) :

Նստնակագրութիւն

Սիրելի Հայր իմ ,

Երբ կը մտածեմ թէ այսօր վերջին օրն է , վերջին գիշերն այն տարւոյն , որ պիտի անցնի , կը սարսուիմ , որովհետեւ կը զգամ թէ պարտաւոր եմ միամեայ գործոցս հաշիւը տալ Ձեզ :

Դուք արդէն ամեն ատեն իմ համարս պահանջած էք և ես կարողացած եմ միշտ Ձեր գոհունակութեան արժանանալ : Պիտի ջանամ ներկայ տարւոյս մէջ ալ աշխատիլ և գոհացնել զՁեզ իմ վարուքս և բարուքս :

Յառաջիկայ տարւոյս մէջ եւս միշտ աշխատասիրութիւն , միշտ հնազանդութիւն և առաքինութիւն ուխտելով⁽¹⁾ ,

Մնամ

1891 Դեկտեմբեր 31
Իսկիւտար

Խոնարհ գուստրդ
ՄԱՐԻԱՄ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

(1) Պատմէ՛ Զարուհոյ եւ Ստեփանոսի դասը :

Գ Ա Ս Ժ Է .

ՄԻ՛ ՎԱԽՑՆԷՔ ՄԱՆՈՒԿՆ

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Թոթով . — Կակազ	Վարակիլ . — Պլշկիլ
Հաճոյակատար . — Կամբըր	Անձկուլթիւն . — Նեղուլթիւն
"կատարող	Արի . — Քաջ
Յամառուլթիւն . — Ինաս	Անձեռոցիկ . — Սրբիչ , բէշկիր
Ծայրայեղ . — Չափէ դուրս	Վերմակ . — Եօրղան
Պայ . — Դեւ	Անտանելի . — Տաժանելի
Մուրիկ . — Մուրացկան	Չգալ . — Իմանալ

Չատկի տօնին առթիւ բարեկամի մը տուն շնորհաւորուլթեան դացած լինելով , տեսայ չարագործ մանուկ մի , որոյ պատճառը բուն խոկ իրեն հայրն ու մայրն էին : Երբ նա իւր մամիկին մազերը կը քաշէր , կը քաշալերէին զինքն ըսելով . « Քաշէ՛ , քաշէ՛ , մանկիկս » : Երբ կատուիկն ձեռաց մէջ առած կը չարչարէր , հաճոյք կ'ըզային ու կ'ըսէին . « Ոտքէն քաշէ՛ , մանկիկ , ականջէն , պոչէն քաշէ՛ » : Այսպէս չարուլթեան վարժեցուցին զայն իւր մատաղ հասակէն : Երբ իւր թոթով լեզուաւ հայհոյանքներ և անհաճոյ խօսքեր կ'ըսէր , կ'ուրախանային , կը խնդային և կը փափաքէին որ կրկնէ , երբ իւր կամբըր կատարել ուզէր , կը կատարէին , ասով զօրացուցին զնա յամառուլթեան մէջ : Երբ մանուկը վեց տարեկան եղաւ , այլ եւս չէին համբերեր ծնողքն անոր ծայրայեղ և անտանելի վարմանց , զինքը վախցնելու կամ հանդարտեցնելու համար կ'ըսէին . « Ահա՛ պայն եկաւ , զքեզ պիտի տանի , ահա՛ շունն եկաւ զքեզ պիտի խածնէ , ահա՛ մուրիկն եկաւ զքեզ պիտի առնէ , ահա՛ կայծակը զարկաւ .

դքեղ պլտի այրէ , տհա՛ մութը հասաւ , դքեղ պլտի գող-
նայ ։ Այս և այսպիսի խօսքեր տղուն մատղաշ սրտին վրայ
այնքան դէշ ու ծանր տղաւորութիւն ըրին , որ ամեն ան-
գամուն երբ շունն հաչէր կամ կայծակը զարնէր , սաստիկ
կը վախնար , և այդ վախոյն էր որ յետոյ խեղճ տղան մեռաւ ։

Հարցմոցք . — Տղան ի՞նչպէս (1) մեծցած էր : — Ի՞նչպէս
անառակ եղաւ տղան : — Ինչո՞ւ ծնողքը չէին կրնար զսպել
տղայն : — Ի՞նչպէս կը վախցնէին զինքն : — Ի՞նչպէս մեռաւ ։

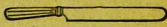
Գծագրութիւն

Դո՛ւլ

Պատուաքաղ

Դանակ

Նախակագրութիւն

Սիրելի Հօրեղբայր իմ ,

Ինձ պատուիրած էիք կարդալ Բուրաստան Մանկանցն
Յուլիս ամսոյ և մէջը գտնուած հանելուկները լուծելով ներ-
կայացնել Ձեզ : Կիւրակէ առաւօտ , ժամը 4 էն վերջն սկսայ
կարդալ և աւարտեցի : Ի՛նչ սիրուն և հաճոյալի դասեր ե-
ղան ինձ համար մէջի պարունակութիւնները , Հանելուկները
լուծեցի և ահա՛ ներփակեալ կը զրկեմ առ Ձեզ :

Մատուցանելով խորին շնորհակալիքս ,

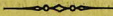
1888 Հոկտեմբեր 40

Իսկիւտար

Մ՛նամ խորին յարգանքք

ԲԱԲԿԵՆ ՎԱՀԱՆԵԱՆ

(1) Հետեւեալներն ալ առանց (ա) ի այսպէս , փոթ-եռանդն , (փոթե-
ռանդն) , միացուր , գիծը վերցնելով . — Մակ-երեսայթ , Ժանտ-երես , Եառ-ուղի ,
Բառ-գիրք , Կաթն-ապուր , Եածկ-անուն , Բան-ապուր , Գաթ-երէց , Աագ-
երէց , Բան-իմաց :

Գ Ա Ս Ժ Ը .

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն

Գ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Յարեաւ . — Յարութիւն ա .	Ապտակեցին . — Ապտակ
ուաւ	զարկին
Մուր . — Եէմիլիք	Գանեցին . — Ծեծեցին

Այսօր ինձ մայրս ոովրեցուց թէ ինչպէս քրիստոս ծնաւ , մկրտուեցաւ , քարոզեց , չարչարուեցաւ , խաչուեցաւ , թաղուեցաւ և յարեաւ : Յօժարութեամբ մտիկ ըրի իւր խօսքերն և գրեցի Յիշատակարանիս մէջ այսպէս . « Սիրուն որդեակս , Յիսուս քրիստոս՝ Աստուծոյ որդին , մարդիկներն Ադամայ մեղքէն սրբելու համար Բեթլեհեմի մէջ ծնաւ , մսուրի մը մէջ իբրեւ մարդ , յետոյ գնաց Յովհաննէս Մկրտչէն մկրտուիլ Յորդանան գետին մէջ , ուր մկրտուողները մեղքէ կը սրբուէին : Տասն երկու տարեկան եղած ատեն սկսաւ քարոզել ժողովրդեան քրիստոնէական հաւատքը : Չարամիտ Հրեայները պատճառ փնտուեցին ամբաստանել զՅիսուս իբրեւ չարագործ և մեղապարտ , որպէս զի խաչի վրայ մեռցունեն : Յիսուսի աշակերտներէն Յուդան , Հրեայներէն 30 արծաթ առնելով մատնեց իւր Տէր Յիսուսն , անոնք ալ բռնեցին զՅիսուս , ապտակեցին , երեսը թքին , գանեցին , ձողկեցին , վերջապէս խաչն ուսը տալով Գողգոթայ լեռան վրայ հանեցին , ոտքերն և ձեռքերը խաչին վրայ գամեցին և մեռցուցին : Այսպէս Յիսուս իւր անձը մարդկային փրկութեան համար զոհ տալով , զմեզ յաւիտենական մահուանէ և մեղքէ ազատեց (1) :

(1) Մանկան խօսիլ ընդարձակօրէն Մննդեան , Մկրտութեան , Գարոզութեան , Չարչարման , Թաղման , Յարումեան եւ Համբարձման վրայ :

Հարցսնոր . — Մայրն ի՞նչ պատմեց տղուն : — Ի՞նչպէս
և ո՞ւր ծնաւ Գրիստոս : — Ո՞ւր մկրտուեցաւ : — Ո՞ւրմէ :

ԳԺԱԳԳՈՒՅԻ ԱՆՆ

Սիրելի եղբայր իմ ,

Երկուշաբթի առաւօտ դրավարժութեան դասին գրիչդ
խնդրեցի , սա պայմանաւ որ դասէն վերջը ձեզ վերա-
դարձնեմ . բայց մոռացութեամբ մինչեւ հիմա չ'կրցայ կա-
տարել խոստումս . ահա՛ այժմ կը շրջեմ զայն կրտսեր
եղբորս միջոցաւ և ձեր ներողութիւնը կը խնդրեմ :

Յայտնելով իմ մասնաւոր շնորհակալիքս ,

1892 Օգոստոս 20

Իւսկիւտար

Մնամ քոյրդ

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԳԵՈՐԳԵԱՆ

Պ Ա Ս Ի Ս

Ճ Պ Ո Ի Ո Ն

Դ Ա Ս Ա Ի Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ճպուռն . — Աւստոս պէօճէի | Պատուաւոր . — Պատուով
Գունատ . — Գոյնը նեատած | Մերժուիմ . — Վաճառուիմ

Ճպուռն ամառ ատեն մնացաւներսւն մէջ պահուրտած
« Ժի , Ժի » կը ճրճուար . ամառն անցաւ , եկաւ ձմեռն , ան-
միա ճպուռն անօթի մնաց մի քանի օրեր , որովհետեւ ամառը
պատրաստած չ'էր իւր պաշարն : Բայց որպէս զի չմեռնի գնաց
իւր դրացի մըջիւնին , որպէս զի հաց մուրայ , Դըք , Դըք ,
Դըք , զարկաւ դրան , անմիջապէս վար իջաւ մըջիւնը , բացաւ
գուռը , տեսաւ որ իւր դրացի ճպուռն էր , որ ողորմութիւն
կը խնդրէր ըսելով . « Ա՛հ , ողորմած դրացիս , գլթա՛ ինձի ,

կտոր մի ուտելիք տուր , չորս օրէ 'ի վեր անօթի եմ մնացած » :
— « Ա՛հ , խեղճ ճպուռնդ , բնաւ չ'ունէի՞ր ուտելիք » : —
« Ո՛չ բնաւ : — Բայց ինչո՞ւ համար , ի՞նչ ըրիր ամառը , չ'աշխատեցա՞ր : — Մըջիւն քուրիկս , կ'աղաչեմ , մի բարկանար , այն գեղեցիկ օրերուն չ'աշխատեցայ , ծառերուն մացառներուն մէջ նստած՝ ուրախ զուարթ երգեցի : — Գեղեցիկ խօսեցար , ուրեմն հիմա ալ գնա՛ տրտում տխուր , նստէ ու մտածէ : — Մըջիւնը դուռը գոցեց և ճպուռը գնաց , և մի քանի օրէն վերջ լսուեցաւ թէ անօթութենէն մեռած էր : Յո՛վսէ՛փ , եթէ դու հիմա չ'աշխատիս , երբ մեծնաս ինչ կ'ըլլաս : — Աղքատ : — Երբ աղքատ ըլլաս ի՞նչպէ՛ս հացդ պիտի ճարես : — Մուրալով : — Եթէ մուրալու ըլլաս ամեն մարդ պիտի գթայ քեզ : — Ո՛չ : — Ինչո՞ւ : — Որովհետեւ ես ժամանակին չ'աշխատեցայ և եղայ աղքատ , իսկ անոնք ժամանակին աշխատեցան և եղան երջանիկ . ուրեմն ես ծոյլ մ'եմ և անոնք աշխատասէր . աշխատասէրը պէտք չ'է քաջալերէ ծոյլը : — Ի՞նչ ընելու ես որ այդպէս չ'ըլլաս : — Պէտք է որ աշխատիմ : — Ապրի՛ս , ազնիւ տղաս , պէտք է որ աշխատիս :

Վ Ե Ր Զ

ԾԱՆՕԹ. — Սոյն հատորիս մէջ Ռէթէոս Էֆէնտի Պէրպէրեան եւ Աղէք-գանդր Էֆէնտի ֆանոսեանի զուարճալի մանկական ոտանուորներէն զրած ենք մեր կամ այլոց ոտանաւորաց շարքին մէջ , Ամէն խնամոց եւ ուշադրութեան հակառակ տպագրական ինչ ինչ սխալներ սպրդած են սոյն գործոյս մէջ , որոց համար Մեծ. Ուսուցչաց ներողամտութիւնն կը խնդրեմք խոստանալով որ յառաջիկայ տպագրութեանն՝ զանոնք ուղղենք :

ՉԲՕՍԱՆՔ

Խօսք . ԲԱՅՍԵՂ Ե. Է՛ՏԵՐԱԾԱՆ

1 Անդր ի դաշտ , ըն կերբ , ի դաշտ քըն քուշ . Ուր կը շաք լէ դեղ դա

Հոն եր գեղ երգ անոյշ . կայտ ուել սի բա վառ . Ուր ծի ա ծանն ծա

ս ըի պար' -
բազ պար' -

Անդր ի յեր կինս հո լա նի , Օ՛ն , ի դաշտ ըզ բոս նու , Ընդ գիրկ ման կանց հոյլ

2. Ժամ է այս խաղալու , գրօսա՛նք ,
 Թո՛ղ այս ծայնիկ մեր կուսանք ,
 Առնուն յերգ թեւ ի թեւ ,
 Ի խումբ հեւ ի հեւ .
 Վագեմք ժողովւ ծաղիկներ ,
 Որ ըզդաշտըն գեղերփնէք .
 Շուրջ դառնամք ,
 Խաղանք սիրաղէմ .

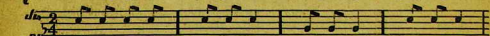
3. Ի՛նչ քաղցր , հով , կը փըչես մեր դիմաց
 Օղոյն մէջ սել թելք հերոց
 Ծածանիք ասա եւ անդ ,
 Բըլրոյն դար եւ անդ .
 Քերելով մեղմ կին մանկիկ ,
 Թաւալես վար , գոր մանկիկ
 Կ'առնու շուտ եւ խաղայ
 Ընդ ընկեր տըղայ .

ԹԻՉՆԻԿՆ Ի ՆԱԹ

Խօսք . ԲԱՐՍԵՂ Ե. ԷՊՍԵՐՉԵԱՆ

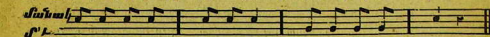
- 1. Ի՛նչ ա նու շիկ գե դօն ներ նու ա գես ով Յոչ նիկ,
Ա՛ն քեզ քիկ նից վե բայ եր գա կից կ'ե ըն փն,

Յո՛ւն ճերմակ չը ծած կէ դաշտք ու մար գեր ու պար տէգը,
Ե՛րա նի՛, զի չու նիս ծիւն, ցուրտ, ծը մեռ, բուռն ալիք,

Կ'ըլլա՛ս Ին տա ոխ խիտ ծա ուն բուն Յեր Յոց մէջ փափ կիկ .
պիտի ժամանակն յոց պարք, որք կը թռ չին խումբ խումբ մի ա սին :

Ո՛վ Յոչնիկ, քո են ա մեն ան հուն աս պա րէգը .
Այլ թա փա ոիկ դայ լայ լես կ'եր գես հան դար տիկ .

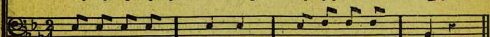
Ե՛ր գէ Յոչ նակ բնութեան դաշ նակ գեղե ցիկ ,

Ե՛րա նի քեզ, զըւ արթ ու բախ կ'եր գես միշտ ,

Ե՛ր գէ փա փուկ ու մեղմ եր գեր ա նու շիկ .

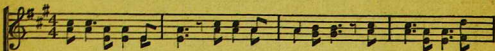

Դաշ նա կա տր եր գոցգ մէջ դու չու նիս վիշտ .

3. Ըսէ՛ ինձ, կ'աղաչեմ, քեզ կուտամ ես մի համբոյր,
 Կ'աղաչեմ, ո՛վ տուաւ այդ Յեւերդ սեւամոյր .
 Ո՞վ պատրաստէ ծմբան պաշարդ եւ ուտեստ,
 Ո՞վ կը հրնձէ, ժողվէ խարտեաշ հունձրդ համեստ .
 Ո՞վ քեզի շողակերտ բոյն շինել սորվեցընէ,
 Ո՞վ օտար, տաք երկրի մէջ ըզքեզ պահպանէ :

4. Ես սիրով կ'ընդունիմ քո այդ խնդիր, 'ե՛ր վատահ,
 Ոսկայն նախ դու ըսէ՛, այն ալիք զիրասահ,
 Մտրգագետինը դալար, եւ մեծ անապատ,
 Եւ խաշնաւէտ դաշտ ու այգիք ցանկապատ
 Ո՞վ ըստեղծ, եւ ո՞վ քեզ իսկ ստրվեցուց այդ խօսուած .
 Այդ ամէն ըստեղծեց, եւ ուսոյց Տէր Աստուած .

Գ Ի Շ Ե Ր Բ Ա Ր Ի

1. Գիշեր բարի տիկնայք, Գիշեր բարի ձեզ տեսարք, Գիշեր բարի պար-
 2. Անոյշ երազ տիկնայք, Անոյշ երազ ձեզ տեսարք, Անոյշ երազ պար-

նայք, Ժամ է արդ բաժանման. Զուարթ սրտիւ այժմ կերթանք
 նայք, Մը նայք, մը նայք բարեալ. » » » » » » »

Ժամն հասաւ բաժանման Զուարթ սրտիւ այժմ կերթանք, Մընացէք բարեալ .

ԱՄԱՌՆ Կ'ԱՆՑՆԻ

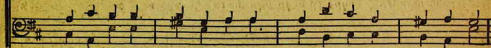
1. Ա մառն կ'անց նի , ա մառն կ'անց նի , Ետոք տե բե ւա թափ լի նին .
 2. Զը մեռն կու գայ ծը մեռն կու գայ , Սպի տակ գլուխն տես լեռանց վրայ .

Նշող կուճք խամ բին , ծաղ կուճք խամ բին , Հա ճոյք անդ թէն կ'ան հե տին .
 Հողմն կը շն չէ , հողմն կը շն չէ , Որ ծիւն ու ցուրտ կը բե թէ .

Ար տու տին ծայնն ալ չենք լըշսեր , Թռ չուճք ալ չեն գեղ գե դեր .
 Գար նան յոյսն մեզ քա ջա լեր է , Զըմ բան ցուրտն քիչ կը տե ւէ .

(Կրկն --- Լի Լի Լի Լի) ՍԿԶԲ.

Մե դուն ալ դադ բի ջր ջե լէն , Ժող ուե լով հիւճն ծաղկ նե թէն .
 Նա դիկն ծաղ կի , թռչ նիկն կ'եր գէ , Զի ալ ա մառն հա սած է .

ՀԱՅԿԱՆՍԵՆԻ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

1. 12.

[14.]

A $\frac{11}{59573}$

ԳՐԱՏՈՒՆ

Պ. Պ. ՊԱԼԵՆՑ

Կ. Պոլիս, Չարվարճըլար եօզուշու, Թիս 20

	Նրշ. փր
Տարերջ մայրենի լեզուի, Հատոր Ա.	3
» » » » Բ.	5
» » » » Գ.	5
Թէրզեան Գաղ. Այբբենարան, Հայ. բացատրութեամբ	1 20
Մաղկափունջ կամ Պատկերազարդ նոր Ընթերցարան Մասն Ա. — Ս. Հ. Ֆելիկեան	2

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

 220059573